ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 42

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΟΜΙΛΙΑΙ Η' — ΙΔ'

Κείμενον: B. de Montfaucon.

Μετάφρασις - Σχόλια
ΧΑΡΑΛ. Δ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ - ΑΘ. Π. ΜΟΣΧΟΥ
θεολόγου φιλολόγου
(ΟΜΙΛ. Η'— Θ')
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Χ. ΜΠΙΤΣΑΚΟΥ (ΟΜΙΛ. Ι'— ΙΔ')
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία Η΄ .... 9 (97)*
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία Θ΄ 21 (111)
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία Ι΄ 31 (124)
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία ΙΑ΄ 47 (144)
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία ΙΒ΄ 60 (160)
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία ΙΓ΄ 72 (176)
Εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλία ΙΔ΄ 82 (188)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ 97

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓΔΟΗ

ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΗΜΕΤΕΡΑΝ, ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ· ΔΙΑ ΝΑ ΕΞΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΤΩΝ ΙΧΘΥΩΝ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΤΗΝΩΝ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΤΗΝΩΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΗΡΙΩΝ, ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ, ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΡΠΕΤΩΝ ΤΩΝ ΕΡΠΟΝΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ (Γέν. 1, 26).

E 1. Ἐμπρὸς καὶ σήμερον, ἐπειδὴ μὲ πολλὴν προθυμίαν ἠκούσατε χθές, ὅσα σᾶς ἔλεγον, ἂς παραθέσωμεν ἐνώπιόν σας τὴν περικοπήν, ἡ ὁποία προηγουμένως ἀνεγνώσθη, ἀφοῦ ἐκ τῶν προτέρων σᾶς παρακαλέσω, νὰ προσέχετε πολὺ αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ νὰ τὰ ἐντυπώνετε εἰς τὸν νοῦν σας, διὰ νὰ μὴ ὑποβαλλώμεθα εἰς τὸν κόπον ἀπερισκέπτως καὶ ματαίως.

Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιδίωξίς μας, νὰ γνωρίσετε δηλαδὴ μὲ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν τῆς Γραφῆς, ὥστε νὰ μὴ τὰ κατέχετε μόνον σεῖς, **55 A** ἀλλὰ νὰ γίνετε καὶ διδάσκαλοι ἄλλων, διὰ νὰ ἠμπορῆτε, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ θείου Παύλου «νὰ οἰκοδομῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον».[1]

Διότι, ἂν σεῖς προχωρῆτε εἰς τὴν πνευματικήν σας ζωὴν συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου καὶ παρουσιάζετε κάποιαν ἐπίδοσιν εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ δώσετε καὶ εἰς ἡμᾶς μεγάλην χαράν. Αὐτὸ εἶναι ἡ εὐτυχία μας καὶ ἡ μεγάλη ἑορτή. «Διότι, ποῖος ἄλλος παρὰ καὶ σεῖς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους εἶσθε ἡ ἐλπίδα μας ἢ ἡ χαρά μας ἢ ὁ στέφανος, διὰ τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα ἢ τί ἄλλο ἀπὸ σᾶς καὶ τὴν πνευματικήν σας πρόοδον;».[2]

Καὶ ὁ κάθε διδάσκαλος, ὅταν ἴδῃ τὸν μαθητὴν νὰ ἐγχαράσσῃ εἰς τὴν μνήμην του μὲ ἀκρίβειαν τὰ προηγούμενα διδάγματα **B** καὶ διὰ τῶν ἔργων νὰ παρουσιάζῃ τοὺς καρπούς, μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν παρέχει εἰς αὐτὸν τὴν γνῶσιν τῶν ἑπομένων. Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, ὅσον περισσότερον βλέπομεν τὸν νοῦν σας νὰ ἀνατείνῃ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

1. Α΄ Θεσσαλ. 5, 11.
2. Α΄ Θεσσαλ. 2, 19.

σας νὰ αὐξάνη καὶ τὴν σκέψιν σας νὰ πετᾷ, τόσον περισσότερον εἴμεθα προθυμότεροι νὰ σᾶς δώσωμεν πλουσιώτερα μαθήματα. Ὅσον περισσότερον ἐπιχέομεν εἰς τὰς ψυχάς σας πνευματικὰ νάματα, τόσον περισσότερον αὐξάνει ἡ ἐπίδρασίς μας εἰς τὴν πρόοδόν σας πρὸς ψυχικήν σας ὠφέλειαν. Ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατὸν ἐδῶ νὰ συμβῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικὸν νὰ συμβαίνη μὲ τὰ χρήματα.

C Ἐκεῖ δηλαδή, ὅποιος δίδει εἰς τὸν ἄλλον τὰ χρήματά του, μειώνει συνήθως τὸ ποσὸν τῆς περιουσίας του καὶ ὅσον περισσότερον καταβάλλει, τόσον περισσότερον ἡ περιουσία του ἐλαττοῦται. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσίν μας. Τότε δηλαδὴ αὐξάνεται ἡ περιουσία μας, τότε περισσότερον προκόπτει ὁ πνευματικὸς πλοῦτος, ὅταν ἀφθόνως παρέχωμεν τὰ νάματα τῆς διδασκαλίας μας εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀφομοιώνουν αὐτά.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ γίνεται αἰτία αὐξήσεως τοῦ πλούτου καὶ τῆς περιουσίας μας καὶ σεῖς δὲν ἐχορτάσατε αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἂς ἐξετάσωμεν, τί μᾶς διδάσκει διὰ τῶν ἀναγνωσθέντων καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς, D καὶ καλύτερον, τί λέγει εἰς ὅλους μας ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ. «Καὶ εἶπε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεός, νὰ δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσιν ἡμῶν».[3]

Ἂς μὴ διέλθωμεν συντόμως, ἀγαπητοί μου, τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ ἂς ἐξετάσωμεν κάθε λέξιν καὶ ἀπὸ τὸ βάθος αὐτῶν ἂς ἀνιχνεύσωμεν τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία κρύπτεται εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια. Ἂν τὰ λόγια εἶναι ὀλίγα, κρύπτεται ὅμως μεγάλος θησαυρὸς καὶ πρέπει οἱ συνετοὶ καὶ οἱ ἄγρυπνοι νὰ μὴ σταματοῦν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν E νὰ ἀνασκάψουν τὸν αἰσθητὸν θησαυρόν, δὲν ἀνασκάπτουν καὶ δὲν ἐρευνοῦν μόνον τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλά, ὅταν κατέλθουν εἰς μέγα βάθος, τότε ἀνιχνεύουν τοὺς κόλπους τῆς γῆς καὶ ἔτσι μὲ τὴν τέχνην των χωρίζουν τὸν χρυσὸν ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ μὲ πολὺν κάματον καὶ ἱδρῶτα πολλάκις μόλις κατορθώνουν νὰ ἀνεύρουν ὀλίγα μικρὰ τεμάχια. Ἐδῶ ὅμως τίποτε ὅμοιον δὲν συμβαίνει. Καὶ ὁ κόπος εἶναι ὀλιγώτερος καὶ ἡ περιουσία τεραστία, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν.

2. Ἂς μὴ εἴμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ

3. Γέν. 1, 26.

ὁποῖοι συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ αἰσθητά, 59 A ἀλλ' ἂς ἐρευνήσωμεν βαθέως καὶ ἡμεῖς αὐτὸν τὸν πνευματικὸν θησαυρόν, ὁ ὁποῖος κρύπτεται εἰς τοὺς λόγους ἐκείνους. Καὶ ἀρχικῶς ἂς ἐξετάσωμεν, τί τὸ νέον καὶ περίεργον παρουσιάζει ἡ ἀναγνωσθεῖσα περικοπὴ καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔπειτα χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν ποικιλίαν τῶν λέξεων ὁ μακάριος ἐκεῖνος προφήτης ἢ μᾶλλον ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ὁμιλῶν διὰ τοῦ προφήτου. Καὶ λέγει: «Νὰ δημιουργήσωμεν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν». Προηγουμένως βεβαίως ἠκούομεν αὐτὸν νὰ λέγη, ἔπειτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς: «Νὰ γίνη φῶς καὶ νὰ γίνη ὁ οὐράνιος θόλος μεταξὺ τῶν ὑδάτων' καὶ πάλιν, νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα εἰς ἕνα τόπον καὶ νὰ φανῇ ἡ ξηρὰ καὶ νὰ γίνουν τὰ μεγάλα ἄστρα B καὶ νὰ παραχθοῦν ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἰχθύων».

Εἶδες, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις δημιουργεῖται ἐντὸς πέντε ἡμερῶν μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν; Πρόσεχε σήμερον πόση εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν λόγων. Δὲν λέγει πλέον νὰ γίνη ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί λέγει; Νὰ κάμωμεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ποῖον τὸ νέον καὶ ποῖον τὸ περίεργον; Ποῖον ἆρά γε εἶναι τοῦτο τὸ δημιούργημα, διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὁποίου ἐχρειάσθη ὁ Δημιουργὸς τόσην μέριμναν καὶ σκέψιν; Μὴ θαυμάζης, ἀγαπητέ μου. C Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὁρατὰ ἔμψυχα· δι' αὐτὸν ἐδημιουργήθησαν γενικῶς ὅλα αὐτά, δηλαδὴ ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, οἱ ἀστέρες, τὰ ἑρπετά, τὰ κτήνη, ὅλα τὰ ἄλογα ζῷα. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἂν καὶ εἶναι πολυτιμότερος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθη τελευταῖος;

Εἶναι φυσικόν. Ὅταν ὁ βασιλεὺς πρόκειται νὰ εἰσέλθη θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθοῦν οἱ δορυφόροι καὶ ὅλοι γενικῶς οἱ ἄλλοι, διὰ νὰ εὐπρεπίσουν τὰ ἀνάκτορα, ὥστε νὰ εἰσέλθη ὁ βασιλεύς. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ τώρα, D ὡσὰν νὰ θέλη νὰ ἐγκαταστήση ἐφ' ὅλης τῆς γῆς κάποιον βασιλέα καὶ ἄρχοντα, ἔκαμε προηγουμένως ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωραϊσμὸν καὶ τότε ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ εἶναι κυρίαρχος αὐτῶν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου μᾶς ἀποδεικνύει τὴν ἰδιαιτέραν τιμὴν αὐτοῦ τοῦ δημιουργήματος.

Ἀλλὰ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἂς ἐρωτήσωμεν τὸν Ἰουδαῖον καὶ ἂς ἴδωμεν, τί λέγει καὶ διατί ἐλέχθη τὸ «νὰ δημιουργήσωμεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν;». Διότι τὰ γραπτὰ εἶναι τοῦ Μωϋσέως, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι λέ-

γουν, ότι παραδέχονται, άλλά δέν πιστεύουν εἰς αὐτά. Καί ὅπως ὁ Χριστός λέγει: «Ἐάν ἐπιστεύετε εἰς τόν Μωϋσῆν, θά ἐπιστεύετε καί εἰς ἐμέ».[4]

Ἀλλά τά μέν γράμματα εἶναι δικά τους, τά νοήματα ὅμως ἰδικά μας. Πρός ποῖον λοιπόν λέγεται τό νά δημιουργήσωμεν τόν ἄνθρωπον» καί εἰς ποῖον ἀνακοινοῖ ὁ Θεός αὐτήν τήν σκέψιν; **E** Ὄχι ἐπειδή ἔχει ἀνάγκην θελήσεως καί δυνάμεως· μή σκέπτεσαι τοιοῦτόν τι· ἀλλά ἐπιθυμεῖ μέ τό πρόσχημα τῶν λέξεων, νά μᾶς παρουσιάσῃ τήν ὑπερβολικήν τιμήν, τήν ὁποίαν περιποιεῖ εἰς τόν δημιουργούμενον ἄνθρωπον.

Τί λοιπόν ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν νά κρατοῦν τό κάλυμμα ἐπάνω εἰς τάς καρδίας των καί δέν ἐπιθυμοῦν τίποτε νά ἀντιληφθοῦν ἀπό ὅσα ἐκεῖ ὑπάρχουν. Πρός ἄγγελον ἤ ἀρχάγγελον ἰσχυρίζονται, ὅτι λέγονται αὐτά. Ὤ πόσον τό μέγεθος τῆς τρέλλας καί τῆς ἀναισχυντίας! Καί πῶς ἠμπορεῖ νά εἶναι λογικόν, ἄνθρωπέ μου, νά μετέχῃ ὁ ἄγγελος τῆς γνώμης τοῦ Κυρίου καί τά δημιουργήματα τῆς γνώμης τοῦ Δημιουργοῦ; **60 A**

Ἔργον τῶν ἀγγέλων δέν εἶναι νά μετέχουν τῆς σκέψεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλά νά συμπαρίστανται καί νά ἐκτελοῦν τάς διαταγάς Του. Καί διά νά γνωρίσῃς, ἄκουε τόν μεγαλοφωνότατον προφήτην Ἠσαΐαν, ὁ ὁποῖος ἔλεγε περί τῶν ἀνωτέρω ἀγγελικῶν δυνάμεων, ὅτι «εἶδον τά Χερουβείμ νά στέκωνται εἰς τό δεξιόν τοῦ Θεοῦ καί τά Σεραφείμ καί ἐκάλυπτον τά πρόσωπά των καί τούς πόδας μέ τά πτερά των».[5] Καί τοῦτο φυσικά, διότι δέν ἠδύναντο νά βλέπουν κατά πρόσωπον τήν λάμψιν τήν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐκπεμπομένην, ἀλλά ἐστέκοντο μέ μεγάλον φόβον καί τρόμον. Ἄλλωστε χαρακτηριστικόν τῶν κτισμάτων εἶναι νά ὑπηρετοῦν τόν κτίστην.

3. Ἀλλ' αὐτοί δέν κατανοοῦν τίποτε ἐκ τῶν ἀναφερομένων, ἀλλ' ἁπλῶς λέγουν αὐτό, τό ὁποῖον τούς ἔρχεται (σκέπτονται). **B** Διά τοῦτο πρέπει, ἀφοῦ ἀπωθήσωμεν τήν φλυαρίαν ἐκείνων, νά διδάξωμεν εἰς τά τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τήν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων. Ποῖος λοιπόν εἶναι αὐτός, πρός τόν ὁποῖον λέγει ὁ Θεός «νά δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον;». Ποῖος ἄλλος «παρά ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης σκέψεως, ὁ θαυμαστός σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»,[6] ὁ μονο-

4. Ἰωάν. 5, 46.
5. Ἡσ. 6, 2.
6. Ἡσ. 9, 6.

γενής Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅμοιος κατά τήν οὐσίαν πρός τόν Πατέρα, διά τοῦ ὁποίου τά πάντα παρήχθησαν; Πρός αὐτόν λέγει «νά δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον κατά τήν ἡμετέραν εἰκόνα καί ὁμοίωσιν ἡμῶν».

C Ἐδῶ καταφέρεται καίριον πλῆγμα κατά τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀρείου.[7] Διότι δέν εἶπε μέ τόνον προσταγῆς «ποίησον», ὡσάν πρός ὑποδεέστερον ἤ πρός κατώτερον κατά τήν οὐσίαν, ἀλλά ὡμίλησε μέ πολλήν ἰσοτιμίαν «ποιήσωμεν». Καί τό ἑξῆς μᾶς δηλώνει τήν μεγάλην ὁμοιότητα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ.[8] «Νά δημιουργήσωμεν, λέγει τόν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί ὁμοίωσιν ἡμῶν». Ἀλλ' ἐδῶ πάλιν ἐμφανίζονται ἄλλοι αἱρετικοί, οἱ ὁποῖοι καταπολεμοῦν τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καί λέγουν: «Ἰδού εἶπε. Κατ' εἰκόνα ἡμετέραν» καί ἀπό ἐδῶ ὁρμώμενοι θέλουν νά ἀποδίδουν ἀνθρωπομορφισμόν εἰς τόν Θεόν, πρᾶγμα τό ὁποῖον ἀποτελεῖ μεγίστην πλάνην, νά ἀποδίδωμεν δηλαδή ἀνθρωπίνην μορφήν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει σχῆμα, δέν ἔχει ὄψιν καί δέν ὑπόκειται εἰς ἀλλοίωσιν καί ἀκόμη νά παρουσιάζωμεν τόν ἀσώματον μέ σχήματα καί μέ μέλη. **D**

Δύναται τίποτε νά ἐξισωθῇ μέ αὐτήν τήν ἀνοησίαν, ὅταν ὄχι μόνον δέν θέλουν νά κερδίζουν κάτι ἀπό τήν διδασκαλίαν τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, ἀλλά καί ὅταν ἐξ αὐτῶν ὑφίστανται μεγάλην ζημίαν; Ὁμοίως διάκεινται οἱ ἀσθενεῖς καί ὅσοι ἔχουν ἀδυνάτους σωματικούς ὀφθαλμούς. Ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τῶν ὀφθαλμῶν ἀποφεύγουν τό φῶς τοῦ ἡλίου καί οἱ ἀσθενεῖς ἀποστρέφονται τά ὑγιεινότερα τρόφιμα. Τοιουτοτρόπως λοιπόν καί αὐτοί, ἀσθενεῖς κατά τήν ψυχήν καί ἀνάπηροι κατά τούς ὀφθαλμούς τῆς διανοίας, δέν ἀντέχουν νά ἐνατενίσουν τό φῶς τῆς ἀληθείας.

Δι' αὐτό ἄς ἀναπληρώσωμεν τά κενά των διά τῶν ἰδικῶν μας καί ἄς ἁπλώσωμεν πρός αὐτούς τάς χεῖρας μας

7. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου συνετάραξε τήν Ἐκκλησίαν κατά τούς πρώτους χριστ. αἰῶνας. Οὗτος ἐδίδασκεν, ὅτι τό δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἦτο τό πρῶτον καί τελειότερον κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Κατεδικάσθη ὑπό τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325 μ.Χ.), ὑπολείμματα δέ τῆς αἱρέσεως ταύτης καί ὑπό τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381 μ.Χ.).

8. Κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον τό δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, δηλαδή ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, παραμένων ἐν τῷ Πατρί εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, δηλαδή ὁμοούσιον. Ὁ Χριστός ἦτο τέλειος Θεός καί διά τῆς ἐνανθρωπήσεως γίνεται καί τέλειος ἄνθρωπος. Διά τῆς διδασκαλίας του αὐτῆς καταπολεμεῖ τούς Ἀρειανούς καί τούς Ἀπολλιναριστάς.

καὶ ἄς συζητήσωμεν μὲ αὐτοὺς μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν. **E** Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔτσι συνεβούλευσε, λέγων: «Καὶ νὰ παιδαγωγῇ μὲ πρᾳότητα ἐκείνους, ποὺ ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἀλήθειαν, μήπως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς δώσῃ κάποτε μετάνοιαν διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐξυπνήσουν ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχουν συλληφθῆ ὡς δοῦλοι διὰ νὰ πράττουν τὸ θέλημά του».[9]

Βλέπεις, πῶς ἐπαρουσίασεν αὐτοὺς διὰ τοῦ λόγου, ὡσὰν νὰ εἶναι μεθυσμένοι, διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ, ἄς ἀνανήψουν, ἔδειξεν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι βυθισμένοι εἰς κάποιαν μέθην. 61 **A** Καὶ πάλιν: «Εἶναι αἰχμάλωτοι, λέγει, εἰς τὸν διάβολον», ὡσὰν νὰ ἔλεγε, ὅτι ἔχουν συλληφθῆ μέσα εἰς τὰ δίκτυα. Καὶ χρειαζόμεθα πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν, διὰ νὰ τοὺς ἐξαρπάσωμεν καὶ τοὺς ἐξαγάγωμεν ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου.

Ἄς εἴπωμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς, συνέλθετε ὀλίγον, ἀναβλέψατε πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης καὶ σκεφθῆτε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων μας. Οὔτε βεβαίως, ἀφοῦ εἶπεν «νὰ δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἡμετέραν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν», μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ διὰ τῆς συζεύξεως τῶν λέξεων, μᾶς ἐδήλωσεν ἐπὶ τῇ βάσει ποίας σκέψεως ἔθεσε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνος. «Καὶ νὰ ἐξουσιάζουν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ, **B** καὶ ὅλων τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς».[10] Λέγει λοιπόν, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον συμφώνως πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας του καὶ ὄχι συμφώνως πρὸς κάτι ἄλλο. Διότι ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα ὅλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τίποτε ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν δὲν εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ὅλα ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του.

4. Ἐὰν δὲ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀμφιβάλλουν μετὰ ἀπὸ τὴν ὀρθότητα τῶν ὅσων ἐλέχθησαν καὶ νὰ ἰσχυρίζωνται, ὅτι ἔχουν λεχθῆ διὰ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου, θὰ εἴπωμεν πρὸς αὐτούς. Λοιπὸν δὲν ὑπάρχει μόνον ἄνδρας ἀλλὰ καὶ γυναῖκα, διότι καὶ οἱ δύο ἔχουν τὴν αὐτὴν μορφήν. **C** Ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἄκουε τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει: «Διότι ὁ μὲν ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλήν, ἐπειδὴ εἶναι εἰκὼν καὶ καθρέπτης τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐπλάσθη ἀπ' ἀρχῆς. Ἡ δὲ γυναῖκα, μόνη βοηθὸς αὐτὴ καὶ ἀνταξία τοῦ ἀν-

9. Β' Τιμ. 2, 25.
10. Γέν. 1, 26.

δρὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός».[11] Διότι αὐτὸς μὲν ἐξουσιάζει, ἐνῷ ἐκείνη ὑπακούει, ὅπως ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς λέγει πρὸς αὐτὴν «νὰ εἶσαι ἀφωσιωμένη εἰς τὸν ἄνδρα σου, ἐνῷ αὐτὸς θὰ εἶναι ἐξουσιαστής σου».[12]

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνος, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὴν μορφὴν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξουσιάζει τῶν πάντων, ἡ δὲ γυναῖκα ὑπακούει, δι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅτι εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ γυναῖκα εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός. Ἐὰν δὲ ὡμίλει περὶ τῆς μορφῆς δὲν θὰ ἔκαμνε διαχωρισμὸν αὐτῶν. Διότι ὁ αὐτὸς τύπος εἶναι καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν γυναῖκα.

D Εἶδες, ὅτι ἡ πληρότης τῆς ἀληθείας δὲν ἀφήνει καμμία ἀφορμὴν ἀπολογίας εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν ματαίως νὰ ἀναισχυντοῦν. Ἀλλ' ὅμως, καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ πράγματα ἔτσι ἔχουν, ἄς μὴ παύσωμεν νὰ ἐκδηλώνωμεν πολλὴν μεγαλοψυχίαν, «μήπως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς δώσῃ κάποτε μετάνοιαν διὰ νὰ γνωρίσουν ἔτσι καλῶς τὴν ἀλήθειαν».[13] Ἄς μὴ λοιπὸν ἀδρανῶμεν νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς πολλὴν συγκατάβασιν, μήπως ἠμπορέσωμεν νὰ ἐξαρπάσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου. Καὶ ἐὰν εἶναι σκόπιμον, ἄς παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν των τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος ὡς ἑξῆς ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, «δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ θεότης εἶναι ὁμοία μὲ χρυσὸν ἢ μὲ ἄργυρον ἢ μὲ μάρμαρον, μὲ ἀγάλματα δηλαδὴ ποὺ ἔχουν χαραχθῆ μὲ τέχνην καὶ σύμφωνα μὲ τὰς καλλιτεχνικὰς ἐπινοήσεις τοῦ ἀνθρώπου».[14] **E**

Εἶδες μὲ πόσην ὀρθότητα ἀντεμετώπισεν ὅλην τὴν ἀπάτην αὐτῶν ὁ σοφὸς διδάσκαλος; Διότι εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος μόνον τῆς σωματικῆς μορφῆς, ἀλλὰ ὅτι οὔτε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβῃ τὴν μορφὴν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ συνεχῶς λέγοντες πρὸς ἐκείνους, μὴ παύετε νὰ προσφέρετε τὴν βοήθειάν σας, μήπως καὶ ὑποχωρήσουν, μήπως καὶ θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ πρὸς ἐκείνους μὲν μὴ παύετε νὰ συζητῆτε μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀσφάλειαν, 62 **A** σεῖς δὲ οἱ ἴδιοι, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβειαν νὰ κατέχετε τὰ δόγματα τῆς ἐκκλη-

11. Α' Κορινθ. 11, 7.
12. Γέν. 3, 16.
13. Β' Τιμ. 2, 25.
14. Πράξ. 17, 29.

σίας, χωρίς νὰ συγχέετε τὴν ἀκολουθίαν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους, καταλλήλως συζητοῦντες, νὰ ἀποδείξετε, ὅτι αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν πρὸς κάποιαν λειτουργικὴν δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· πρὸς δὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀρείου πάλιν ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀποδείξετε τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι φαντάζονται, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἀνθρωπόμορφον, ἀφοῦ χρησιμοποιήσητε, ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον, B ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνατρέπετε τὰς ὀλεθρίας πλάνας, αἱ ὁποῖαι ὡς ζιζάνια φυτρώνουν εἰς βάρος τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταβάλλετε προσπαθείας νὰ ἐνισχύετε μέσα σας τὰ εὐσεβῆ διδάγματα.

Διότι ἐπιθυμῶ καὶ εὔχομαι ὅλοι σας νὰ λάβετε θέσιν διδασκάλων καὶ νὰ μὴ εἶσθε μόνον ἀκροαταὶ τῶν ὁμιλιῶν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους νὰ προσφέρετε τὴν διδασκαλίαν μου καὶ νὰ προσελκύσετε πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν πλάνην. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει «οἰκοδομεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»[15] καὶ «μὲ φόβον καὶ μὲ τρόμον νὰ ἐργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας».[16] Ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας θὰ αὐξηθῆ κατὰ τὸ πλῆθος καὶ σεῖς θὰ λάβετε πλουσιωτέραν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, C διότι πολὺ ἐφροντίσατε διὰ τοὺς ἀδελφούς σας.

5. Οὔτε πάλιν θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἐπαρκῆ ὁ Χριστιανὸς μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ ἄλλους νὰ οἰκοδομῆ, ὄχι μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ζωῆς καὶ διὰ τοῦ τρόπου συναναστροφῆς. Διότι τίποτε δὲν ὁδηγεῖ τόσον πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ὅσον ἡ συνέπεια καὶ χρηστότης τῆς ζωῆς. Οὔτε προσέχουν τόσον εἰς τὰ λόγια μας, ὅσον εἰς τὰ ἔργα μας.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, ὅτι τοῦτο ἔτσι εἶναι, σκέψου, ὅτι προηγουμένως τὸ ἔργον ἔκαμε καὶ κατόπιν ἠκολούθησεν ἡ διδασκαλία. (Καὶ ἂν χιλιάδες φορὲς φιλοσοφοῦμεν διὰ τοῦ λόγου καὶ συζητοῦμεν περὶ ἀνεξικακίας, ἂν ὅμως εἰς παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν δὲν ἐκδηλώσωμεν ταύτην ἐμπράκτως, συνήθως ἡ συζήτησις δὲν ὠφελεῖ τόσον, ὅσον βλάπτει ἡ παράλειψις τῆς ἀγαθῆς πράξεως. D Ἂν δὲ καὶ πρὸ τῶν συζητήσεων καὶ μετὰ τὰς συζητήσεις, ἐφαρμόζωμεν ἐμπράκτως αὐτάς, θὰ εἴμεθα ἀξιόπιστοι, διότι συμβουλεύομεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ἔργων ἐφαρμόζομεν.

15. Α' Θεσσαλ. 5, 11.
16. Φιλιπ. 2, 12.

Καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάρισεν αὐτοὺς λέγων: «Εὐτυχὴς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ἐφαρμόση ὅλας τὰς ἐντολὰς καὶ θὰ διδάξη»[17]).

Διότι, ὅταν προηγῆται ἡ πρᾶξις καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀκολουθῆ διδασκαλία, εἶναι ἀρκετὰ τὰ ἔργα νὰ διδάξουν λαμπρότερον ἀπὸ τὴν φωνήν, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μᾶς προσέχουν. Τοῦτο λοιπὸν παντοῦ ἂς σκεπτώμεθα, νὰ διδάσκωμεν δηλαδὴ προηγουμένως μὲ τὰ ἔργα καὶ κατόπιν μὲ τοὺς λόγους, E διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, νὰ λέγη «σὺ λοιπόν, ποὺ διδάσκεις τοὺς ἄλλους, δὲν διδάσκεις τὸν ἑαυτόν σου;».[18]

Καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ συμβουλεύσωμεν κάποιον, ὥστε νὰ ἐπιτελέση κάτι ἀναγκαῖον, προηγουμένως οἱ ἴδιοι ἂς ἐπιδιώκωμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν αὐτό, διὰ νὰ κάμνωμεν τὴν διδασκαλίαν μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν. Ὅλη μας ἡ φροντὶς ἂς στραφῆ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ χαλιναγωγήσωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ νὰ κάμωμεν πραγματικὴν νηστείαν, δηλαδὴ ἀποχὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.[19]

63 A Ἡ ἀποχὴ ἐκ τῶν τροφῶν ἔχει ὁρισθῆ διὰ τοῦτο, νὰ χαλιναγωγήση δηλαδὴ τὴν δύναμιν τῆς σαρκὸς καὶ νὰ καταστήση τὸν ἵππον τῶν ἐπιθυμιῶν περισσότερον πειθαρχικόν. Περισσότερον ἐξ ὅλων ὁ νηστεύων πρέπει νὰ χαλιναγωγῆ τὴν ὀργὴν καὶ νὰ καλλιεργῆ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν, νὰ ἔχη συντετριμμένην τὴν καρδίαν, νὰ ἀπομακρύνη τὰς σκέψεις τῶν ἀπρεπῶν ἐπιθυμιῶν, ἔχων πάντοτε ἐνώπιόν του ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀδέκαστον κριτήριον· πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι ἀνώτερος χρημάτων, νὰ ἐκδηλώνη ἀφθονίαν ἐλεημοσύνης καὶ νὰ ἀπομακρύνη κάθε κακίαν πρὸς τὸν πλησίον.[20] Αὐτὴ εἰ-

17. Ματθ. 5, 19.
18. Ρωμ. 2, 21.
19. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς τὴν 8ην ὁμιλίαν του περὶ νηστείας, λέγει: «Νηστείαν δὲν ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ τηροῦν οἱ πολλοί, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν, δηλαδὴ ὄχι μόνον τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ὡρισμένας τροφάς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἁμαρτήματα».
20. Ὡραίαν εἰκόνα τῆς φιλανθρωπικῆς δράσεως τοῦ Χρυσοστόμου μᾶς δίδει ὁ ἐπίσκοπος Κύρου Θεοδώρητος (+460)· «Ὁ εἷς τὸν ἱκετεύει διὰ νὰ τὸν βοηθήση· ἄλλος δικαζόμενος, τὸν προσκαλεῖ ὡς μάρτυρα· ἄλλος πεινῶν, τοῦ ζητεῖ τροφὴν καὶ γυμνὸς ἔνδυμα, ἄλλος καὶ αὐτὰ τὰ ἐνδύματά του· ἄλλος τις πενθῶν, τοῦ ζητεῖ παρηγορίαν· ἕτερος τὸν παρακαλεῖ, νὰ ἀπολυθῆ ἀπὸ τὴν φυλακήν· ἄλλος τὸν σύρει νὰ ἐπισκεφθῆ ἀσθενῆ· ξένος ζητεῖ καταφύγιον· ἄλλος ὀδύρεται διὰ τὰ χρέη του· ἄλλος τὸν προσκαλεῖ νὰ συμβιβάση οἰκογενειακὰς ἔριδας. Καὶ ὁ δοῦλος πρὸς αὐτὸν καταφεύγει, βλασφημούμενος διὰ τὴν σκληρότητα τοῦ κυρίου του· ἡ χήρα πρὸς αὐτὸν βοᾶ

νει ἡ πραγματική νηστεία, Β ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας ὁμι-
λῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ «δὲν προτιμῶ τοιαύτη νὰ εἶναι ἡ
νηστεία, λέγει ὁ Κύριος, δηλαδὴ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτόν
του ὁ ἄνθρωπος. Οὔτε ἂν κάμψῃς τὸν τράχηλόν σου ὡς
βοῦρλον οὔτε ἂν κυλισθῇς εἰς σάκκον καὶ στάκτην, οὔτε
τότε θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος ἡ νηστεία, λέγει ὁ Κύριος».[21]
Ἀλλὰ ποία θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος, λέγε; «Χαλάρωσε, λέ-
γει, τοὺς πολυπλόκους κόμβους τῶν ὑπερβεβαρημένων ἀ-
ναγκαστικῶν συναλλαγμάτων, διαμοίρασε εἰς τοὺς πεινῶν-
τας τὸν ἄρτον σου καὶ δέξου εἰς τὴν οἰκίαν σου τὸν ἄστε-
γον πτωχόν. Καὶ ἂν κάμῃς αὐτά, λέγει, τότε θὰ λάμψουν
ὡς ἡ αὐγὴ οἱ ὀφθαλμοί σου καὶ ταχέως ἡ ἰαθεῖσα πληγή
σου θὰ ἀνατείλῃ ὑγείαν».[22]

6. C Εἶδες, ἀγαπητέ μου, ποία εἶναι ἡ πραγματικὴ νη-
στεία; Αὐτὴν ἄς κάμνωμεν καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ἁπλῶς, ὅ-
πως οἱ πολλοί, ὅτι ἡ νηστεία περιορίζεται εἰς τοῦτο, νὰ
παραμείνωμεν δηλαδὴ νήστεις μέχρι τὸ βράδυ. Δὲν ζητεῖ-
ται αὐτό, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἐκ τῶν τροφῶν νὰ ἀπέ-
χωμεν ἀπὸ ὅσα μᾶς βλάπτουν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν μεγάλο
ἐνδιαφέρον διὰ τὴν πνευματικὴν ἄσκησιν. Πρέπει ὁ νηστεύ-
ων νὰ εἶναι μετριόφρων, ἥσυχος, ἥμερος, ταπεινὸς καὶ νὰ
περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς. Ὅπως ἀκριβῶς
περιεφρόνησε τὴν ζωήν, τοιουτοτρόπως πρέπει νὰ περι-
φρονήσῃ καὶ τὴν κενοδοξίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ στρέψῃ
τὴν προσοχήν του πρὸς Ἐκεῖνον μόνον «ὁ ὁποῖος δοκιμά-
ζει καρδίας καὶ νεφρούς»[23] D καὶ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ
κάμνῃ τὰς προσευχὰς καὶ τὰς ἐξομολογήσεις του πρὸς τὸν
Θεὸν καὶ μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἑαυ-
τόν του βοήθειαν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης.

Διότι αὐτή, κατ' ἐξοχὴν αὐτὴ ἡ ἐντολή, ἔχει τὴν δύ-
ναμιν νὰ ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ ἁμαρτήματά μας, καὶ ἀπὸ τὴν
γέενναν τοῦ πυρὸς νὰ μᾶς ἐξαρπάσῃ, ἂν πλουσίως ἀσκῶ-
μεν αὐτὴν καὶ δὲν προβαίνωμεν εἰς τοῦτο πρὸς ἐπίδειξιν
ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διατί λέγω, νὰ μὴ προβαίνω-

ζητοῦσα ἐλεημοσύνην, ἄλλη ὀδύρεται διὰ τὴν ὀρφανίαν. Ἄπειροι εἰς τὸν πατέρα καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου ἀσχολίαι. Ἁρπάζεταί τις ὑπὸ τῆς ἐξουσίας; καὶ παρουσιάζεται συνήγορος ὁ πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ; καὶ ἀμέσως ἀπὸ συνήγορος γίνεται ὁ τροφεύς· μεταβάλλεται εἰς ἰατρὸν καὶ εἰς τὸν πενθοῦντα καθίσταται παρηγορία· ὑπάρχει ἀνάγκη φροντίδος διὰ ξένους; ὁ ἐπίσκοπος φροντίζει δι' αὐτούς».

21. Ἡσ. 58, 5.
22. Ἡσ. 58, 6 - 8.
23. Ψαλμ. 7, 10.

μεν εἰς τοῦτο διὰ λόγους ἐπιδείξεως; Διότι, ἐὰν ἤμεθα σώ-
φρονες, ἔπρεπε νὰ ἀσκῶμεν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν E ὄχι διὰ
τὴν ἀμοιβὴν τὴν ὁποίαν ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος, ἀλλὰ δι-
ότι καθ' ἑαυτὴν ἡ πρᾶξις εἶναι ἀγαθὴ καὶ διότι ἀγαπῶμεν
τοὺς συνανθρώπους μας. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ὑψηλὸν
αὐτῆς νόημα δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν, ἠμποροῦμεν
νὰ ἀσκῶμεν αὐτήν, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν δόξαν τῶν
ἀνθρώπων, διὰ νὰ μὴ ὑποβαλλώμεθα εἰς τὴν δαπάνην καὶ
χάνωμεν τὸν μισθόν μας. Καὶ αὐτὸ ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν μό-
νον διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ καὶ διὰ κάθε
πνευματικὴν ἀρετὴν καὶ τίποτε νὰ μὴ κάμνωμεν ἀποβλέ-
ποντες εἰς τὴν ἀπόκτησιν καλῆς φήμης μεταξὺ τῶν ἀν-
θρώπων.

Διότι καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχομεν, οὔτε ἂν νηστεύω-
μεν, οὔτε ἂν προσευχώμεθα, οὔτε ἂν κάμνωμεν ἐλεημοσύ-
νην, οὔτε εἰς οἱονδήποτε ἄλλο καὶ ἂν προβαίνωμεν, [64] A
ἐὰν αὐτὰ δὲν γίνωνται μόνον δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος γνωρί-
ζει καὶ τὰ μυστικὰ καὶ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὸ βάθος τοῦ
νοῦ μας. Ἂν ἀπὸ ἐκεῖνον ἐλπίζῃς ἀμοιβήν, ἄνθρωπέ μου,
διὰ ποῖον λόγον ἐπιθυμεῖς νὰ ἐπαινῆσαι ἀπὸ τὸν συνάν-
θρωπόν σου; Καὶ διατί λέγω, νὰ ἐπαινῆσαι; Πολλάκις αὐ-
τὸς δὲν ἐπαινεῖ, ἀλλὰ φθονεῖ, διότι ὑπάρχουν πολλοί, οἱ
ὁποῖοι διάκεινται ἔναντι ἡμῶν μὲ τόσην μοχθηρίαν, ὥστε
καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα κάμνομεν, τὰ διαστρέφουν εἰς τὸ
ἀντίθετον. Διὰ ποίαν αἰτίαν λοιπόν, εἰπέ μου, ἐκτιμᾷς τό-
σον πολὺ τὴν ἄδικον κρίσιν αὐτῶν; Διότι ὁ ἄγρυπνος ἐ-
κεῖνος ὀφθαλμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἴδῃ τὰ πάντα, τὰ
ὁποῖα ἡμεῖς κάμνομεν.

Καὶ πρέπει ἀντιλαμβανόμενοι αὐτὸ μὲ πολλὴν λεπτό-
τητα νὰ ρυθμίζωμεν τὴν ζωήν μας, B διότι ἔπειτα ἀπὸ ὀλί-
γον πρόκειται νὰ λογοδοτήσωμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δι'
ὅλους μας τοὺς λόγους, τὰς πράξεις καὶ αὐτὰς τὰς σκέ-
ψεις. Ἄς μὴ περιφρονῶμεν λοιπὸν τὴν σωτηρίαν μας. Τί-
ποτε, ἀγαπητέ μου, δὲν ἐξισώνεται μὲ τὴν ἀρετήν, διότι
αὐτὴ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μᾶς ἐξαρπάζει ἀπὸ τὴν
γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βα-
σιλείας τῶν οὐρανῶν· ἀκόμη καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν
μᾶς καθιστᾷ ἀνωτέρους ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀσκόπως
καὶ ματαίως σκέπτονται κακῶς εἰς βάρος μας. Καὶ δὲν μᾶς
κάμνει ἀνωτέρους μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρο-
τέρους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν
τῆς σωτηρίας μας, δηλαδὴ τὸν διάβολον.

Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὴν ἀρετήν,

ὅταν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν αὐτήν τοὺς καθιστᾷ ἀνωτέρους ὄχι μόνον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους, C ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων; Ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ περιφρονῇ κανεὶς ὅλα τὰ ἐγκόσμια, νὰ σκέπτεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὰ μέλλοντα καὶ τίποτε νὰ μὴ ἐπιθυμῇ ἐκ τῶν παρόντων, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι σκιὰ καὶ ὄνειρον καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο ὑπάρχει εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτά. Ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ διάκειται κανεὶς πρὸς τὰς ὑποθέσεις τῆς παρούσης ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νεκρὸς καὶ πρὸς ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα παραβλάπτουν τὴν σωτηρίαν του νὰ παραμένῃ τόσον ἀδρανής, ὅσον ἀδρανὴς εἶναι ὁ νεκρός, δι' ἐκεῖνα δέ, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν πνευματικήν του ζωὴν μόνον πρέπει νὰ ζῇ καὶ νὰ δρᾷ, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος «δὲν ζῶ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῇ μέσα μου ὁ Χριστός».[24]

D Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἀγαπητοί μου ὡς ἐνδεδυμένοι τὸν Χριστὸν ἔτσι τὰ πάντα ἂς κάμνωμεν καὶ ἂς μὴ λυπῶμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅταν λοιπὸν ἐνοχληθῶμεν ἀπὸ πάθος ἢ ἀπὸ κακὴν ἐπιθυμίαν ἢ ἀπὸ θυμὸν ἢ ἀπὸ φθόνον, ἂς σκεπτώμεθα τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ μέσα μας καὶ ἂς ἀποδιώκωμεν μακρὰν ὅλας αὐτὰς τὰς σκέψεις.

Ἂς σεβασθῶμεν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς πλουσίαν χάριν καὶ ἂς χαλιναγωγήσωμεν ὅλα τὰ πάθη τῆς σαρκός μας, ὥστε, ἀφοῦ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀγωνισθῶμεν κατὰ τὴν σύντομον αὐτὴν καὶ φθαρτὴν ζωήν μας, νὰ λάβωμεν τοὺς πολυτίμους ἐκείνους στεφάνους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία θὰ εἶναι φοβερὰ μὲν δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς, ποθητὴ δὲ διὰ τοὺς ἐναρέτους. E Τοιουτοτρόπως θὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν τὰ ἀπερίγραπτα ἐκεῖνα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

---

24. Γαλ. 2, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΑΤΗ

65 A ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΗΜΕΤΕΡΑΝ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΛΕΓΟΥΝ, ΔΙΑΤΙ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΣΑΝ ΤΑ ΘΗΡΙΑ, ΚΑΙ ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΟΝ ΠΡΟΕΚΥΨΕΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΟΤΙ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΣΑΝ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ ΜΑΛΙΣΤΑ ΔΕΙΚΝΥΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΙΜΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΕΡΙΓΡΑΠΤΟΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

1. Οἱ φιλόπονοι ἐκ τῶν γεωργῶν, ὅταν βλέπουν γόνιμον καὶ βαθυσκαμμένον ἀγρόν, ἀφοῦ σπείρουν ἀφθόνους σπόρους, B ἐπιμελῶς καὶ συνεχῶς φροντίζουν, παρατηροῦντες καθημερινῶς, μήπως κάτι ἐξ ἐκείνων, ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ βλάψουν τοὺς σπόρους, καταστήσῃ ἀνωφελῆ τὸν προηγούμενον κόπον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ βλέπομεν τὸ πνευματικόν σας διαφέρον καὶ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ ἀκούετε, ἐπιδιώκομεν νὰ ἐναποτίθενται εἰς τὴν ψυχήν σας τὰ νοήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς κάθε ἡμέραν. Ὑποδεικνύομεν ἀκόμη εἰς ὑμᾶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ βλάπτουν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σπόρον, ὥστε νὰ μὴ καταστραφῇ οὔτε νὰ σκοτισθῇ ἡ ὑγιὴς διδασκαλία τῶν δογμάτων μὲ τὴν βλαβερὰν ἐπίδρασιν ἐκείνων, C οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ εἰσαγάγουν τὰς προσωπικάς των ἀπόψεις εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι λοιπὸν ἰδικόν σας ἔργον νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ παραδεδομένα καὶ νὰ διατηρῆτε ἰσχυρὰν ἀνάμνησιν αὐτῶν, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ παρακολουθῆτε μὲ εὐκολίαν τὰ ἑπόμενα. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐμβαθύνωμεν περισσότερον εἰς τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν καὶ σεῖς δὲν προσαρμόσετε τὴν διάνοιαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς νηστείας, ὅταν τὰ μέλη τοῦ σώματός μας εἶναι ἐλαφρὰ πρὸς κολύμβησιν καὶ εἶναι ἀνοικτότερα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, διότι δὲν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸ πονηρὸν ρεῦμα τῶν ἀπολαύσεων, καὶ τὸ πνεῦμα περισσότερον ἕτοιμον διὰ νὰ μὴ διατρέχωμεν κίνδυνον πνιγμοῦ, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάμωμεν αὐτό; Ὅταν ζῶμεν εἰς τρυφὴν καὶ μέθην καὶ πολυφαγίαν D καὶ μέσα εἰς τὰς συμφοράς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτά;

Ἢ δὲν βλέπετε, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐρευνοῦν διὰ πολύτιμα πετράδια εἰς τὴν θάλασσαν, δὲν εὑρίσκουν αὐτὰ καθισμένοι κοντὰ εἰς τὴν παραλίαν καὶ μετροῦντες τὰ κύ-

ματα, ἀλλὰ κατέρχονται εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἀκόμη, ὅπως λέγουν, βυθιζόμενοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀβύσσου, τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνουν, ὅσα ἐπιδιώκουν; Καὶ ὅμως ποίαν μεγάλην ὠφέλειαν θὰ προσέφερεν εἰς τὴν ζωήν μας ἡ εὕρεσις ἐκείνων τῶν λίθων; Εἴθε βεβαίως νὰ μὴ προεκάλουν μεγάλην βλάβην καὶ πολλὴν ζημίαν. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ δηλαδὴ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας, καὶ ἀπὸ τὴν λυσσώδη μανίαν δι' ἀπόκτησιν χρημάτων γεννῶνται ἄπειρα κακά.

E 'Αλλ' ὅμως, καίτοι ἐξ ἐκείνων προέρχεται τόσον μεγάλη βλάβη, καθόλου δὲν διστάζουν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ αὐτά, ἀλλὰ ἐκτίθενται εἰς μεγάλους κινδύνους καὶ ὑπομένουν πολλοὺς κόπους, ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ εὕρουν τὰ πετράδια, ποὺ ζητοῦν. Ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ὅμως τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τοὺς πολυτίμους αὐτῆς πνευματικοὺς λίθους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτεθῇ κανεὶς εἰς κίνδυνον, οὔτε ὁ κόπος εἶναι μεγάλος, ἐνῷ τὸ κέρδος εἶναι ἀμύθητον, 66 A ἀρκεῖ ἡμεῖς νὰ προσφέρωμεν προθύμως τὰς δυνάμεις μας. Διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἑτοίμη καὶ ἀναζητεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τὴν δεχθοῦν προθύμως. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός μας· ὅταν ἴδῃ τὴν ψυχὴν νὰ ἀγρυπνῇ καὶ θερμὸν διαφέρον, μὲ ἀφθονίαν χορηγεῖ πλοῦτον περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ ζητεῖται, χάρις εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν Του.

2. Αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζοντες, ἀγαπητοί μου, ἀφοῦ καθαρίσετε τὴν σκέψιν σας ἀπὸ κοσμικὰς φροντίδας καὶ διευρύνετε τὴν σκέψιν σας, δεχθῆτε μὲ μεγάλην προθυμίαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς χορηγεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, B διὰ νὰ πολλαπλασιάσετε τοὺς σπόρους, ὅπως οἱ εὔφοροι καὶ γόνιμοι ἀγροί, καὶ νὰ ἀποδώσετε ἄλλος ἑκατόν, ἄλλος ἑξήκοντα καὶ ἄλλος τριάκοντα.

Ἠκούσατε κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας τὴν ἀνέκφραστον σοφίαν Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα καὶ ὅτι τὸ πᾶν ἔγινε μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημά Του. Διότι, εἶπε «νὰ γίνουν» καὶ ἔγιναν καὶ ἀμέσως ἐδημιουργήθησαν ὅλα γενικῶς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ ἐπήρκεσεν ὁ λόγος διὰ τὴν σύστασιν τῶν δημιουργημάτων, ὄχι ἁπλῶς διότι ἦτο λόγος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦτο λόγος Θεοῦ.

Ἐνθυμηθῆτε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τότε ἀνεφέραμεν πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνει ἀπὸ προϋπάρχουσαν ὕλην καὶ εἰσάγουν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας προσωπικάς των ἀνοησίας. C Ἀντελήφθητε, διὰ ποῖον λόγον τὸν οὐρανὸν ἔκαμε πλήρη, τὴν δὲ γῆν ἀδιαμόρφωτον καὶ ἀσχημάτιστον. Ἀνεφέραμεν τότε δύο αἰτίας, μίαν διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πλέον καὶ νομίζωμεν, ὅτι τοῦτο ἔγινε λόγῳ ἐλλείψεως δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν καλῶς τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦτο στοιχεῖον· καὶ τὴν ἄλλην, ἐπειδὴ αὐτὴ μᾶς εἶναι μήτηρ καὶ τροφὸς καὶ ἐξ αὐτῆς τρεφόμεθα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπολαύομεν καὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπιστρέφομεν, διότι αὐτὴ μᾶς εἶναι καὶ πατρὶς καὶ τάφος. Τὴν δευτέραν λοιπὸν αἰτίαν ἀνεφέραμεν, διὰ νὰ μὴ μεγαλοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς ὠφελείας καὶ τὰς ἀνάγκας της καὶ θεωρῇ αὐτὴν ὡς κάτι τὸ πολὺ σπουδαῖον. D Δι' αὐτό, παρουσιάζει αὐτὴν ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἀρχὴν ἀδιαμόρφωτον. Τοιουτοτρόπως μανθάνομεν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, νὰ μὴ ἀποδίδωμεν πλέον ὅλα ὅσα γενικῶς προηγουμένως ἐλέχθησαν εἰς τὴν φυσικὴν ἱκανότητα τῆς γῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐμάθετε πάλιν, πῶς ἔκαμε τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων, ἀφοῦ ἐπρόσταξε, νὰ δημιουργηθῇ ὁ οὐράνιος αὐτὸς θόλος τὸν ὁποῖον βλέπομεν. Εἴδετε ἀκόμη τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς νὰ προέρχωνται καὶ ἀπὸ τὰ ὕδατα καὶ ἀπὸ τὴν γῆν.

Καὶ ἀναγκάζομαι νὰ ἐπαναλαμβάνω αὐτὰ καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἐνώπιόν σας, ὄχι ἀσκόπως καὶ ματαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ παραμένουν σταθερὰ καὶ μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν νὰ ἐντυπώνωνται εἰς τὸν νοῦν ἐκείνων, E οἱ ὁποῖοι τὰ ἔχουν ἀκούσει καὶ δι' ὅσους δὲν ἦσαν παρόντες τότε νὰ καταστῇ ἐπαρκὴς ἡ διδασκαλία καὶ νὰ μὴ ὑποστοῦν καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὴν τότε ἀπουσίαν των. Ἄλλωστε καὶ ὁ στοργικὸς Πατὴρ διαφυλάσσει τὸ ὑπόλοιπον φαγητὸν διὰ τὰ τέκνα, τὰ ὁποῖα ἀπουσίασαν ἀπὸ τὴν τράπεζαν, διὰ νὰ εὕρουν, ὅταν θὰ ἐπιστρέψουν, τὴν φυλαχθεῖσαν τροφὴν ὡς ἀνακούφισιν τῆς ἀπουσίας των. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ποὺ φροντίζομεν δι' ὅλους, ὅσοι εἴσθε ἐδῶ συγκεντρωμένοι, ὡσὰν μέλη τῆς οἰκογενείας μας καὶ θεωροῦμεν τὴν πρόοδόν σας ἰδικήν μας ἐπιτυχίαν, 67 A ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστῆτε ὅλοι τέλειοι καὶ πλήρεις πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδικήν μας χαράν. Καὶ ἂν δὲν σᾶς στενοχωρῶ, ἐμπρὸς λοιπόν, ἂς ὑπενθυμίσω μὲ ὀλίγα λόγια, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα χθὲς ἔλεγον πρὸς ὑμᾶς.

Ἀντελήφθητε τὴν διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἠκούσατε, πόσην τιμὴν προσέδωσεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους μας καὶ πῶς κατὰ τὴν δημιουργίαν μὲ τὸ εἶδος τῶν λόγων Του καὶ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν ἐδήλωσε τὴν ἰδιαιτέραν τιμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ μὲ τὸ

νά λέγη «Νά δημιουργήσωμεν τόν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσίν μας». Ἐμάθετε, τί σημαίνει τό κατ' εἰκόνα, B ὅτι δηλαδή δέν σημαίνει τήν ἀξίαν τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά τήν ὁμοιότητα τῆς ἐξουσίας καί ὅτι δέν ἐννοεῖ συμφώνως πρός τήν εἰκόνα τῆς μορφῆς, ἀλλά συμφώνως πρός τόν λόγον τῆς ἐξουσίας. Διά τοῦτο καί προσέθεσε «καί νά ἐξουσιάζουν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καί τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καί τῶν θηρίων καί τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς».

3. Ἐδῶ ὅμως παρουσιάζονται ἐθνικοί καί λέγουν, ὅτι αὐτός ὁ λόγος δέν εἶναι ἀληθής. Διότι δέν ἐξουσιάζομεν τῶν θηρίων, ὅπως ἀκριβῶς ὑπεσχέθη ὁ Θεός, ἀλλά ἐκεῖνα ἐξουσιάζουν ἡμῶν. Τοῦτο βεβαιότατα εἶναι ἀνακριβές. Διότι, ὅπου ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος, εὐθύς ἀμέσως φυγαδεύονται τά ἄγρια ζῶα. Ἄν δέ κάποτε ἀσκοῦν αὐτά εἰς βάρος μας βλαπτικήν ἐπίδρασιν, εἴτε διότι τά ἐξαναγκάζει ἡ πεῖνα, εἴτε διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιτιθέμεθα ἐναντίον των, τοῦτο δέν σημαίνει, ὅτι ἐκεῖνα ἀσκοῦν ἐξουσίαν ἐφ' ἡμῶν, C ἀλλά ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι. Διότι καί ὅταν ἐπέρχωνται ἐναντίον μας λησταί, ἐάν δέν διστάσωμεν, ἀλλά ἐξοπλιζώμεθα ἐναντίον των, τοῦτο δέν εἶναι ὑπόθεσις ἐξουσίας τῶν ληστῶν, ἀλλά πρόνοια διά τήν σωτηρίαν μας.

Ἄς ἀκούσωμεν δέ πάλιν ἐκεῖνα, τά ὁποῖα προηγουμένως ἐλέχθησαν «νά δημιουργήσωμεν, λέγει, τόν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσίν μας». Ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν «εἰκόνα» καί δηλώνει τήν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας, ἔτσι καί «ὁμοίωσιν» διά νά δηλώση τήν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά ἐξομοιωθῆ πρός τόν Θεόν, δηλαδή νά ὁμοιάση μέ αὐτόν κατά τήν ἡμερότητα καί τήν πραότητα καί γενικῶς ὡς πρός τήν ἀρετήν, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ Χριστός λέγει «νά γίνετε ὅμοιοι μέ τόν Πατέρα σας, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς τούς οὐρανούς».[1]

Ὅπως εἰς τήν ἐκτεταμένην καί εὐρύχωρον αὐτήν γῆν ἄλλα μέν ζῶα εἶναι ἡμερώτερα, D ἄλλα δέ εἶναι ἀγριώτερα, τοιουτοτρόπως καί εἰς τό πλάτος τῆς ψυχῆς μας, ἄλλαι μέν σκέψεις μας εἶναι περισσότερον ἀνόητοι καί κτηνώδεις, ἄλλαι δέ περισσότερον ἀγροῖκοι καί ἄγριαι. Ἔχ(ο)μεν λοιπόν ὑποχρέωσιν νά κυριαρχῶμεν καί νά ὑπερισχύωμεν αὐτῶν καί νά τάς ὑπαγάγωμεν εἰς τήν ἐξουσίαν τῆς σκέψεως. Καί πῶς θά ἠμπορέση νά ὑπερισχύση κανείς, λέγει, μιᾶς

1. Ματθ. 5, 45.

θηριώδους σκέψεως; Τί λέγεις, ἄνθρωπέ μου; Κυριαρχῶμεν τῶν λεόντων καί ἐξημερώνομεν τάς ἀγρίας διαθέσεις αὐτῶν καί ἀμφιβάλλεις, ἄν θά ἠμπορέσης νά μεταβάλης εἰς ἡμερότητα τήν θηριωδίαν τῆς σκέψεως; E Καί ὅμως ἡ ἀγριότης τοῦ θηρίου εἶναι ἔμφυτος, ἡ δέ ἐξημέρωσις αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται παρά τήν φύσιν του. Ἐνῶ εἰς σέ συμβαίνει τό ἀντίθετον, ἔμφυτος δηλαδή εἶναι ἡ ἡμερότης καί ἡ πραότης, παρά τήν φύσιν σου δέ εἶναι ἡ ἀγριότης καί ἡ θηριωδία. Σύ λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἐξέβαλες τό ἔμφυτον ἀπό τήν ψυχήν τοῦ θηρίου καί ἐνέβαλες εἰς αὐτήν τό παρά τήν φύσιν, σύ ὁ ἴδιος δέν ἔχεις τήν δύναμιν, νά διατηρήσης τόν χαρακτῆρα τῆς ψυχικῆς σου ἰδιοσυστασίας; Καί πόσην κατάκρισιν δέν ἐπισύρει αὐτό; Καί περισσότερον περίεργον καί ἄξιον ἀπορίας εἶναι, ὅτι εἰς τήν περίπτωσιν τῆς φύσεως τῶν λεόντων ὑπάρχει ἐπί πλέον καί ἄλλη δυσκολία· 68 A διότι τό θηρίον στερεῖται σκέψεως. Καί ὅμως πολλάκις βλέπομεν νά ὁδηγοῦνται διά μέσου τῆς ἀγορᾶς ἐξημερωμένοι λέοντες. Πολλοί μάλιστα ἐξ ὅσων διατηροῦν ἐργαστήρια, κατέβαλον χρήματα πολλάκις εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει τό θηρίον, ὡς ἀμοιβήν τῆς τέχνης καί τῆς δεξιότητος, μέ τήν ὁποίαν ἐξημέρωσε τό θηρίον. Εἰς τήν ἰδικήν σου ψυχήν ὅμως καί σκέψις ὑπάρχει καί φόβος Θεοῦ καί μεγάλη βοήθεια ἀπό πολλά σημεῖα προερχομένη. Μή μεταχειρίζεσαι λοιπόν δικαιολογίας καί προφάσεις. Δύνασαι βεβαίως, ἐάν θέλης, νά εἶσαι ἥμερος καί πρᾶος καί ἐπιεικής. B «Νά δημιουργήσωμεν λέγει, τόν ἄνθρωπον κατά τήν εἰκόνα καί ὁμοίωσίν μας».

4. Ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπί τοῦ θέματός μας. Ἀποδεικνύεται, ἐξ ὅσων ἔχουν λεχθῆ, ὅτι ἀπό τήν ἀρχήν ὁ ἄνθρωπος εἶχε πλήρη καί τελείαν τήν ἐξουσίαν ἐπί τῶν ζώων. «Νά ἐξουσιάζουν, λέγει, τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καί τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καί τῶν θηρίων καί τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς». Καί ὅτι τώρα φοβούμεθα τά θηρία καί γενικῶς εἴμεθα περιδεεῖς καί ἐχάσαμεν τήν ἐξουσίαν μας (ἐπ' αὐτῶν) οὔτε ἐγώ ἔχω ἀντίρρησιν. Αὐτό ὅμως δέν ἀποδεικνύει ψευδῆ τήν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀρχικῶς δέν εἶχον ἔτσι τά πράγματα, ἀλλά τά θηρία ἐφοβοῦντο καί ἔτρεμον καί ὑπετάσσοντο εἰς τόν δεσπότην (τόν ἄνθρωπον). C Ἀφ' ὅτου ὅμως λόγω τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων ἔχασε τό θάρρος του, περιωρίσθη καί ἡ ἐξουσία του. Ὅτι ἦσαν ὅλα ὑποτεταγμένα εἰς τόν ἄνθρωπον, ἄκουσε τήν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει «Καί ὡδήγησε τά θηρία καί ὅλα τά

ζῶα ἐνώπιον τοῦ Ἀδάμ, διὰ νὰ ἴδη πῶς θὰ τὰ ὀνομάση».[2] Καὶ ἐνῷ ἔβλεπε νὰ φθάνουν πλησίον του τὰ θηρία, δὲν ἐφοβήθη, ἀλλὰ ὡσὰν κάποιος Κύριος, ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς πειθαρχικοὺς δούλους δίδει ὀνόματα, ἔτσι εἰς ὅλα τὰ ζῶα ἔδωσε τὰς ὀνομασίας των. Καὶ ὅποιο ὄνομα ἔδωσεν εἰς αὐτὰ ὁ Ἀδάμ, λέγει, τοῦτο ἦτον τὸ ὄνομά του. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἐξουσίας.

Δι' αὐτὸ ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ νὰ ἀποδείξη εἰς αὐτὸν τὸ προνόμιον τῆς ἐξουσίας του, D ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ὀνομασίαν τῶν ζώων. Ἀρκετὸν λοιπὸν εἶναι τοῦτο νὰ ἀποδείξη ὅτι κατ' ἀρχὰς τὰ ζῶα δὲν ἐνέπνεον φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἀπόδειξις μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν καὶ πολὺ σαφεστέρα. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἡ συζήτησις τοῦ ὄφεως πρὸς τὴν γυναῖκα. Ἐὰν δηλαδὴ τὰ θηρία ἐνέπνεον φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἡ Εὔα, ἐνῷ εἶδε τὸν ὄφιν, νὰ παραμένη εἰς τὴν θέσιν της, οὔτε θὰ ἐδέχετο τὴν συμβουλήν του, οὔτε τόσον ἀφόβως θὰ συνεζήτει μὲ αὐτόν, ἀλλ' εὐθὺς θὰ ἔτρεμεν ἀπὸ τὸ θέαμα καὶ ταχέως θὰ ἀπεμακρύνετο. Ἀλλὰ τώρα καὶ συζητεῖ καὶ δὲν φοβεῖται, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη αὐτὸς ὁ φόβος. Ἀφ' ὅτου ὅμως εἰσῆλθεν ἡ ἁμαρτία, ἔχασεν εἰς τὸ ἑξῆς καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς ὑπηρέτας, E ὅσοι μὲν εἶναι χρηστοὶ καὶ ἔντιμοι, ἐμπνέουν φόβον εἰς τοὺς ἄλλους ὑπηρέτας, ὅσοι ὅμως συνεκρούσθησαν μὲ τὸν Κύριόν των καὶ τοὺς συνυπηρέτας των φοβοῦνται. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὅσον χρόνον εἶχε τὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ θηρία ἐνέπνεεν τὸν φόβον. Ὅταν δὲ ἡμάρτησεν, ἐφοβεῖτο κατόπιν καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν δημιουργημάτων.

Ἂν δὲ δὲν δέχεσαι, τὰ ὅσα λέγω, ἀπόδειξέ μου, ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας τῶν πρωτοπλάστων τὰ θηρία ἐνέπνεον εἰς τὸν ἄνθρωπον φόβον. Ὅμως δὲν θὰ ἠμπορέσης. Ἂν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ κατέλαβε τὸν ἄνθρωπον φόβος καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγάλης στοργῆς τοῦ Θεοῦ. 69 A Διότι, ἂν καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐξηκολούθει νὰ παραμένη σταθερά, δὲν θὰ ἦτο εὔκολον νὰ σηκωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πτῶσιν. Ὅταν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι πειθαρχοῦν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι δὲν

2. Γεν. 2, 19.

πειθαρχοῦν, ἀπολαύουν τῶν αὐτῶν τιμῶν, παιδαγωγοῦνται περισσότερον πρὸς τὴν πονηρίαν καὶ πολὺ βραδέως ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἐὰν τώρα, ποὺ ἐπαπειλοῦνται φόβοι καὶ τιμωρίαι καὶ κολάσεις δὲν ἠμποροῦν νὰ συνετισθοῦν, ποῖοι θὰ ἦσαν, ἂν δὲν ἐτιμωροῦντο διὰ τὰ κακά, εἰς τὰ ὁποῖα προέβαινον; Συνεπῶς ἀπὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ φροντίδα διὰ τὴ σωτηρίαν μας μᾶς ἀφήρεσε τὴν ἐξουσίαν.

5. B Καὶ σύ, ἀγαπητέ μου, σκέψου ἀπὸ τὰ ἑπόμενα τὴν ἄπειρον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ παρήκουσε τῆς ἐντολῆς καὶ παρέβη τὸν νόμον, ὁ δὲ Θεὸς ἐπειδὴ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ νικᾷ μὲ τὴν καλωσύνην του τὰ παραπτώματά μας, δὲν κατέλυσε κάθε ἀξιοπρέπειαν, οὔτε ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὅλας τὰς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἀφησεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του μόνον ἐκεῖνα τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν πολὺ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Τὰ ἀναγκαῖα ὅμως καὶ τὰ χρήσιμα ζῶα καὶ ἐκεῖνα ποὺ προσφέρουν ὑπηρεσίας εἰς τὴν ζωήν μας τὰ ἄφησε νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν μας.

C Ἄφησε δηλαδὴ ἀγέλας βοδιῶν, διὰ νὰ σύρωμεν τὸ ἄροτρον, διὰ νὰ ὀργώνωμεν τὴν γῆν καὶ νὰ ρίπτωμεν εἰς αὐτὴν τοὺς σπόρους. Ἄφησε καὶ τὰ εἴδη τῶν μεταγωγικῶν ζώων, διὰ νὰ μοιράζωνται τοὺς κόπους μας κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων. Ἄφησε τὰ ποίμνια τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχωμεν διὰ τὴν ἀμφίεσίν μας ἐπάρκειαν παραγωγῆς ἐνδυμάτων. Καὶ ἄλλα εἴδη ζώων ἄφησε, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν ἄφθονα ἀγαθά. Καὶ ἐπειδή, ὅταν ἐτιμώρει τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρακοήν εἶπεν «μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ τρώγης τὸν ἄρτον σου»,[3] διὰ νὰ μὴ εἶναι ὁ ἱδρως αὐτὸς καὶ ὁ κόπος ἀνυπόφορος, D ἐλάφρωσε τὸν κουραστικὸν καὶ ἐνοχλητικὸν ἱδρῶτα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τοὺς κόπους καὶ τὴν ταλαιπωρίαν.

Καὶ ἔκαμε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅπως στοργικός τις καὶ φιλάνθρωπος Κύριος ὁ ὁποῖος ἀφοῦ μαστιγώση τὸν ὑπηρέτην του, προσπαθεῖ νὰ θεραπεύση τὰς ἐκ τῶν μαστιγώσεων πληγάς. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ κατεδίκασε τὸν ἄνθρωπον, διότι ἡμάρτησε, θέλει μὲ κάθε τρόπον τὴν καταδίκην ταύτην νὰ κάμη ἐλαφροτέραν, ἐνῷ δηλαδὴ μᾶς κατεδίκασεν εἰς διαρκῆ ἱδρῶτα καὶ κόπον, ἔκαμε πολλὰ εἴδη ζώων, διὰ νὰ μᾶς ἀνακουφίζουν εἰς τοὺς κό-

3. Γεν. 3, 19.

πους μας.

Κατὰ συνέπειαν τὸ ὅτι μᾶς ἔδωσεν τὴν τιμὴν καὶ πάλιν τὴν ἀφήρεσε καὶ ἐνέβαλε μέσα μας τὸν φόβον τῶν θηρίων καὶ ὅλα, E ἐὰν κανεὶς ἐξετάση ἀκριβῶς καὶ μὲ καλὴν διάθεσιν, θὰ τὰ εὕρῃ πλήρη σοφίας, μεγάλου διαφέροντος καὶ μεγάλης ἀγάπης. Δι' ὅλα αὐτὰ γενικῶς, ἂς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ ἂς ὀφείλωμεν εὐγνωμοσύνην, διότι μᾶς παρέσχε τόσας εὐεργεσίας. Καὶ δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς τίποτε βαρὺ καὶ δύσκολον, παρὰ μόνον νὰ παραδεχώμεθα τὰς τόσον μεγάλας εὐεργεσίας καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν εὐχαριστίας εἰς Ἐκεῖνον δι' αὐτάς. Καὶ τοῦτο, ὄχι διότι ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν· εἶναι βεβαίως ἀνενδεής, 70 A ἀλλὰ διὰ νὰ συνηθίζωμεν νὰ ἀκολουθῶμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ μὴ γινώμεθα ἀχάριστοι, ἀλλὰ νὰ προσφέρωμεν τὴν ἀρετὴν ἰσαξίαν πρὸς τὰς εὐεργεσίας καὶ τὸ τόσον μεγάλο διαφέρον Του δι' ἡμᾶς.

Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ θὰ ἀποσπάσωμεν μεγαλυτέραν στοργὴν ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν μας. Ἂς μὴ ἀμελῶμεν λοιπόν, παρακαλῶ, ἀλλὰ ὁ καθείς μας ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ἂν εἶναι δυνατόν, ἂς ἀναλογίζεται μέσα του, ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εἰς ὅλους εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, καὶ ὄχι μόνον ἐκείνας τὰς ὁποίας ὅλοι παραδέχονται καὶ εἶναι εἰς ὅλους φανεραί, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν χωριστὰ εἰς τὸν καθένα καὶ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς τῶν πολλῶν. B Τοιουτοτρόπως λοιπὸν θὰ συνηθῇ διαρκῶς νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν.

Τοῦτο θὰ γίνῃ μεγίστη θυσία, τοῦτο θὰ εἶναι τελεία προσφορὰ καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ προϋπόθεσις παρρησίας μας. Καὶ ἐξηγῶ, πῶς θὰ γίνῃ. Ἐκεῖνος δηλαδή, ὁ ὁποῖος διαρκῶς ἀνακινεῖ αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν του καὶ ἀντιλαμβάνεται μὲ ἀκρίβειαν τὴν μικράν του ἀξίαν, καὶ σκέπτεται τὴν ἀνέκφραστον καὶ ἄφθαστον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ διακρίνει, C ὅτι ὁ Θεὸς ρυθμίζει τὰ τῆς ζωῆς μας ὄχι ἀναλόγως τῶν σφαλμάτων μας, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν ἀγαθότητά του, περιορίζει τὴν σκέψιν, συντρίβει τὸν λογισμόν, περιστέλλει κάθε ὑπεροψίαν καὶ ἀνοησίαν καὶ μανθάνει νὰ εἶναι μετριόφρων, νὰ περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς, νὰ ἀδιαφορῇ δι' ὅλα τὰ ἐπίγεια ἀγαθά, νὰ σκέπτεται τὰ ἀγαθὰ τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ τὴν αἰωνίαν ζωήν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος.

Ἐκεῖνος λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἔτσι διάκειται ψυχικῶς, αὐτὸς προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀληθῆ καὶ ποθητὴν θυσί-

αν, ὅπως λέγει ὁ Προφήτης «Διὰ τὸν Θεὸν θυσία εἶναι τεταπεινωμένον πνεῦμα, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην δὲν περιφρονεῖ ὁ Θεός.»[4] D Τοὺς συνετοὺς ὑπηρέτας δὲν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τόσον εὔκολα αἱ ποιναὶ καὶ αἱ τιμωρίαι, ὅσον αἱ εὐεργεσίαι καὶ ἡ ἐπίγνωσις, ὅτι δὲν ἐτιμωρήθησαν ἀναλόγως πρὸς τὰ ἁμαρτήματά των.

Ἂς συντρίψωμεν λοιπὸν τὸν ἐγωϊσμόν μας, παρακαλῶ, ἂς ταπεινώσωμεν τὸν νοῦν καὶ μάλιστα τώρα, ποὺ ὁ καιρὸς τῆς νηστείας μᾶς προσφέρει μεγάλην βοήθειαν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Διότι, ἂν εὑρισκώμεθα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ τὰς προσευχάς μας νὰ ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεὸν μὲ πολλὴν νηφαλιότητα καὶ ἀφοῦ ἐξομολογηθῶμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, νὰ λάβωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε, ὅτι ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὰς ψυχὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀκούσατε τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ E «πρὸς ποῖον νὰ ἀποβλέψω μὲ εὐμένειαν παρὰ εἰς τὸν πρᾶον, εἰς τὸν ἥσυχον καὶ ἐκεῖνον, ποὺ φοβεῖται τοὺς λόγους μου;».[5] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ὅταν συνεζήτει ἔλεγε «μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν καὶ θὰ εὕρετε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχάς σας».[6] Διότι ὅποιος πραγματικὰ ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐκτραπῇ εἰς ὀργήν, οὔτε νὰ ἐξοργισθῇ ἐναντίον τοῦ πλησίον του, διότι ἔχει ἤρεμον ψυχὴν ἡ ὁποία ἐξετάζει τὰ ἰδικά της. Καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ποία μεγαλυτέρα εὐτυχία θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ; Ὁ ἤρεμος ἄνθρωπος ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κάθεται συνεχῶς εἰς τὸν λιμένα, μακρὰν ἀπὸ κάθε κακοκαιρίαν καὶ ἀπολαύει τὴν γαλήνην τῶν σκέψεων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε «καὶ θὰ εὕρετε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχάς σας».

71 A Ὅπως λοιπὸν ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατέστειλε τὰ πάθη, αἰσθάνεται βαθεῖαν ἀνακούφισιν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἀδρανὴς καὶ ὁ πεσμένος εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, δὲν ἠμπορεῖ, ὅπως πρέπει, νὰ χαλιναγωγήσῃ τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα γεννῶνται μέσα του, εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ ἀναταραχήν, διότι ἀπὸ μέσα του δέχεται τὴν ἐπίθεσιν καὶ ταράσσεται, χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς ἐνώπιόν

4. Ψαλμ. 50, 19.
5. Ἡσ. 66, 2.
6. Ματθ. 11, 29.

του καὶ δοκιμάζεται ἀπὸ μεγάλην τρικυμίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὑψώνωνται τὰ κύματα καὶ ἐπαπειλῆται θύελλα πονηρῶν ἀνέμων, πολλὰς φορὰς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος καταποντίζεται, διότι τὸ σκάφος του βυθίζεται λόγῳ ἀπειρίας τοῦ κυβερνήτου.

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀγρυπνῶμεν καὶ νὰ ἔχωμεν διαύγειαν πνεύματος καὶ νὰ ἐκδηλώνωμεν συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως διαφέρον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει πάντοτε νὰ παρατάσσεται ἐναντίον τῶν σαρκικῶν παθῶν, καὶ νὰ ἀφήνῃ νὰ ἠχοῦν πάντοτε εἰς τὰ ὦτα του οἱ νόμοι, B οἱ ὁποῖοι ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων, μὲ αὐτοὺς νὰ ὀχυρώνεται, νὰ χρησιμοποιῇ τὴν μεγάλην μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μᾶς περιβάλλει, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη καὶ νὰ μὴ περιμένῃ τὴν ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τότε νὰ ταπεινώνεται, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς «Ὅταν ἐφόνευεν αὐτούς, τότε τὸν ἀνεζήτουν».[7]

Ὅταν λοιπὸν ἔχωμεν, ἀγαπητοί μου, σύμμαχον τὴν νηστείαν κατὰ τὸν χρόνον αὐτῆς, ἂς σπεύσωμεν ὅλοι πρὸς ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτημάτων μας, ἂς ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ ἂς ἐπιδιδώμεθα εἰς κάθε ἔργον ἀρετῆς.

Ἄλλωστε ἔτσι διδάσκει καὶ ὁ μακάριος Προφήτης Δαυῒδ λέγων C «ἀπόφευγε τὸ κακὸν καὶ κάμε τὸ καλόν».[8]

Ἂν λοιπὸν ἔτσι ρυθμίζωμεν τὰ τῆς ζωῆς μας καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν τῶν τροφῶν ἐπιδείξωμεν καὶ ἀποχὴν τῆς κακίας, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἀποκτήσωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν πλουσιωτέραν ἀγάπην ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως, μὲ τὰς εὐχὰς καὶ μὲ τὰς παρακλήσεις ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατέστησαν ἀγαπητοὶ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν Χάριν καὶ τὴν Ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα συγχρόνως ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

7. Ψαλμ. 77, 34.
8. Ψαλμ. 36, 27.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ

D ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΙΣΘΑΝΟΜΕΝΟΥΣ ΕΝΤΡΟΠΗΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΣΤΙΑΣΙΝ ΝΑ ΠΡΟΣΕΛΘΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΑΝ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΕΞΗΣ ΤΟΥ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΗΜΕΤΕΡΑΝ, ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ, ΚΑΙ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ· ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΘΕΟΥ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ ΑΥΤΟΝ· ΑΡΣΕΝ ΚΑΙ ΘΗΛΥ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ ΑΥΤΟΥΣ.[1]

Εἶναι μικρὰ ἡ σύναξίς μας σήμερον, καὶ ὀλίγοι οἱ προσελθόντες. Ἐξ αἰτίας τινος καὶ διατί; Ἴσως μερικοὶ ἐντράπησαν E μετὰ τὴν ὑλικὴν τράπεζαν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν συνεστίασιν. Καὶ ἴσως αὐτὴ νὰ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀπουσίας των. Ἂς ἀκούσουν, ὅμως, κάποιον σοφόν, ποὺ λέγει: Ὑπάρχει ἐντροπὴ ποὺ συνοδεύει τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὑπάρχει ἐντροπὴ ποὺ εἶναι δόξα καὶ χάρις.[2] Δὲν εἶναι ἐντροπὴ ἐκεῖνος ποὺ παρεκάθησεν εἰς ὑλικὴν τράπεζαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν συνεστίασιν. Διότι δὲν ὑπάρχει καθωρισμένος χρόνος διὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα, ὅπως διὰ τὰ ὑλικά. Ἡ ὁμιλία ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς οἱανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας. 72
A Καὶ διατί λέγω εἰς οἱανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας; Οὔτε ἡ νύκτα γίνεται ἐμπόδιον πνευματικῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τὸν Τιμόθεον ἔγραφε· Ἐπίμενε εἰς κατάλληλον καὶ ἀκατάλληλον καιρόν, ἔλεγξε, ἐπιτίμησε, ἐνθάρρυνε.[3] Ἄκουσε, πάλιν, τὸν Λουκᾶν,[4] ποὺ λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἐπρόκειτο λέγει, νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπομένην ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν Τρωάδα, ὡμίλει πρὸς αὐτοὺς καὶ παρέτεινε τὴν ὁμιλίαν μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.[5] Μήπως ἔβλαψεν ὁ χρόνος (εἴς τι) πές μου, ἢ διέκοψε τὴν διδασκαλίαν; Ὁ

1. Γεν. 1, 26 - 27.
2. Σοφ. Σειρ. 4, 21.
3. Β' Τιμ. 4, 2. Ὁ Τιμόθεος ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ εἷς τῶν κυρίων συνεργατῶν αὐτοῦ. Πρὸς αὐτὸν ἀπέστειλε δύο ποιμαντικὰς ἐπιστολὰς ὁ Ἀπ. Παῦλος, εἰς τὰς ὁποίας διαγράφει τὰ καθήκοντα τῶν ἐργατῶν τοῦ Εὐαγγελίου.
4. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυρίων συνεργατῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου. Συνέγραψε πλὴν τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκθέτει κυρίως τὰ τῆς δράσεως τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου.
5. Πράξ. 20, 7.

προσεκτικὸς ἀκροατὴς καὶ ἂν ἐγευμάτισε, 67 B εἶναι ἄξιος τῆς πνευματικῆς αὐτῆς συνάξεως, ἐνῷ ὁ νωθρὸς καὶ ἀμελὴς καμμίαν ὠφέλειαν δὲν θὰ λάβῃ ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἂν ἔχῃ παραμείνει νηστικός. Λέγω δὲ αὐτά, ὄχι διὰ νὰ ὑποτιμήσω τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, μὴ γένοιτο, καθ' ὅσον δέχομαι καὶ ἐπαινῶ τοὺς νηστεύοντας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διδάξω, ὅτι πρέπει νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὰ πνευματικὰ μὲ καθαρὰν σκέψιν ὄχι ἐκ συνηθείας. Δὲν εἶναι κακὸν νὰ παραλάβῃ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε, ἀλλὰ τὸ νὰ προσέλθῃ μὲ ἀδιάφορον σκέψιν, ἐνῷ πολιορκεῖται ἀπὸ τὰ πάθη του καὶ δὲν κατευνάζει τὰς ἐξάψεις τῆς σαρκός. C Δὲν εἶναι κακὸν νὰ τρώγῃ κανείς, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἡ πολυφαγία εἶναι βλαβερὰ καὶ νὰ γεμίζῃ κανεὶς τὴν κοιλίαν του περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται καὶ νὰ τὴν ὑπερπληροῖ. Τοῦτο καταστρέφει καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἐκ τῆς τροφῆς. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κακὸν νὰ κάμνῃ κανεὶς κανονικὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, ἀλλὰ νὰ παραδίδῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν μέθην ἔτσι διὰ τῆς ἐλλείψεως μέτρου νὰ καταστρέφῃ τὸ ὀρθὸν κριτήριον τῶν σκέψεων. Ἂν δέ, λόγῳ ἀσθενείας σωματικῆς, ἀγαπητέ, δὲν ἠδυνήθης νὰ νηστεύσῃς, ὅλην τὴν ἡμέραν οὐδεὶς ὀρθῶς σκεπτόμενος δύναται νὰ σὲ κατηγορήσῃ. Ἔχομεν, ἄλλωστε, Δεσπότην ἐπιεικῆ καὶ φιλάνθρωπον καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς μας. Δὲν ζητεῖ, μάλιστα, τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰς τροφὰς καὶ τὴν νηστείαν ἁπλῶς διὰ νὰ παραμένωμεν νηστικοί, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀφοσιωθῶμεν εἰς τὰ πνευματικὰ ἐξ ὁλοκλήρου D ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Δὲν θὰ εἴχομεν ἀνάγκην βοηθείας ἐκ τῆς νηστείας, ἐὰν ἐζοῦσαμεν βίον πνευματικῆς ἐξάρσεως, ἐὰν κατεβάλαμεν κάθε φροντίδα διὰ τὰ πνευματικά, ἐὰν ἐχρησιμοποιούσαμεν μὲ τέτοιον τρόπον τὰς τροφάς, ὥστε νὰ ἱκανοποιοῦσαν ἀνάγκας μας μόνον καὶ ἐὰν ἡ ζωή μας ὅλη ἐπερνοῦσε μὲ καλὰς πράξεις. Εἶναι, ὅμως, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὀκνηρὰ καὶ ῥέπει πρὸς τὴν ὑλικὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἔτσι ὁ φιλάνθρωπος E Δεσπότης, ὡς φιλόστοργος πατήρ, ἐπενόησε πρὸς χάριν μας θεραπείαν διὰ τῆς νηστείας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνακόπτεται ἡ ἀποκλειστική μας προσήλωσις εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ ἡ πρὸς τὰ κοσμικὰ μέριμνα μεταφέρεται πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν.[6] Ἂν λοιπόν, ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς

6. Μόνον ἐφ' ὅσον ἐνισχύει τὴν ἀντίστασιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ βοηθεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς κατάκτησιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἀρετῆς, ἔχει νόημα ἡ νηστεία, ἄλλως εἶναι καθαρὰ ὑποκρισία. Ἕνεκα τούτου καὶ ὁ Κύριος ἐν Ματθ. Στ', 16 παρατηρεῖ, «ὅταν νηστεύητε μὴ γίνεσθε, ὥσπερ οἱ ὑποκριταί». Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἀνέπτυξεν τὸ θέμα τοῦτο ὁ ἱερὸς Πατήρ.

ἐδῶ προσελθόντος, ποὺ ἐμποδίζονται ἀπὸ σωματικὴν ἀσθένειαν διὰ νὰ νηστεύσουν τοὺς συμβουλεύω καὶ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν νὰ καταπραΰνουν καὶ νὰ μὴ ἀποστεροῦν τοὺς ἑαυτούς των τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας 68 A καὶ νὰ παρουσιάζουν δι' αὐτὴν πολὺ μεγαλυτέραν φροντίδα. Διότι ὑπάρχουν τρόποι, ἱκανοί, νὰ ἀνοίξουν εἰς ἡμᾶς τὰς θύρας τῆς παρρησίας ἔναντι τοῦ Θεοῦ, πολὺ σπουδαιότεροι ἀπὸ τὴν ἀποχὴν τῶν τροφῶν. Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει, μὴ δυνάμενος νὰ νηστεύῃ, ἂς ἀσκῇ τὴν ἐλεημοσύνην συχνότερα, ἂς ἀναπέμπῃ ἐκτενεῖς προσευχάς, ἂς ἔχῃ μεγάλην προθυμίαν εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων. Εἰς αὐτὰ δὲν ἐμποδίζεται εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν. Ἂς συμφιλιώνεται πρὸς τοὺς ἐχθρούς του, ἂς ἀπομακρύνῃ κάθε μνησίκακον σκέψιν ἀπὸ τὴν ψυχήν του. Ἂν αὐτὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἐπιτύχῃ, ἀπέδειξε ὅτι ἐφαρμόζει τὴν πραγματικὴν νηστείαν καὶ μάλιστα αὐτὴν B ποὺ πρὸ πάντων ζητεῖ ὁ Δεσπότης.

Διατάσσει δὲ νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰς τροφάς, διὰ νὰ χαλιναγωγοῦμεν τὰς ἐξάψεις τῆς σαρκὸς καὶ νὰ καθιστῶμεν αὐτὴν πρόθυμον νὰ ἐκπληροῖ τὰς ἐντολάς Του. Θὰ ζημιωθῶμεν δὲ πάρα πολύ, ἂν παρουσιάσωμεν μεγάλην ἀδιαφορίαν καὶ ἂν τὴν βοήθειαν ἐκ τῆς νηστείας, δὲν προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας, λόγῳ τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος. Διότι ἐὰν δὲν ὠφελῇ ἡμᾶς ἡ νηστεία, ὅταν ἐλλείπουν τὰ προαναφερθέντα κατορθώματα, πολὺ περισσότερον, ἂν δὲν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ φάρμακον τῆς νηστείας (λόγῳ σωματικῆς ἀσθενείας), παρουσιάζοντες μεγάλην πνευματικὴν νωθρότητα. C Ταῦτα λοιπὸν διδαχθέντες ἐκ μέρους μας, παρακαλῶ, ὅσοι ἠμποροῦν νὰ νηστεύουν, ἂς προσπαθοῦν οἱ ἴδιοι νὰ αὐξάνουν τὴν καλὴν καὶ ἀξιέπαινον αὐτὴν προθυμίαν, διότι «ὅσον φθείρεται ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος, τόσον ἀνανεοῦται ὁ ἐσωτερικός μας».[7] Ἡ νηστεία τὸ μὲν σῶμα καταπονεῖ, καὶ τὰς ἀτάκτους ἐξάψεις συγκρατεῖ, τὴν δὲ ψυχὴν καθιστᾷ καθαρωτέραν, τὴν ἀναπτερώνει, τὴν ὑψώνει καὶ τὴν ἐκλεπτύνει. Νὰ παρακινῆτε δὲ καὶ τοὺς ἰδικούς σας ἀδελφούς, ποὺ δὲν ἠμποροῦν, λόγῳ σωματικῆς ἀσθενείας νὰ νηστεύουν, νὰ μὴ ἀφήνουν αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τροφήν.

7. Β' Κορινθ. 4, 16. Τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τοὺς κινδύνους, τὰς θλίψεις, τὰς κακουχίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλεται ὁ Χριστιανὸς πρὸς διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως.

Νὰ τοὺς διδάσκετε, νὰ τοὺς μεταδίδετε D ὅσα ἀκούετε ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ τοὺς φανερώνετε, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιος τῆς ἀκροάσεως ἐκεῖνος ποὺ ἔφαγε καὶ ἤπιε κανονικῶς, ἀλλ' ὁ ὀκνηρὸς καὶ ὁ ἐξ ὁλοκλήρου παραδεδομένος.[8] Νὰ τοὺς ὑπενθυμίζετε καὶ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, ὅτι καὶ ἐκεῖνος ποὺ τρώγει διὰ τὸν Κύριον τρώγει, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τρώγει διὰ τὸν Κύριον δὲν τρώγει, καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν.[9] Καὶ ὁ νηστεύων, λοιπόν, εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀντέχῃ εἰς τὴν ταλαιπωρίαν (τὴν προερχομένην) ἐκ τῆς νηστείας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ τρώγει εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι, ἐὰν θέλῃ, τοῦτο δὲν δύναται καθόλου νὰ τὸν βλάψῃ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν πόσους δρόμους ἤνοιξεν δι' ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος Θεός, E διὰ τῶν ὁποίων, ἐὰν θέλωμεν, ἠμποροῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος (Θεοῦ). Ἀρκετά, λοιπόν, ὡμιλήσαμεν περὶ αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῶν ἀπόντων, ἀπομακρύναντες τὴν πρόφασιν τῆς ἐντροπῆς των. Ἀπεδείξαμεν, μάλιστα ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐντρέπωνται δι' αὐτό, διότι, ὄχι τὸ νὰ φάγῃ κανείς, ἀλλὰ τὸ νὰ διαπράξῃ κάποιο κακὸν μᾶς προξενεῖ ἐντροπήν. Μεγάλη ἐντροπὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία. Ὀφείλομεν νὰ ἐντρεπώμεθα, ὅταν τὴν διαπράξωμεν ἀλλὰ καὶ νὰ κρυφθῶμεν (ἀπὸ ἐντροπὴν) 74 A καὶ νὰ ἐλεεινολογήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας, καθὼς πράττουν οἱ κτυπημένοι, μᾶλλον δὲ οὔτε τότε νὰ παραιτηθῶμεν, ἀλλὰ νὰ σπεύδωμεν πρὸς ἐξομολόγησιν καὶ πρὸς εὐγνωμοσύνην. Διότι ἔχομεν τέτοιον Δεσπότην, ποὺ, ἂν λόγῳ πνευματικῆς νωθρότητος πέσωμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τίποτε ἄλλο μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας δὲν θέλει ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ μόνον νὰ ἐξομολογηθῶμεν τὰ ἁμαρτήματα, νὰ σταματήσωμεν μέχρις ἐδῶ καὶ νὰ μὴ ὑποπέσωμεν πλέον εἰς τὰ ἴδια (ἁμαρτήματα). Δὲν θὰ ἐντρεπώμεθα ποτέ, ἂν τρώγωμεν μὲ μέτρον, διότι τέτοιο σῶμα συνέδεσε ὁ Δεσπότης εἰς ἡμᾶς, ποὺ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ διαφορετικὰ παρὰ μόνον ἂν χρησιμοποιῇ τὴν τροφήν. Ἂς καταργήσωμεν μόνον τὴν ἄνευ μέτρου χρησιμοποίησιν αὐτῆς, B διότι αὐτὸ συμβάλλει πολὺ καὶ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εὐεξίαν μας. Μήπως δὲν βλέπετε κάθε ἡμέραν τὰς ἀναριθμήτους προκαλουμένας ἀσθε-

8. Ὁ περισπασμὸς τῆς σκέψεως, ἡ ἔλλειψις τῆς αὐτοσυγκεντρώσεως, ἀποκλείει τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐγρήγορσιν. Πρβλ. καὶ τά: «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» καὶ «Πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν» κ.ἄ.

9. Ρωμ. 14, 6.

νείας ἀπὸ τὰς πολυτελεῖς τραπέζας καὶ τὴν ἄνευ μέτρου πολυφαγίαν; Ἀπὸ ποῦ προέρχονται οἱ πόνοι τῶν ποδῶν; ἀπὸ ποῦ οἱ πονοκέφαλοι; ἀπὸ ποῦ τὸ περίσσευμα τῶν ὑγρῶν (ἐπικινδύνων) τῶν διεφθαρμένων; ἀπὸ ποῦ αἱ ἄλλαι ἀναρίθμητοι ἀσθένειαι; Δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν κατάχρησιν καὶ τὴν ἄνευ μέτρου πόσιν τοῦ γνησίου οἴνου; Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον γεμίζει ἀπὸ θαλάσσιον ὕδωρ βυθίζεται καὶ χάνεται εἰς τὸν βυθόν, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν παραδοθῇ εἰς τὴν πολυφαγίαν καὶ τὴν μέθην, κατακρημνίζεται C καὶ καθιστᾷ δούλην τὴν σκέψιν του (τῶν παθῶν). Ἔτσι καταντᾶ ζωντανὸς νεκρός, ἱκανὸς νὰ πράττῃ πολλὰς φορὰς τὸ κακόν, νὰ μὴ τηρῇ ὅμως, ἔναντι ὅλων τῶν ἀγαθῶν καλυτέραν στάσιν ἀπὸ ἐκείνην τῶν νεκρῶν.

Δι' αὐτό, παρακαλῶ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, μὴ φροντίζετε διὰ τὴν σάρκα διὰ νὰ ἱκανοποιήσετε τὰς ἐπιθυμίας της[10] ἀλλὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς διὰ νὰ ἠμπορῆτε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν νὰ παρουσιάζετε πολὺ διαφέρον κατὰ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰ πνευματικὰ πράγματα. Πείθετε, λοιπόν, τοὺς πνευματικούς σας ἀδελφούς, λέγοντες ὅλα αὐτά· Οὐδέποτε νὰ στεροῦνται τῆς πνευματικῆς αὐτῆς τροφῆς. D Καὶ ἂς προσέρχωνται μὲ κάθε προθυμίαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν λάβει τροφήν. Ἔτσι θὰ ἀντεπεξέρχωνται κατὰ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου γενναίως, ἀφοῦ λάβουν ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν. Ἡμεῖς δὲ τώρα λοιπὸν ἂς παραθέσωμεν τὴν συνηθισμένην εἰς σᾶς πνευματικὴν τράπεζαν. Ἂς ἀνταμείψωμεν τὴν ἀγάπην σας διὰ τὴν προθυμίαν τῆς ἀκροάσεως (τοῦ θείου λόγου), καὶ ἂς ἀποδώσωμεν τὸ χρέος ποὺ σᾶς ὀφείλομεν. Γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε ἀσφαλῶς, ὅτι εἴχομεν ἀρχίσει νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἠδυνήθημεν ὅμως νὰ ἐπεξεργασθῶμεν ὅλην τὴν περικοπὴν λόγῳ ἐλλείψεως χρόνου. Ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν θηρίων καὶ εἴπομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τὴν ἐξουσίαν ποὺ εἶχεν ἐπ' αὐτῶν προηγουμένως, E λόγῳ τῆς ἁμαρτίας τῆς παρακοῆς. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμοῦμεν σήμερον τὴν ἀναχώρησίν σας ἀπὸ ἐδῶ ἀφοῦ συμπληρώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Καὶ διὰ νὰ εἶναι εἰς σᾶς ἡ ὁμιλία μας σαφής, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν, ποῦ ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν τότε καὶ ἀρχίζοντες ἀπὸ ἐκεῖ, νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Ποῦ διεκόψαμεν τότε τὴν ὁμιλίαν; Εἴχαμεν ὁμιλήσει εἰς

10. Ρωμ. 13, 14.

τό· 75 A «Ἂς κάμωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν· καὶ ἂς ἐξουσιάζουν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ».[11] Ἐπειδή, ὅμως, παρετάθη πολὺ ἡ ὁμιλία καὶ προέκυψεν εἰς ἡμᾶς πλοῦτος νοημάτων δὲν ἐπετρέπετο νὰ συνεχίσωμεν, διὰ τοῦτο ἐσταματήσαμεν ἕως ἐδῶ καὶ δὲν ἠσχολήθημεν μὲ τὰ ἀκόλουθα. Ἕνεκα τούτου πρέπει νὰ συνεχίσωμεν τώρα αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν πρὸς χάριν σας διὰ νὰ γνωρίζετε περὶ ποίων πρόκειται νὰ ὁμιλήσωμεν. Ἀμέσως, λοιπόν, προσέθεσεν ἡ θεία Γραφή, καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· B ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔκαμεν αὐτούς. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτήν, καὶ ἐξουσιάζετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν ζώων καὶ ὅλης τῆς γῆς, καὶ ὅλων τῶν ἑρπετῶν ποὺ σύρονται ἐπὶ τῆς γῆς. Σύντομα τὰ λόγια, ἀλλὰ πολὺς θησαυρὸς κρύπτεται εἰς τὰ σύντομα αὐτὰ λόγια. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος (τοῦ Θεοῦ) ὁμιλῶν, ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς διδάξῃ τώρα μερικὰ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς. Διότι λέγων, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἔδειξε διὰ τῶν λόγων τούτων, καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας τούτου, διὰ πόσης τιμῆς ἐπρόκειτο νὰ τὸν περιβάλῃ, C καθ' ὅσον ἦτο ὡς νὰ ἔλεγεν, καὶ θέλησιν καὶ σκέψιν προσέθεσεν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς εἰς τὸ μελλοντικόν του δημιούργημα. Καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξουσίας μᾶς ἐδίδαξε, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ μελλοντικὸν δημιούργημά του. Ἀφοῦ, λοιπόν, εἶπε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν, καὶ ὅμοιον μὲ ἡμᾶς, προσέθεσεν· Καὶ ἂς ἐξουσιάζουν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. Κύτταξε πῶς μᾶς παρουσιάζει εἰσαγωγικῶς τὸν κεκρυμμένον θησαυρόν. Διότι ὁμιλῶν διὰ τοῦ θείου πνεύματος ὁ προφήτης, διαβλέπει ὡς ὑπάρχοντα καὶ πραγματοποιηθέντα καὶ ὅσα οὐδέποτε ὑπῆρξαν. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, πές μου, ἀφοῦ εἶπε· Νὰ κάμωμεν ἄνθρωπον, τώρα λέγει, Καὶ νὰ ἐξουσιάζουν; D Κάποιο κεκρυμμένον μυστήριον ὑπαινίσσεται δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς. Ποῖοι θὰ ἐξουσιάσουν; Εἶναι φανερόν, ὅτι ἔχει εἴπει τοῦτο ὑπαινισσόμενος τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικός. Βλέπεις, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τυχαῖον καὶ ἄσκοπον εἰς τὴν θείαν Γραφὴν καὶ κάθε λέξις ἔχει μεγάλην σημασίαν.

Καὶ ἂς μὴ σὲ ξενίζῃ τὸ ἀνωτέρω ἀγαπητέ. Διότι αὐ-

11. Γεν. 1, 26.

τὴ ἦτο ἡ συνήθεια ὅλων τῶν προφητῶν, νὰ ὁμιλοῦν, δηλαδή, δι' ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶχον ἀκόμη συμβῆ, ὡς νὰ εἶχον συμβῆ. Διότι ἔβλεπον μὲ τοὺς πνευματικοὺς των ὀφθαλμούς, ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ μεγάλον ἀριθμὸν ἐτῶν. E Ὡμίλουν δι' ὅλα, ὡσὰν νὰ τὰ εἶχαν ἐμπρός των καὶ τὰ παρετήρουν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς τοῦτο καλά, ἄκουε τὸν μακάριον Δαυΐδ, ποὺ ὁμιλεῖ προφητικῶς, πρὸ τόσων γενεῶν, περὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγει· «Ἐτρύπησαν τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, καὶ πάλιν, Διεμοίρασαν τὰ ἱμάτιά μου εἰς τοὺς ἑαυτούς των».[12] Βλέπεις πῶς προέλεγε τὰ μέλλοντα νὰ γίνουν μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνο; Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης (ὁ Μωϋσῆς) ὑπαινισσόμενος τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικὸς κατὰ τρόπον ἀσαφῆ λέγει, 76 A Ἂς ἐξουσιάσουν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. Ἔπειτα συνεχίζων λέγει σαφέστερα, Καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔκαμεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔκαμεν αὐτούς. Παρατήρησε πόσην ἀκρίβειαν χρησιμοποιεῖ. Λέγει τὸ ἴδιο καὶ μίαν καὶ δύο φοράς, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ ἐντυπώσῃ καλὰ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ σκοπός του, ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἴπῃ, Καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ προσθέτει πάλιν, τὸν ἔκαμεν κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Διότι ἀφοῦ διὰ τῶν προηγηθέντων μᾶς ἐδίδαξε, ποῦ ἀναφέρεται τὸ Κατ' εἰκόνα, λέγει, B ἐπαναλαμβάνων τὸν ἴδιον λόγον, Κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἔκαμε. Καὶ διὰ νὰ μὴ εὑρίσκουν αἰσχρὰν πρόφασιν ἀπολογίας, οἱ θέλοντες νὰ πολεμοῦν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας, μᾶς διδάσκει τὰ ἴδια πάλιν προχωρῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἐχρησιμοποίησεν, ἐπομένως, τὴν λέξιν τῆς εἰκόνος, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν ὑποταγὴν ὅλων τῶν δημιουργημάτων εἰς αὐτόν. Προηγουμένως δὲ ἂς ἴδωμεν τί λέγει· Καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἔκαμεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔκαμεν αὐτούς. Ἐκεῖνο ποὺ ὑπαινίσσεται διὰ τῶν ἀνωτέρω, λέγων, Καὶ ἂς ἐξουσιάζουν, καὶ ἐδῶ διετύπωσεν ἀκριβέστερον. Καὶ αὐτὸ ὅμως μᾶς τὸ ἐδίδαξε ἀσαφῶς, C διότι δὲν ὡμίλησε μέχρι τώρα περὶ τῆς δημιουργίας τῆς γυναικός, οὔτε εἶπε, ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθη ἡ γυναῖκα, λέγει, ὅτι Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔκαμεν

12. Ψαλμ. 21, 17-19. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἐστεμμένου προφήτου ἐξεπληρώθησαν, καθόσον οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται, ἀφοῦ ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον, «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βαλόντες κλῆρον» (Ματθ. 27, 35). Ἐκ τούτων καὶ τὸ θαυμάσιον στιχηρὸν τῆς Μ. Πέμπτης· «Ἐξέδυσάν με τὰ ἱμάτιά μου...».

αὐτούς. Εἶδες πῶς, ἐκεῖνο πού δέν ἐδημιουργήθη μέχρι τώρα πῶς τό παρουσίασεν ὡς ὑπάρχον; Διότι ὡς τοιοῦτον τό ἔβλεπαν οἱ πνευματικοί ὀφθαλμοί. Δέν ἠμποροῦν οἱ σωματικοί αὐτοί ὀφθαλμοί νά βλέπουν τόσον καθαρά τά βλεπόμενα, ὅσον οἱ ὀφθαλμοί τοῦ πνεύματος τά μή βλεπόμενα (τά πνευματικά), καί τά μή ὑπάρχοντα. Ἄρσεν καί θῆλυ, λέγων, ἔκαμεν αὐτούς, καί πρός ἀμφοτέρους ἀπευθύνων τήν εὐλογίαν, λέγει, Καί ηὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός, λέγων, Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί γεμίσατε τήν γῆν, καί κυριεύσατε αὐτῆς, D καί ἐξουσιάζετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. Ἰδού ποῖον εἶναι τό θαυμάσιον εἰς τήν εὐλογίαν. Διότι τό, Αὐξάνεσθε, καί πληθύνεσθε, καί γεμίσατε τήν γῆν, ἐλέχθη καί διά τά ἄλογα ζῶα καί διά τά ἑρπετά, ἐνῷ τό; κυριεύσατε, καί ἐξουσιάζετε, ἐλέχθη μόνον περί τοῦ ἀνδρός καί τῆς γυναικός. Πρόσεξε τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου.[13] Προτοῦ νά τήν δημιουργήση (τήν γυναῖκα), τήν καθιστᾷ μέτοχον τῆς ἐξουσίας καί τήν ἀξιώνει τῆς εὐλογίας του. Καί νά ἐξουσιάζετε, λέγει, τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καί τῶν πτηνῶν τοῦ οὐρανοῦ, καί ὅλων τῶν ζώων, καί ὅλης τῆς γῆς, E καί ὅλων τῶν ἑρπετῶν, πού ἕρπουν ἐπί τῆς γῆς. Εἶδες ἀνυπολόγιστον ἐξουσίαν (ἐνν. τόσον μεγάλην ἐξουσίαν); Εἶδες τήν ἔκτασιν αὐτῆς; Εἶδες ὅτι ὅλα ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν; Νά μή σκεφθῇς, περί τοῦ ζώου τούτου τοῦ λογικοῦ, τίποτε εὐτελές, ἀλλ' ἀντιλαμβανόμενος τό μέγεθος τῆς τιμῆς, καί τήν ἀγάπην πρός αὐτό τοῦ Δεσπότου νά θαυμάζης τήν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του. Καί εἶπεν ὁ Θεός, νά, σᾶς δίδω πάντα χόρτον πού σπείρεται διά νά παράγη σπόρον, ὅστις εἶναι ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γῆς, καί πᾶν δένδρον, τό ὁποῖον ἔχει καρπόν ἐντός τοῦ ὁποίου [εἶναι] ὁ σπόρος, πού σπείρεται, 77 A ταῦτα θά εἶναι διά τροφήν εἰς σᾶς, καί εἰς πάντα τά ζῶα τῆς γῆς, καί εἰς πάντα τά πτηνά τοῦ οὐρανοῦ, καί εἰς πᾶν ἑρπετόν ἕρπον ἐπί τῆς γῆς καί ἔχον ἐν ἑαυτῷ ψυχήν ζῶσαν, [δίδω] πάντα χλωρόν χόρτον διά τροφήν. Καί ἔγινεν ἔτσι. Παρατήρησε τήν ἀκρίβειαν τῶν λόγων, ἀγαπητέ, καί τήν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καί τίποτε ἀπό τά λεχθέντα νά μή διατρέξης ἁπλῶς. Καί εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νά σᾶς δίδω πάντα χόρτον, πού σπείρεται. Ὁμιλεῖ

13. Τήν λέξιν «Δεσπότης» πρός δήλωσιν τοῦ Θεοῦ, συνηθέστατα χρησιμοποιεῖ ὁ ἱερός Πατήρ. Ἐξυπακούεται ἀσφαλῶς ἡ ὑποταγή πάντων εἰς τόν Θεόν. Τοῦτο ἐπ' οὐδενί αἴρει τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον ἐλευθερία εἶναι νοητή μόνον ἐν Θεῷ. Πᾶσα ἄλλη ἐλευθερία δέν εἶναι πραγματική καί ἀληθής.

ὡς νά ἀπευθύνεται πρός τούς δύο, καί αὐτά, χωρίς νά ἔχη ἀκόμη δημιουργηθῆ ἡ γυναῖκα. Ἔπειτα διά νά ἐννοήσης τήν ὑπερβολικήν του καλωσύνην, B παρατήρησε πῶς ἐπιδεικνύει τήν φιλανθρωπίαν καί τήν ὑπερβολικήν φιλοτιμίαν, ὄχι μόνον πρός τόν ἄνθρωπον καί τήν γυναῖκα, πού ἀκόμη δέν ἔχει δημιουργηθῆ, ἀλλά καί πρός αὐτά τά ἄλογα ζῶα. Διότι ἀφοῦ εἶπε, διά τροφήν εἰς σᾶς, προσέθεσε, Καί εἰς πάντα τά ἄγρια ζῶα τῆς γῆς. Παρατήρησε πάλιν ἄλλο ἀπύθμενον βάθος φιλανθρωπίας. Προνοεῖ ὄχι μόνον διά τά ἥμερα ζῶα, πού μᾶς εἶναι χρήσιμα πρός τροφήν καί ἐξυπηρέτησιν, ἀλλά καί διά τά ἄγρια ζῶα. Καί ποῖος θά ἠμποροῦσε ἐπαξίως νά πλησιάση τήν ἀπέραντον αὐτήν ἀγαθότητα; Διά τροφήν εἰς σᾶς, λέγει, καί εἰς πάντα τά ἄγρια ζῶα τῆς γῆς, C καί εἰς πάντα τά πτηνά τοῦ οὐρανοῦ, καί εἰς κάθε ἑρπετόν ἕρπον ἐπί τῆς γῆς καί ἔχον ἐν ἑαυτῷ ψυχήν ζῶσαν, δίδω πᾶν χλωρόν χόρτον διά τροφήν. Πολλή ἡ πρόνοια πού ἐπιδεικνύεται ὑπό τοῦ Δεσπότου πρός τόν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα ἄνθρωπον. Διότι ἀφοῦ τόν ἐδημιούργησε καί τοῦ παρεχώρησε τήν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλης τῆς κτίσεως, προκειμένου νά μή δυσανασχετῇ, ἀμέσως καί ἐξ ἀρχῆς, βλέπων τό πλῆθος τῶν ἀλόγων ζώων, διότι δέν θά ἦτο δυνατόν νά θρέψη τόσον πολλά ζῶα, ἀφοῦ εἶπε, διά τροφήν σας, ἀμέσως προσέθεσε, Καί εἰς πάντα τά ζῶα τῆς γῆς, D καί εἰς τά πτηνά τοῦ οὐρανοῦ, καί εἰς πᾶν ἑρπετόν ἕρπον ἐπί τῆς γῆς καί ἔχον ἐν ἑαυτῷ ψυχήν ζῶσαν, δίδω πάντα χλωρόν χόρτον διά τροφήν. Καί ταῦτα προτοῦ κἄν σκεφθῇ (ὁ ἄνθρωπος) περί αὐτοῦ καί τρόπον τινά ἐκ τῶν προτέρων παρηγορῶν αὐτόν ὁ ἀγαθός Δεσπότης, ὡς θά ἐλέγαμεν, δεικνύει, ὅτι καί αὐτός καί ὅλα τά ἄλογα θά ἔχουν ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἐκ τῆς γῆς, ἡ ὁποία, ὑπακούουσα εἰς τό πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, θά διατρέφη αὐτούς. Καί ἔγινεν ἔτσι. Ὅλα ὅσα προσέταξεν ὁ δημιουργός, λέγει, ἐπραγματοποιήθησαν καί ἐτοποθετήθησαν ὅλα εἰς τήν ἁρμόζουσαν θέσιν. Δι' αὐτό ἀμέσως προσέθεσε, Καί εἶδεν ὁ Θεός ὅλα ὅσα ἐδημιούργησεν, καί ἦσαν πάρα πολύ ὡραῖα.[14]

E Ποῖος θά ἠδύνατο ἐπαξίως νά ἐξυμνήση τήν ἀκρίβειαν τῆς θείας Γραφῆς; Ἰδού καί ἐδῶ διά μιᾶς λέξεως εἰποῦσα, Καί εἶδεν ὁ Θεός ὅλα ὅσα ἐποίησεν ἀπεστόμωσεν ὅ-

14. Διά τῆς φράσεως «καλά λίαν» ἀναφέρεται εἰς τήν θεώρησιν ὁλοκλήρου τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου ὡς ἀνταποκρινομένου ἄριστα εἰς τόν σκοπόν δι' ὅν ἐδημιουργήθη.

λους όσους θά έπιχειροΰν νά άντιλέγουν μετά ταΰτα. Καί εΐδεν ό Θεός όλα όσα έποίησε, λέγει, καί ίδού ήσαν πάρα πολύ ώραία. Καί έγινε έσπέρα καί έγινε πρωΐ, ήμέρα έκτη. Διότι έπειδή έλεγε δι' έκαστον τών δημιουργηθέντων, Καί εΐδεν ό Θεός ότι ήτο ώραΐον, τώρα πού όλοκληρώθησαν τά πάντα, καί έτελείωσαν καί τά έργα τής έκτης ήμέρας, ώδηγήθη δέ είς τό μέσον ό μέλλων νά άπολαύση όλα τά δημιουργηθέντα, λέγει, 78 A Καί εΐδεν ό Θεός όλα όσα έποίησε καί ίδού, ήσαν πάρα πολύ ώραία. Πρόσεξε πώς άπέδωσεν είς όλα τά δημιουργηθέντα τόν έπαινον, άφοΰ όλα τά συνώψισε είς μίαν λέξιν, τήν λέξιν, Πάντα. Δέν ήρκέσθη νά είπη, Άπαντα, άλλά προσέθεσεν όσα έποίησε, καί δέν έστάθη έως έδώ, άλλά, Καί ίδού ώραία καί πάρα πολύ ώραία λέγει, δηλαδή, άφαντάστως ώραία. Όταν, λοιπόν, ό Δεσπότης, ό δημιουργήσας έκ τοΰ μηδενός, εΐπε, ότι εΐναι ώραία καί πάρα πολύ ώραία, προσθέτει, τά δημιουργήματα, ποΐος θά τολμήση, κατεχόμενος έστω καί έκ παραφροσύνης, νά άνοίξη τό στόμα του διά νά άντείπη είς τά λεχθέντα ύπό τοΰ Θεοΰ; B Δέν έδημιουργήθη είς τά βλεπόμενα βεβαίως, μόνον τό φώς, άλλά καί τό άντίθετόν του τό σκότος, όχι μόνον ήμέρα, άλλά καί τό άντίθετον αύτής ή νύκτα. Προκειμένου καί περί τών χόρτων πού φυτρώνουν έκ τής γής δέν έβλάστησαν μόνον χρήσιμα βότανα, άλλά καί καταστρεπτικά, καί δένδρα, όχι μόνον καρποφόρα, άλλά καί άκαρπα. Καί έκ τών ζώων, ούχί μόνον ήμερα, άλλά καί άγρια καί άνυπότακτα. Μεταξύ τών προελθόντων έκ τών ύδάτων, δέν ύπήρξαν μόνον ίχθύες, άλλά καί μεγάλα ψάρια καί άλλα θαλάσσια θηρία. Έκ τής γής, άλλη δύναται νά κατοικηθή καί άλλη ούχί. Καί δέν ύπάρχουν μόνον όμαλαί πεδιάδες, άλλά καί βουνά καί δασώδεις περιοχαί. Δέν ύπάρχουν μόνον ήμερα πτηνά, C κατάλληλα διά τροφήν μας, άλλά καί άγρια καί άκάθαρτα ζώα, ίέρακες, άετοί καί άλλα πολλά τέτοια. Καί μεταξύ τών ζώων πού προήλθον έκ τής γής, δέν ύπάρχουν μόνον ήμερα, άλλά καί όφεις, έχιδναι, καί δράκοντες, καί λέοντες, καί λεοπαρδάλεις. Ύπάρχουν, έπίσης, όχι μόνον βροχαί καί άνεμοι κατάλληλοι, άλλά καί χάλαζαι καί χιόνες καί άν κανείς ήθελε έξετάση καλά, θά εύρη είς καθένα (εΐδος) άπό τά δημιουργηθέντα, όχι μόνον πολλά άνωφελή, άλλά καί θεωρούμενα βλαβερά. Κατόπιν τούτων, λοιπόν, διά νά μή παρεκτραπή κανείς, άπό τούς παρακολουθοΰντας τά δημιουργηθέντα, καί έρωτά, καταφερόμενος κατά τής δημιουργίας, D διατί τοΰτο; είς τί άποβλέπει αύτό; καί, τό

ένα έχει δημιουργηθή καλώς, τό άλλο όχι, διά τοΰτο ή Άγία Γραφή άποστομώνουσα, τρόπον τινά, όλους τούς άγνώμονας λέγει, κατά τήν έκτην ήμέραν μετά τήν δημιουργίαν όλων, Καί εΐδεν ό Θεός όλα όσα έποίησε, καί ίδού ήσαν πάρα πολύ ώραία. Τί θά ύπήρχε άξιοπιστότερον τούτου όταν αύτός ό δημιουργός τών όλων άποφαίνεται καί λέγει, ότι όλα τά δημιουργηθέντα ήσαν ώραία, καί πάρα πολύ ώραία; Όταν, λοιπόν, άντιληφθής κάποιον, πού, έξ ίδίων σκέψεων κινούμενος, προσπαθεί νά άντιλέγη πρός τήν θείαν Γραφήν, νά τόν άποφεύγης ώς παράφρονα. Μάλλον δέ νά μή τόν άποφεύγης, E άλλά συγχωρών αύτοΰ τήν άγνοιαν παρουσίασεν είς αύτόν έκεΐνο πού λέγει ή θεία Γραφή, ότι, δηλαδή, Εΐδεν ό Θεός όλα όσα έποίησε, καί εΐπεν, Ίδού πάρα πολύ ώραία. Ίσως έτσι δυνηθής νά κλείσης τό βρωμερόν στόμα του. Διότι καί έπί τών άνθρωπίνων πραγμάτων παρατηρεΐται τοΰτο. Δέν άντιλέγομεν, δηλαδή, πολλάς φοράς, έξ ίδίας σκέψεως, άλλά συγκατανεύομεν πρός άλλην γνώμην, πού άποφασίζουν μερικοί άνθρωποι μέ ύψηλά άξιώματα έπί διαφόρων πού γίνονται. 79 A Τοΰτο πρέπει νά κάμνωμεν, πολύ περισσότερον, είς ό,τι άφορά είς τόν Θεόν τών όλων, τόν δημιουργόν όλων τών όρωμένων, όταν, δηλαδή, μάθωμεν τήν γνώμην του, νά καθησυχάζωμεν τάς σκέψεις μας καί νά μή συνεχίζωμεν. Πρέπει δέ νά γνωρίζωμεν καί νά πληροφορηθώμεν, ότι όλα έδημιουργήθησαν ύπ' αύτοΰ διά τοΰ λόγου καί έκ φιλανθρωπίας, καί δέν ύπάρχει τίποτε τό όποΐον έδημιουργήθη τυχαίως καί άσκόπως. Άλλά καί άν ήμεΐς άγνοώμεν διά τήν άδυναμίαν τής σκέψεώς μας τήν χρησιμότητα τών δημιουργημάτων, αύτός έδημιούργησε τά πάντα συμφώνως πρός τήν σοφίαν καί τήν έφευρετικήν φιλανθρωπίαν του.

Καί έγινε, λέγει, έσπέρα, καί έγινε πρωΐ, ήμέρα έκτη. Είς τό τέλος τής έκτης ήμέρας συνεπλήρωσε καί τήν δημιουργίαν όλων, διά τοΰτο καί προσέθεσε, Καί όλοκληρώθησαν ό ούρανός, B καί ή γή καί όλος ό κόσμος αύτών.[16] Πρόσεξε τό άνετον καί άπλοΰν τών λόγων τής θείας Γραφής. Άφοΰ έμνημόνευσε τά κυριώτερα στοιχεΐα, δέν άνέφερε τά ύπόλοιπα κεχωρισμένως, άλλ' άφοΰ εΐπε, όλοκληρώθη ό ούρανός καί ή γή, λέγει, Καί όλος ό κόσμος αύτών, δηλοΰσα δι' αύτοΰ όλα όσα ύπάρχουν είς τήν γήν καί τόν ούρανόν. Διότι κόσμος τής γής εΐναι, όσα προέρχονται έξ αύτής, ή βλάστησις τών χόρτων, ή παραγωγή τών καρπών,

16. Γεν. 2, 1.

τῶν δένδρων οἱ καρποί, ὅλα τὰ ἄλλα, C μὲ τὰ ὁποῖα τὴν ἐστόλισεν ὁ δημιουργός. Καὶ τοῦ οὐρανοῦ ὁ διάκοσμος εἶναι ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ ποικιλία τῶν ἀστέρων, καὶ ὅλα τὰ μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκόμενα δημιουργήματα. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ἡ θεία Γραφὴ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, συμπεριέλαβεν ὅλην τὴν δημιουργίαν εἰς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα. Καὶ ὁλοκλήρωσε λέγει, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα ποὺ ἐδημιούργησε. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι εἶχον ὅλα δημιουργηθῆ μέχρι τῆς ἕκτης ἡμέρας, πρόσεξε πῶς τὸ λέγει καὶ μίαν καὶ δύο φοράς. Διότι, λέγει, ἐτελείωσε τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα του, καὶ ἀνεπαύθη τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, D τὰ ὁποῖα ἔκαμε. Τί σημαίνει, Καὶ ἀνεπαύθη τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε; Παρατήρησε πῶς ἡ θεία Γραφὴ ὁμιλεῖ δι' ὅλα ἀνθρωπίνως καὶ μὲ κατανόησιν πρὸς ἡμᾶς.[16] Δὲν θὰ ἦτο, ἄλλωστε, δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἂν δὲν ἔδειχνε τόσην κατανόησιν. Καὶ ἀνεπαύθη, λέγει, ὁ Θεὸς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε. Ἐσταμάτησε, λέγει, τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν παραγωγὴν ἐκ τοῦ μηδενός. Διότι ὅλα ὅσα ἐχρειάζοντο ἐδημιούργησε, καὶ ἐκεῖνον (τὸν ἄνθρωπον) ποὺ θὰ ἀπελάμβανεν αὐτὰ ἐδημιούργησε. Καὶ ηὐλόγησε, λέγει, ὁ Θεὸς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καὶ τὴν ἡγίασεν, E διότι ἐν αὐτῇ ἀνεπαύθη ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός. Ἐσταμάτησε, λοιπόν, νὰ δημιουργῇ, ἀφοῦ μὲ τὸ πρόσταγμά του καὶ ἐξ ἰδίας φιλανθρωπίας ἐδημιούργησε, ὅλα ὅσα ἠθέλησε, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν. Τίποτε δὲ ἄλλο δὲν ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καθόσον ὅλα ὅσα ἠθέλησε ἐδημιουργήθησαν. Διὰ νὰ ἔχῃ, ὅμως, καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ κάποιο προσόν, καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι εἶναι κατωτέρα (τῶν ἄλλων ἡμερῶν), ἐπειδὴ δὲν ἔγινε τίποτε κατ' αὐτήν, 80 A τὴν τιμᾷ μὲ τὴν εὐλογίαν του. Καὶ ηὐλόγησε, λέγει, ὁ Θεὸς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν καὶ τὴν ἡγίασε. Τί λοιπόν; Αἱ ὑπόλοιποι ἡμέραι δὲν ἦσαν εὐλογημέναι; Ναί, λέγει, ἀλλ' ἦτο ἀρκετὸν τὸ δημιουργικὸν ἔργον ἑκάστης ἐξ αὐτῶν, ἀντὶ πάσης ἄλλης εὐλογίας. Ἕνεκα τούτου δὲν εἶπεν δι' ἐκείνους, Ηὐλόγησεν, ἀλλὰ μόνον διὰ

16. Ὁ ἱερὸς Πατήρ, διὰ τῆς φράσεως ταύτης, ἡ ὁποία πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὰς ὁμιλίας αὐτάς, ἀποσκοπεῖ νὰ τονίσῃ, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ χρησιμοποιεῖ εἰκόνας καὶ φράσεις προσιτὰς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ἔτι περισσότερον, τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον πρόνοιαν καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

τὴν ἑβδόμην καὶ προσέθεσε, Καὶ ἡγίασεν αὐτήν. Τί σημαίνει, Καὶ ἡγίασεν αὐτήν; Τὴν ἐξεχώρισεν. Ἔπειτα δεικνύουσα εἰς ἡμᾶς ἡ θεία Γραφὴ καὶ τὴν ἀφορμήν, ἕνεκα τῆς ὁποίας εἶπεν, Καὶ ἡγίασεν αὐτήν, προσέθεσεν, Ὅτι ἐν αὐτῇ ἀνεπαύθη ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός. B Δι' αὐτῶν ἤδη ὁ Θεὸς παρέχει εἰς ἡμᾶς κάποιαν διδασκαλίαν κατὰ τρόπον ἀσαφῆ. Μᾶς διδάσκει, ὅτι μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ὀφείλομεν νὰ διαθέτωμεν καὶ προορίζωμεν πρὸς πνευματικὴν ἐξ ὁλοκλήρου ἐργασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης, ἡγίασεν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀφοῦ τὴν ἠξίωσε τῆς εὐλογίας του, καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν ἀνεπαύθη ἀπὸ τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἓξ ἡμερῶν. Ἀλλὰ βλέπω πάλιν ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἐκτείνεται ἀπέραντον πέλαγος νοημάτων, τὸ ὁποῖον δὲν θέλω νὰ παρατρέξω ἁπλῶς, ἀλλὰ νὰ σᾶς καταστήσω κοινωνοὺς τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πλούτου. Ποῖον εἶναι, λοιπόν, τὸ πρόβλημα ποὺ γεννᾶται ἀπὸ αὐτά; C Ἐνῷ ἐδῶ ἡ θεία Γραφὴ λέγει, Ὅτι ἀνεπαύθη ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ἔργα του, εἰς τὰ εὐαγγέλια ὁ Χριστὸς λέγει, Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι.[17] Ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν, δὲν φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀντίθεσις εἰς τὰ λεγόμενα; Ἀλλὰ μὴ γένοιτο, καμμία ἀντίφασις δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν θείαν Γραφήν. Διότι λέγουσα ἐδῶ ἡ Γραφή, ὅτι ἀνεπαύθη ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων του, μᾶς διδάσκει ὅτι ἔπαυσε νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ παράγῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς κατὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὁ δὲ Χριστὸς λέγων, D ὅτι ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι, μᾶς ὑποδηλοῖ τὴν συνεχῆ πρόνοιαν καὶ ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας διατηρεῖ καλῶς τὰ δημιουργηθέντα, ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὰ τὴν παραμονὴν καὶ κατευθύνει τὸν χρόνον.[18] Κατὰ ποῖον τρόπον θὰ συνεκρατεῖτο αὐτὸ ἐδῶ τὸ σύμπαν, ἂν δὲν συνέβαινεν ἔτσι, ἄν, δηλαδή, δὲν εἶχε τὴν διοίκησιν καὶ κυβέρνησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ

17. Ἰωάν. 5, 17. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κυρίου ἀποτελοῦν ἀπάντησιν αὐτοῦ εἰς τὰς κατηγορίας τῶν Φαρισαίων, ὅτι ἐργάζεται τὸ Σάββατον. Ἐλέχθησαν δὲ μετὰ τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου τῆς Βηθεσδά. Οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον παρεξηγήσει τὸ νόημα τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἐργασίας. Ὁ Κύριος δίδει τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀκολουθεῖ ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς πατήρ.

18. Ὁ Θεός, κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, δρᾷ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ, διὰ τῆς χάριτος, συνεργούσης ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει καὶ τῆς θελήσεως αὐτοῦ. Κατὰ συνέπειαν Θεὸς δημιουργός, ἄνευ προνοίας, εἶναι τι τὸ ἀκατανόητον. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπεκάλυψεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

ὅλων τῶν φαινομένων εἰς τὰ χέρια του ὁ Θεός; Ἄν, μάλιστα, κανεὶς θελήση νὰ ἐξετάση μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην καὶ κατὰ κατηγορίας, ὅλα ὅσα ἐπιτελοῦνται καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, θὰ ἀνακαλύψη πέλαγος φιλανθρωπίας. E Ποία δὲ σκέψις, ἢ ποῖος νοῦς θὰ δυνηθῆ νὰ κατανοήση τὴν ἀπέραντον ἀγαθότητα, ποὺ ἐπιδεικνύει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ Θεός; Διότι τὸν ἥλιον ἀνατέλλει διὰ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχει διὰ δικαίους καὶ ἀδίκους[19] καὶ χορηγεῖ κάθε ἄλλην ἀφθονίαν. Ἴσως παρετείναμεν τὸν λόγον, περισσότερον τοῦ δέοντος, ὄχι ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ διὰ νὰ πληροφορηθοῦν δι' ὑμῶν οἱ ἀπόντες πόσον ἐζημιώθησαν, ποὺ, λόγῳ τῆς ὑλικῆς τροφῆς, 61 A ἐστέρησαν τοὺς ἑαυτούς των τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ καταστῆ μεγαλυτέρα ἡ λύπη των, νὰ δείξετε τὴν ἀδελφικὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ νὰ τοὺς διαδιδάσετε, ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ ἡμᾶς. Τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις γνησίας ἀγάπης. Εἶναι, βεβαίως, μεγάλη ἀπόδειξις ἀγάπης νὰ δίδη κανεὶς ἀπὸ τὴν ὑλικὴν τράπεζαν εἰς τοὺς γνωστούς του. Εἶναι, ὅμως, μεγαλυτέρα (ἀπόδειξις ἀγάπης) ἂν τοῦτο συμβαίνη μὲ τὰ πνευματικά. Μᾶς παρέχει πολὺν ἔπαινον καὶ μᾶς προξενεῖ μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι ἐκεῖνος, ποὺ φροντίζει διὰ τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, δὲν εὐεργετεῖ τόσον αὐτόν, ὅσον τὸν ἑαυτόν του, B διότι ἀποταμιεύει μεγάλον μισθὸν καὶ ἀποκομίζει διπλῆν ὠφέλειαν, καθ' ὅσον καὶ μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς ἀπολαύει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δι' ὅσων διδάσκει τὸν ἀδελφόν του ἐνθυμεῖται καὶ ἀνανεώνει εἰς τὴν μνήμην του αὐτά.

Μὴ λυπῆτε, λοιπόν, τοὺς ἀδελφούς σας, ἀλλά, γνωρίζοντες τώρα τὸ κέρδος σας, νὰ τοὺς πληροφορῆτε περὶ τῶν λεγομένων ἐδῶ. Διὰ νὰ μὴ διδάσκωνται ὅμως αὐτὰ ἀπὸ σᾶς, μακρὰν τοῦ τόπου τῆς χάριτος, νὰ τοὺς προσελκύετε πρὸς ἡμᾶς, βεβαιώνοντες αὐτούς, ὅτι οὐδέποτε ἡ ὑλικὴ τροφὴ καθίσταται ἐμπόδιον C εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Πρέπει νὰ θεωροῦν κάθε καιρὸν κατάλληλον διὰ πνευματικὴν ὁμιλίαν. Ἂν ἀντιληφθῶμεν αὐτὰ ἀκριβῶς, καὶ εἰς τὰς οἰκίας μας, καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ πρὸ αὐτοῦ, θὰ ὠφεληθῶμεν καὶ θὰ δώσωμεν τὴν πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὴν ψυχήν μας, λαμβάνοντες εἰς χεῖράς μας τὰ θεῖα βιβλία (ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων). Διότι καθὼς τὸ σῶμα χρειάζεται ὑλικὴν τροφήν, ἔτσι καὶ ἡ

19. Ματθ. 5, 45.

ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην καθημερινῆς ἐνθυμήσεως (τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς) καὶ πνευματικῆς τροφῆς, διὰ νὰ δύναται ἐνισχυομένη νὰ ἀντέχη, καὶ ἂν ἀκόμη ἀμελήσωμεν πρὸς στιγμήν, εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς σαρκός, D καὶ εἰς τὴν συνεχῆ προσπάθειαν τοῦ παντοτεινοῦ ἐχθροῦ μας, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ κυριεύση τὴν ψυχήν μας.[20] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Δαυῒδ ὠνόμασε μακάριον, ἐκεῖνον ποὺ μελετᾷ ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ.[21] Καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, διαπαιδαγωγῶν τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ἐδίδασκε «Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ χορτασθείς, νὰ ἐνθυμῆσαι Κύριον τὸν Θεόν σου».[22] Βλέπεις πῶς πρέπει μάλιστα καὶ τότε, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς τροφῆς, νὰ προσφέρωμεν τὴν πνευματικὴν τροφήν; Διότι ἡ ὑπερβολικὴ ἀπόλαυσις ὑλικῶν τροφῶν, ὁδηγεῖ εἰς πνευματικὴν νωθρότητα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς ψυχικὸν ὄλεθρον,[23] E καὶ παραχωρεῖ ἔδαφος εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ τὸν κατάλληλον καιρὸν πάντοτε διὰ νὰ καταφέρη ἐναντίον μας θανατηφόρον πλῆγμα. Καὶ ἀλλοῦ πάλιν ὁ ἴδιος προφήτης ἔλεγε «Καὶ ὅταν πλαγιάζετε καὶ ὅταν ἐγείρεσθε νὰ ἐνθυμῆσθε Κύριον τὸν Θεόν σας».[24] Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχήν μας αὐτὴν τὴν ἐνθύμησιν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἔχωμεν καλὰ χαράξει εἰς τὴν συνείδησίν μας καὶ νὰ προσπαθῶμεν συνεχῶς, χωρὶς νὰ κάμωμεν ποτὲ ἀνακωχὴν μὲ τὸν ἑαυτόν μας. 62 A Πρέπει νὰ ἔχωμεν πνευματικὴν διαύγειαν καὶ ἑτοιμότητα, γνωρίζοντες τὴν μανίαν ἐκείνου ποὺ ἐξῆψε τὴν ἐναντίον μας ἔχθραν.[25] Βλέπεις δὲ πῶς πρέπει νὰ προφυλάττωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ τὰς ἐφόδους του, καὶ οὐδέποτε νὰ ἀμελῶμεν, προκειμένου νὰ λαμβάνωμεν τὴν πνευματικὴν τροφήν; Αὐτὸ εἶναι ἡ σωτηρία μας, ὁ πνευματικὸς πλοῦτος, ἡ ἀσφάλεια. Ἐὰν περιφρουρῶμεν ἔτσι κάθε ἡμέραν μὲ τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ἀκρόασιν,

20. Ἐννοεῖ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος πολεμεῖ λυσσωδῶς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ προσώπῳ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ προσπαθείᾳ ἡμῶν, διὰ τοῦ Κυρίου, νὰ οἰκειοποιηθῶμεν τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ νὰ ζήσωμεν ὡς «τέκνα Θεοῦ».
21. Ψαλμ. 1, 2.
22. Δευτ. 8, 10.
23. Ὄλεθρος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ ζωὴ μακρὰν τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζεται ὡς κατάστασις πνευματικοῦ θανάτου. Ὁ Κύριος ὀνομάζει, Νεκροὺς τοὺς ἁμαρτωλούς.
24. Δευτ. 6, 7.
25. Ἄμυνα συγχρόνως καὶ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ σατανᾶ εἶναι ἡ συνεχὴς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνία. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ, Νῆψιν καὶ Ἐγρήγορσιν, πνευματικὴν ζωήν, ἀκριβῶς δὲ αὐτὴν συνιστᾷ ὁ ἱερὸς Πατὴρ καὶ εἰς αὐτὴν ἐξαιρετικῶς ἐπιμένει.

τὴν πνευματικὴν ὁμιλίαν, τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ γίνωμεν ἀήττητοι, καὶ τὰς παγίδας τοῦ πονηροῦ δαίμονος θὰ καταστήσωμεν ἀνισχύρους, καὶ τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν θὰ ἀξιωθῶμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, B μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΣΥΧΝΑ ΝΑ ΟΜΙΛΩΜΕΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΙΜΟΥΜΕΘΑ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ, ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ, ΑΝ ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΜΕ ΗΜΑΣ, ΚΑΤΩΡΘΩΣΑΝ ΜΕΤ' ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΝΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝ ΚΑΙ ΟΤΙ, ΕΑΝ ΑΜΕΛΩΜΕΝ, ΟΥΔΕΜΙΑ ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΥΠΑΡΧΕΙ.

Γνωρίζω ὅτι ἐπέμεινα, κατὰ τὰς προηγουμένας πνευματικὰς συναθροίσεις, C εἰς τὰ βαθύτερα νοήματα, διὰ τοῦτο σήμερα ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς παραθέσω ἁπλουστέραν διδασκαλίαν.

Συμβαίνει δηλαδὴ μὲ τὴν ψυχὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ μὲ τὸ σῶμα. Ὅπως τὸ σῶμα, ὕστερα ἀπὸ μεγάλην νηστείαν, καθίσταται σκελετὸς καὶ ἔχει ἀνάγκην κάποιας ἀναπαύσεως, διὰ νὰ ριφθῇ μὲ ἀνανεωμένην προθυμίαν εἰς νέους ἀγῶνας νηστείας, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην κάποιας χαλαρώσεως καὶ ἀναψυχῆς, ὕστερα ἀπὸ μεγάλην ἔντασιν τῆς προσοχῆς. Διότι οὔτε πάντοτε εἰς ὑπερέντασιν πρέπει νὰ εὑρίσκεται οὔτε εἰς συνεχῆ χαλάρωσιν, ἀλλὰ ἄλλοτε νὰ πράττῃ τὸ ἓν καὶ ἄλλοτε τὸ ἄλλο καὶ ἔτσι θὰ ἐλέγχῃ καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκός.

Καὶ ὅπως, ὅταν κανεὶς ἐπιδίδεται εἰς πολλοὺς καὶ συνεχεῖς κόπους φθείρεται καὶ καταπίπτει, ἔτσι ὁδηγεῖ εἰς ἀμέλειαν D καὶ ὀκνηρίαν ἡ συνεχὴς χαλάρωσις. Τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴν ψυχήν. Διὰ τοῦτο παντοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία καὶ μέτρον. Αὐτό, ἄλλωστε, διδασκόμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός, διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων του, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν μας ἰδιοσυγκρασίαν.

Ἐλᾶτε λοιπόν, τώρα νὰ ἀσκήσωμεν τὴν σκέψιν μας εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, δηλαδὴ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους.[1]

Ἀπὸ τὴν διάκρισιν αὐτήν, ποὺ σκοπίμως ἔκαμεν ὁ Θεός, διδασκόμεθα, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν μας, ἐνῷ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς πρέπει νὰ

1. Ἡ διάκρισις φωτὸς καὶ σκότους, ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἔγινε κατὰ τὴν πρώτην «ἡμέραν» τῆς δημιουργίας.

ἀναπαυώμεθα καὶ ἔτσι νὰ κάμνωμεν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς κόπους. Τὰ μέτρα δὲ αὐτὰ καὶ ὅρια, ποὺ ἔβαλεν ὁ Θεὸς ἀνάμεσά των, εἶναι μεγάλη εὐεργεσία, τὴν ὁποίαν ὅλοι ἀπολαύομεν. E Ὅτι ὁ κατάλληλος χρόνος διὰ τὴν ἐργασίαν εἶναι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἠμπορεῖς νὰ τὸ ἀκούσῃς καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Δαυΐδ, ὁ ὁποῖος λέγει, Ἂς ἐξέλθῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἐργασθῇ μέχρι τὸ βράδυ.[2] Καὶ καλῶς εἶπε, Ἕως τὸ βράδυ, διότι ἔπειτα τὸ φῶς ὑποχωρεῖ καὶ ἔρχεται τὸ σκότος, τὸ ὁποῖον ἀποκοιμίζει τὸν ἄνθρωπον, ἀναπαύει τὸ κουρασμένο σῶμά του, χαλαρώνει τὴν ἔντασιν τῶν αἰσθήσεων 63 A καὶ ὡς ἄλλη τροφὸς ἀνακουφίζει ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἡμέρας. Ὅταν δὲ παρέλθῃ ἡ νύκτα καὶ φανῇ τὸ φῶς, ἀντικρύζει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου μὲ ἀνανεωμένας τὰς αἰσθήσεις, ὁπότε μὲ νέαν καὶ θερμὴν διάθεσιν ρίπτεται εἰς τὰ συνήθη ἔργα.

Τοῦτο θὰ ἰδῇς νὰ γίνεται καὶ μὲ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἡ ἄνοιξις διαδέχεται τὸν χειμῶνα καὶ ὅταν παρέλθῃ τὸ καλοκαίρι ἔρχεται τὸ φθινόπωρον, διὰ νὰ ξεκουράζωνται τὰ σώματά μας μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν καιρῶν, ὥστε οὔτε νὰ καταστρέφωνται ἀπὸ πῆξιν, λόγῳ ὑπερβολικοῦ ψύχους, οὔτε νὰ διαλύωνται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν θερμότητα τοῦ θέρους. B Καὶ ἔτσι διὰ τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς μᾶς προετοιμάζει διὰ μὲν τὸν χειμῶνα μὲ τὸ φθινόπωρον, ποὺ προηγεῖται, διὰ δὲ τὸ θέρος μὲ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν τῆς ἀνοίξεως.

Καὶ ἐὰν κανείς, μὲ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης, ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, παρατηρήσῃ μετὰ προσοχῆς τὰ πάντα, θὰ εὕρῃ εἰς ὅλα κάποιαν τάξιν καὶ αἰτίαν, τίποτε δὲ ἄσκοπον καὶ τυχαῖον.

Τοῦτο θὰ διαπιστώσῃ κανεὶς προκειμένου καὶ περὶ τῶν σπόρων, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἐκ τῆς γῆς.

Ἡ γῆ οὔτε ὅλα μᾶς τὰ δίδει εἰς τὸν αὐτὸν καιρόν, οὔτε ὁ αὐτὸς καιρὸς εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν καλλιέργειαν ὅλων τῶν σπόρων αὐτῆς. Ὁ γεωργός, ὅμως, γνωρίζει τὸν κατάλληλον καιρὸν — ἐκ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης εἰς τοὺς ἀνθρώπους C ἔχει μάθει τοῦτο — καὶ γνωρίζει καλὰ πότε πρέπει νὰ σπείρῃ τοὺς σπόρους, πότε νὰ φυτεύῃ τὴν ἄμπελον καὶ τὰ ἄλλα δένδρα, πότε νὰ ἑτοιμάζῃ τὸ δρέπανον διὰ τὸν θερισμόν, πότε νὰ τρυγήσῃ τὰ σταφύλια ἀπὸ τὴν ἄμπελον καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν νὰ συλλέγῃ τὸν καρπὸν τῆς ἐλαίας. Ἐάν, λοιπόν, ἐξετάσῃς ἀπὸ

2. Ψαλμ. 103, 23.

ὅλας τὰς πλευρὰς ὅλα αὐτά, θὰ εὕρῃς ὅτι, εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐργάζονται τὴν γῆν, ἔχει δοθῆ πολλὴ σοφία.

Καὶ τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι καὶ ἐδῶ κρύπτεται θαυμαστὴ σοφία. D

Διότι ὁ κυβερνήτης γνωρίζει πότε πρέπει νὰ κατεβάσῃ τὸ πλοῖον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὸ φέρῃ ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ διαπλεύσῃ τὰ πελάγη. Θὰ διαπιστώσῃς μάλιστα εἰς αὐτοὺς πολλὴν σύνεσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐναποθέσει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ.

Οὔτε αὐτοὶ ποὺ διατρέχουν τὴν ξηρὰν δὲν γνωρίζουν μὲ τόσην ἀκρίβειαν τοὺς δρόμους, καθὼς τοὺς γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ διαπλέουν τὰ ὕδατα. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ Γραφὴ ἀπὸ ἔκπληξιν ἐμπρὸς εἰς τὴν ὑπερέχουσαν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἔλεγεν, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐχάραξεν εἰς τὴν θάλασσαν ὁδόν, καὶ εἰς τὰ φοβερὰ κύματα (ἀσφαλῆ) δρόμον.[3] E

Ποία, λοιπόν, ἀνθρωπίνη σκέψις δύναται νὰ κατανοήσῃ αὐτά;

Τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ σοφίαν θὰ διαπιστώσῃ, ἂν κανεὶς ἐξετάσῃ μετὰ προσοχῆς καὶ τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γῆ δηλαδή, ὡς ἄλλη ἀρίστη τροφός, ὑπακούουσα εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Δεσπότου Θεοῦ, μᾶς δίδει τὰ πλούσια δῶρα της, ποὺ εἶναι διαφορετικὰ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνω περισσότερον τὸν λόγον, ἠμπορεῖτε σεῖς, ποὺ εἶσθε συνετοί, νὰ συμπληρώσετε τὰ ὑπόλοιπα. 64 A Διότι, λέγει, δίδε εἰς τὸν σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃς σοφώτερος.[4] Καὶ ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἰδικῆς μας τροφῆς, καθὼς ἐλέχθη, θὰ διαπιστώσῃς σοφίαν καὶ τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τροφῆς ἀλόγων ζώων. Θὰ ἠμπορέσετε δὲ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἂν θελήσετε νὰ ἐρευνήσετε, νὰ ἀντιληφθῆτε τὴν ἀπέραντον σοφίαν καὶ τὴν ὑπερέχουσαν ἀγαθότητα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ πῶς τὸ καθένα, ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνει, ἔγινε διὰ κάποιον σκοπόν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχῃ διατυπωθῆ, χάριν ἡμῶν, καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

Διότι καθὼς ὑπάρχουν σταθμοὶ καὶ πανδοχεῖα εἰς τὰς λεωφόρους, διὰ νὰ ἀναπαύωνται δι᾽ ὀλίγον B οἱ κουρασμέ-

3. Σοφ. Σολομ. 14, 3.
4. Παροιμ. 9, 9.

νοι ὁδοιπόροι καὶ ἀφοῦ ἀναπαύωνται νὰ ἠμποροῦν νὰ συνεχίζουν τὴν ὁδοιπορίαν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἀκταὶ καὶ λιμένες καὶ παραλίαι διὰ νὰ καταφεύγουν ἐκεῖ οἱ ταξιδεύοντες ναυτικοί, ὅταν ὑψώνωνται μεγάλα κύματα καὶ προφυλασσόμενοι ἀπὸ τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους καὶ δι' ὀλίγον ἀναπαυόμενοι, νὰ συνεχίζουν τὸ ταξίδι των, ἔτσι, λοιπόν, τώρα καὶ κατὰ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν ἔχει χαρίσει ὁ Δεσπότης αὐτὰς τὰς δύο ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος,[5] δι' ὅσους ἠκολούθησαν τὸν δρόμον τῆς νηστείας, ὡς σταθμούς, καὶ καταλύμματα, καὶ ἀκτάς, καὶ παραλίας, καὶ λιμένας, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ συνεχίσουν μὲ προθυμίαν τὴν καλὴν C καὶ ὠφέλιμον αὐτὴν ὁδοιπορίαν, ἀφοῦ ξεκουράσουν, δι' ὀλίγον, τὸ σῶμά των καὶ τὴν ψυχήν των ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς νηστείας.

Ἂς παρακαλέσωμεν λοιπὸν τὴν ἀγάπην σας νὰ φυλάττη μετὰ προσοχῆς τὰ ἀποκομισθέντα ἐκ τῆς νηστείας κέρδη, σήμερα ποὺ εἶναι ἡμέρα ἀναπαύσεως, ἀφοῦ δὲ δι' ὀλίγον ἀναπαυθῶμεν, ἂς συνεχίσωμεν τὴν πνευματικήν μας προσπάθειαν καὶ ἔτσι βαθμηδὸν μὲ τὸ πνευματικόν μας πλοῖον γεμᾶτον, νὰ φθάσωμεν ἀσφαλῶς D εἰς τὸν λιμένα τῆς ἁγίας ἑορτῆς. Καὶ ὅπως, ὅσα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Δεσπότου, ἐδημιουργήθησαν μὲ κάποιον σκοπόν, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν σπουδαίαν ἀνάγκην, ὅπως ἀπέδειξεν ἡ ὁμιλία καὶ διδάσκει ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων, ἔτσι καὶ ὅσα γίνονται ἀπὸ ἡμᾶς δὲν γίνονται ἀσκόπως καὶ ματαίως, ἀλλὰ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας. Καὶ ἐάν, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ ὑλικὸν κέρδος, δὲν ἐγκαταλείπουν ποτὲ μίαν προσπάθειαν ποὺ ἀνέλαβον, προτοῦ ἴδουν καλὰ τί ἐκέρδισαν ἀπὸ αὐτήν, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀφήσωμεν νὰ παρέλθουν αἱ ἑβδομάδες τῶν νηστειῶν, E ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς νὰ ἐξετάσωμεν τὴν συνείδησίν μας διὰ νὰ ἴδωμεν, τί κατωρθώσαμεν αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, τί τὴν ἄλλην καὶ τί προσετέθη κατὰ τὴν ἑπομένην καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ πάθη μας διωρθώσαμεν.

Διότι ἐὰν δὲν φροντίζωμεν νὰ ρυθμίζωμεν τὰ τῶν ἑαυτῶν μας καὶ δὲν ἐνδιαφερώμεθα μὲ τόσην προσοχὴν διὰ τὴν ψυχήν μας, κανὲν ὄφελος δὲν θὰ προκύψη, δι' ἡμᾶς, ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ τὴν στέρησιν, τὴν ὁποίαν ὑφιστάμεθα, 53 A μάλιστα δὲ θὰ ἐφαίνετο κατωτέρα ἡ ἰδική μας προσπάθεια ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ἐκείνων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν συγκέντρωσιν χρημάτων. Θὰ διαπιστώσης, μάλιστα, ὅτι ἐκεῖνοι ὑποβάλλονται εἰς κάθε ἀγρυπνίαν, διὰ νὰ προσθέτουν κάθε ἡμέραν εἰς τὰ κέρδη των καὶ ποτὲ δὲν ἱκανοποιοῦνται, ἀλλ' ὅσον μεγαλώνει ἡ περιουσία των, τόσον μεγαλώνει καὶ ἡ ἐπιθυμία των καὶ ἡ προσπάθειά των νὰ τὴν ἐπεκτείνουν περισσότερον.

---

5. Αὐταὶ εἶναι ἡ 25 Μαρτίου καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιτρέπεται ἡ κατάλυσις ἰχθύων, ᾠῶν, τυροῦ, γάλακτος κλπ.

Ἐάν, λοιπόν, ἐκεῖνοι καταβάλλουν τόσην προσπάθειαν, παρ' ὅλον ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀνόητος καὶ ἡ ὑλική των περιουσία πολλὰς φορὰς γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσπάθειαν θὰ ἔχωμεν ἄπειρον κέρδος καὶ πολλὴν ὠφέλειαν καὶ μεγάλον μισθόν; B

Εἰς αὐτοὺς καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει πολλὴ ἀβεβαιότης, διότι εἶναι ἀβεβαία καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν χρημάτων. Ὄχι μόνον ἐπειδή, καμμίαν δὲν παρέχουν ὠφέλειαν, ἀφοῦ παραμένουν ἐδῶ μετὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ διότι παραμένοντα ἐδῶ, θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἀναλάβη μεγάλας εὐθύνας δι' αὐτά.

Ὑπάρχει, μάλιστα, καὶ κίνδυνος πολλὰς φοράς, ἐκεῖνος ποὺ ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, νὰ καταντήση πτωχότερος καὶ ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου του, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἱδρῶτας καὶ ταλαιπωρίας, διότι ἀλλάσσουν αἱ περιστάσεις C καὶ ὡς φοβερὰ καταιγὶς παρασύρουν τὰ πάντα. Καὶ αὐτὰ τὰ βλέπει κανεὶς καθημερινῶς. Ἡ πνευματική, ὅμως, περιουσία τίποτε δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ ἀπὸ ὅλα αὐτά· εἶναι βεβαία καὶ σταθερὰ καὶ ὅταν, μάλιστα, τὴν χρειασθῶμεν θὰ μᾶς προσφέρη μεγάλην παρηγορίαν.

Ὅσον, λοιπόν, ἔχομεν καιρόν, σᾶς παρακαλῶ, νὰ ἐξετάζωμεν, ἐὰν κατωρθώσαμεν κάτι καὶ ἂν ἀπεμακρύναμεν κάποιο ἀπὸ τὰ πάθη, ποὺ μᾶς ἐνοχλεῖ, διὰ πολλῆς προσπαθείας, ὥστε νὰ αἰσθανθῶμεν μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἔχοντες τὴν πλήρη βεβαιότητα τῆς συνειδήσεώς μας. Καὶ περὶ τούτου νὰ μὴ παύσωμεν νὰ μεριμνῶμεν D καὶ ἀκόμη τὴν ἰδίαν μὲ ἐκείνους προσπάθειαν νὰ καταβάλωμεν διὰ τὸν πνευματικὸν τοῦτον πλουτισμόν. Καὶ δὲν ζητοῦμεν μόνον αὐτό, νὰ ἐρχώμεθα, δηλαδή, κάθε ἡμέραν ἐδῶ καὶ νὰ ἀκούωμεν συνεχῶς περὶ αὐτῶν καὶ νὰ νηστεύωμεν ὅλην τὴν τεσσαρακοστήν. Διότι, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ ἀποκομίσωμεν κάποιο κέρδος ἀπὸ τὴν ἐδῶ συνεχῆ προσέλευσίν μας καὶ διδασκαλίαν καὶ ὁ καιρὸς τῆς νηστείας δὲν προσφέρη κάτι εἰς τὴν ψυχήν μας, αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν θὰ ὠφελήσουν, ἀλλὰ θὰ γίνουν αἰτία μεγαλυτέρας ἁμαρτί-

ας, E ἀφοῦ θὰ παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, παρ' ὅλην τὴν φροντίδα, ποὺ ἀπολαύομεν. Ἔτσι βέβαια, οὔτε ὁ ὀργίλος θὰ γίνῃ μαλακός, οὔτε ὁ θυμώδης θὰ μεταβληθῇ εἰς πρᾶον, οὔτε ὁ κακολόγος θὰ κάμῃ τὸν ἑαυτόν του προσεκτικόν, οὔτε θὰ ἀποβάλῃ τὸ πάθος ὁ φιλοχρήματος καὶ θὰ προετοιμάσῃ τὸν ἑαυτόν του πρὸς ἐλεημοσύνην καὶ πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν, οὔτε θὰ γίνῃ φρόνιμος ὁ ἀκόλαστος, οὔτε θὰ μάθῃ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ ἀνόητον τοῦτο πάθος καὶ νὰ προτιμᾷ τὴν ἀληθῆ δόξαν. 56 A οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον θὰ προσπαθήσῃ ὄχι μόνο νὰ μὴ φανῇ κατώτερος τῶν τελωνῶν, διὰ τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως, (διότι ἐὰν ἀγαπήσετε ἐκείνους ποὺ σᾶς ἀγαποῦν, λέγει, τί ἐπὶ πλέον πράττετε; Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν πράττουν τὸ αὐτό;)[6] ἀλλὰ νὰ προετοιμάζῃ τὴν σκέψιν του, διὰ νὰ βλέπῃ μὲ ἡμερότητα τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ δεικνύῃ πολλὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην.

Ἐὰν δὲν ἀποβάλωμεν αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ γεννῶνται μέσα μας, ἐρχόμενοι ἐδῶ κάθε ἡμέραν, καὶ δὲν μᾶς προσφέρῃ τίποτε ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἀκρόασις καὶ ἡ βοήθεια ἐκ τῆς νηστείας, B ποία συγχώρησις θὰ δοθῇ εἰς ἡμᾶς; ποία θὰ ὑπάρξῃ ἀπολογία; Διότι πές μου, σὲ παρακαλῶ, ἐὰν ἴδῃς τὸ παιδί σου κάθε ἡμέραν νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐνῷ περνᾷ ὁ καιρὸς δὲν κερδίζει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖ, θὰ τοῦ φερθῇς μὲ ἀνοχήν; Δὲν θὰ μαστιγώσῃς τὸ παιδὶ καὶ θὰ κατηγορήσῃς τὸν διδάσκαλον; Ἔπειτα ἐὰν μάθῃς, ὅτι ὁ μὲν διδάσκαλος ἐξετέλεσε τὰ καθήκοντά του καὶ δὲν παρέλειψε τίποτε, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστάσεως, δὲν θὰ ἐκδηλώσῃς ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν πρὸς τὸ παιδί, καὶ θὰ ἀπαλλάξῃς τὸν διδάσκαλον ἀπὸ κάθε εὐθύνην; Τὸ ἴδιο, λοιπόν, C εἶναι δίκαιον νὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ.

Διότι ἡμεῖς σᾶς προσφέρομεν τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν, καθημερινῶς καλοῦντες εἰς τὸ διδασκαλεῖον σᾶς, ποὺ εἶσθε τὰ πνευματικά μας παιδιά, καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐλάβαμεν αὐτὴν τὴν διακονίαν καὶ δὲν σᾶς διδάσκομεν ἀπὸ τὸ δικό μας μυαλό, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ Δεσπότου, ποὺ μᾶς ἐδόθησαν διὰ τῶν θείων Γραφῶν· αὐτὰ πάντοτε προβάλλομεν καὶ αὐτὰ συνεχῶς διδάσκομεν.

Ἐάν, λοιπόν, παρ' ὅλην τὴν προσπάθειάν μας καὶ τὴν

6. Ματθ. 5, 46.

ἀγρυπνίαν νὰ σᾶς ὁδηγήσωμεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, σεῖς ἐπιμένετε εἰς τὰ ἴδια, σκεφθῆτε τί λύπη εἶναι διὰ ἡμᾶς, καὶ τί κατάκρισις δι' ἐσᾶς, διὰ νὰ μὴ εἴπω τίποτε ἄλλο. D

Δὲν ἠμποροῦμεν δὲ νὰ ἡσυχάσωμεν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς καταστάσεως, διότι φροντίζομεν διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν, ἂν καὶ μᾶς καθιστᾷ ἀνευθύνους τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν τίποτε παραλείψει διὰ τὴν ἰδικήν σας πνευματικὴν οἰκοδομήν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδάσκαλος ὄχι ἀδίκως πονεῖ καὶ λυπεῖται, ὅταν βλέπῃ τὸν μαθητήν του νὰ μὴ ὠφελῆται εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, παρὰ τὸ ἰδικόν του ἐνδιαφέρον, τὸν ἑαυτόν του δὲ νὰ ἀγωνίζεται ματαίως.

Αὐτὰ λέγω τώρα, ὄχι διὰ νὰ λυπήσω τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διεγείρω καὶ νὰ σᾶς προετοιμάσω ὥστε οὔτε ἁπλῶς νὰ καταπονῆτε τὸ σῶμα μὲ τὴν νηστείαν, οὔτε ἀσκόπως καὶ ματαίως νὰ διέρχεσθε τὰς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς. E Καὶ ὄχι μόνον τὰς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τὰς ὁποίας, βεβαίως, καμμία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περάσῃ ἀνεκμετάλλευτος, ἀλλ' ἂν εἶναι δυνατόν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας νὰ φροντίζωμεν, πῶς νὰ προσθέτωμεν πνευματικὸν κέρδος, εἴτε διὰ προσευχῆς, εἴτε δι' ἐξομολογήσεως, εἴτε διὰ τῶν καλῶν πράξεων, εἴτε δι' οἱασδήποτε ἄλλης πνευματικῆς ἐργασίας. Διότι ἐὰν ὁ Παῦλος, ὁ τόσον πολὺς καὶ μέγας, 57 A παρ' ὅλο ποὺ ἤκουσε μυστικὰ ρήματα, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἐγνώρισε μέχρι σήμερον, ἐφώναξε δυνατὰ τὰ ἑξῆς· «ὁρκίζομαι διὰ τὴν καύχησιν, ποὺ ἔχω γιὰ σᾶς, ὅτι καθ' ἡμέραν πεθαίνω»[7] ἐδίδασκεν ἡμᾶς, ὅτι τόσον ἐξετίθετο εἰς τοὺς κινδύνους διὰ τὴν εὐσέβειαν, ὥστε καθ' ἡμέραν ἔζουσε μὲ τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου. Καὶ αὐτὸ ποὺ δὲν ἐδέχετο ἡ φύσις (διότι ὅλοι θὰ ὑποκύψωμεν εἰς ἕνα θάνατον), κατώρθωνεν ἡ φιλοτιμία τῆς διαθέσεως, ἂν καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὸν διατηροῦσε περισσότερον εἰς τὴν ζωὴν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων.

Ἐκεῖνος, λοιπόν, κατώρθωσε τόσον πολλὰ καὶ ἐφαίνετο ὡσὰν ἄγγελος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐφρόντιζε καθ' ἡμέραν B διὰ τὸ πνευματικὸν κέρδος καὶ ἀντεμετώπιζε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνους καὶ συνεκέντρωνε πνευματικὸν πλοῦτον πρὸς χάριν του καὶ δὲν ἐσταματοῦσε ποτέ. Ἐνῷ ἡμεῖς, ὄχι μόνον στερούμεθα ὅλων αὐτῶν τῶν κατορ-

7. Κορινθ. 15, 31.

θωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἔχομεν ὑποταγῆ εἰς τοιούτου εἴδους ἐλαττώματα ὥστε τὸ μόνο προσὸν ποὺ ἔχομεν εἶναι αὐτό, ποὺ εἶναι ἱκανὸ νὰ μᾶς ὁδηγήση εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς.

Κατόπιν τούτων πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιδεικνύομεν καμμίαν προσπάθειαν τοὐλάχιστον νὰ διορθώσωμεν αὐτά;

Ποία ἐλπὶς σωτηρίας θὰ ὑπάρξη, ὅταν εὑρεθῆ, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος πολλὰς φοράς, ἔχει, ὄχι μόνον ἓν ἐλάττωμα, ἀλλὰ καὶ περισσότερα, ὅτι εἶναι καὶ ὀργίλος, καὶ ἀκόλαστος, καὶ πλεονέκτης, C καὶ κακολόγος καὶ θυμώδης καὶ οὔτε αὐτὰ θέλει νὰ διορθώση, οὔτε νὰ ἀρχίση τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὰ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω διὰ νὰ φροντίση γρήγορα ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς, ποὺ μὲ ἀκοῦτε, νὰ εὕρη τὸ κατάλληλον διὰ τὸν ἑαυτόν του φάρμακον, ἀπὸ ὅσα ἐδῶ λέγονται, διὰ νὰ ἀποκτήση τὴν ὑγείαν του καί, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν, νὰ καταστῆ ἱκανὸς διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνα.

Καὶ συμβαίνει μὲ τοὺς ἀσθενεῖς νὰ μὴ ὠφελοῦνται ἀπὸ τὰ φάρμακα, ποὺ τοὺς χορηγεῖ πολὺ συχνὰ ὁ ἰατρός, διότι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲν τὰ δέχονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπομακρύνουν, ἀφοῦ τὰ ἐπιθέση ὁ ἰατρός, λόγῳ τοῦ πόνου καὶ ἔτσι δυσχεραίνουν τὸ ἔργον του, D ποὺ εἶναι ἡ θεραπεία των.

Κανείς, βέβαια, ποὺ σκέπτεται λογικὰ δὲν θὰ κατηγορήση τὸν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἰδικῆς του πλευρᾶς ἔπραξε τὰ πάντα (διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς). Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἡμᾶς ἐδῶ, πού, μὲ τὴν πνευματικήν μας διδασκαλίαν, σᾶς ἐχορηγήσαμεν τὸ κατάλληλον φάρμακον. Εἶναι, λοιπόν, ἰδικόν σας ἔργον νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ νὰ ἀποκτήσετε τὴν πνευματικὴν ὑγείαν, ἀφοῦ δεχθῆτε τοὺς πόνους τῆς θεραπείας.

Ἔτσι καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ αἰσθανθῆτε μεγάλην χαρὰν διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ ἡμεῖς θὰ δοκιμάσωμεν ὄχι μικρὰν παρηγορίαν, βλέποντες ἐκείνους ποὺ ὑπέφερον προηγουμένως, νὰ ἀποκαθίστανται ταχέως εἰς τὴν ὑγείαν.

E Παρακαλῶ, λοιπόν, τὸν καθένα σας, ἀπὸ τώρα νὰ φροντίση, ἄν, βεβαίως, δὲν ἔχει γίνει ἤδη αὐτό, νὰ ἀποκόψη ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ σκέψιν του, ἐκεῖνο τὸ ἐλάττωμα, ποὺ διεπίστωσεν ὅτι τὸν ἐνοχλεῖ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὸ ὁριστικῶς, ἀποκόπτων ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ χρησιμοποιῶν τὴν

εὐσεβῆ σκέψιν ὡσὰν πνευματικὴν μάχαιραν.

Καί, ἂν θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν, θὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει δώσει ἀρκετὴν σκέψιν καὶ ἱκανὴν νὰ κυριαρχῆ τῶν παθῶν ποὺ γεννῶνται ἐντός μας. [88] A Διὰ νὰ μάθωμεν δὲ νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὴν ἀρετήν μας, ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἔχει ἀφήσει χάριν ἡμῶν γραπτῶς, διὰ τῶν θείων Γραφῶν, τοὺς βίους καὶ τὴν δρᾶσιν ὅλων τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ τῆς αὐτῆς μὲ ἡμᾶς φύσεως, κατώρθωσαν νὰ γίνουν ἐνάρετοι.

Μήπως ὁ μακάριος Παῦλος δὲν εἶχε τὴν αὐτὴν μὲ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην φύσιν;

Δὲν θὰ παύσω δὲ νὰ ἀναφέρωμαι συνεχῶς εἰς αὐτόν, διότι κατέχομαι ἀπὸ σφοδρὰν ἀγάπην πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἀπορῶ ὅταν βλέπω εἰς τὴν ψυχήν του, ὡς εἰς κάποιαν πρωτότυπον εἰκόνα, τὴν περιφρόνησίν του διὰ τὰ πάθη, τὴν ὑπερβολικήν του ἀνδρείαν, τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ σκέπτωμαι, ὅτι ἕνας ἄνθρωπος κατώρθωσε διὰ τῆς θελήσεώς του νὰ συνενώση B εἰς τὸ πρόσωπόν του ὅλας τὰς ἀρετάς· ἐνῶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχη οὔτε τὸ ἐλάχιστον.

Ποῖος, κατόπιν τούτου, θὰ ἀπαλλάξη ἡμᾶς τῆς βεβαίας κολάσεως; Διότι ἐκεῖνος εἶχε τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸν ἐβασάνιζαν τὰ ἴδια πάθη, ἔζησε εἰς τόσον δυσκόλους καιρούς, ὑπέφερε καθημερινῶς τρόπον τινὰ συρόμενος καὶ σπαρασσόμενος, διεσύρετο δὲ δημοσίως ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κηρύγματος, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγκατέλειπον ἔτσι, ὅταν πολλὰς φορὰς ἐνόμιζον αὐτὸν πεθαμένον[8] καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἀνήγαγον εἰς ἔργον τὴν φονικήν των διάθεσιν.

Ὑπάρχει κανεὶς μεταξὺ ἡμῶν, C τόσον ἐνάρετος γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἔχομεν πέσει καὶ ἔχομεν παραδοθῆ εἰς ἀδιαφορίαν; Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη, ὄχι ἀπὸ ἐμέ, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον νὰ ἀκούσετε διὰ τὰ κατορθώματα, καὶ διὰ τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον ἐπεδείκνυε, ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τῆς εὐσεβείας, καθημερινῶς. Ἠναγκάσθη δὲ νὰ διηγηθῆ ταῦτα, λόγῳ τῆς ἀπάτης τῶν ψευδαποστόλων[9]

---

8. Ἐννοεῖ ὁ ἱερὸς Πατὴρ τοὺς ἀπεριγράπτους διωγμοὺς καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ποὺ ὑπέστη ὁ Ἀπ. Παῦλος, κατὰ τὴν Ἀποστολικήν του δρᾶσιν καὶ τὰς ὁποίας περιγράφει εἰς Β' Κορινθ., 11 καὶ ἑξῆς. Ἰδιαιτέρως, ὅμως, ὑπαινίσσεται τοὺς ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων διωγμούς, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκινδύνευσε πολλάκις νὰ χάσῃ τὴν ζωήν του, ὡς ἐν Λύστροις, Φιλίπποις, Ἱεροσολύμοις, Ἐφέσῳ καὶ ἀ.

9. Οἱ Ἰουδαΐζοντες ψευδοδιδάσκαλοι προσεπάθησαν νὰ κλονίσουν τὸ

Ἦτο, ὅμως, τοῦτο βαρὺ ἔργον, δι' αὐτόν, καὶ ἄχαρι, διότι δὲν ἤθελε νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ νὰ διηγῆται αὐτά, D εἶχε δὲ τὸ θάρρος νὰ ἀποκαλῇ τὸν ἑαυτόν του βλάσφημον καὶ διώκτην. Ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν κακῶν καὶ νὰ δώσῃ μικρὰν ἱκανοποίησιν εἰς τοὺς μαθητάς του, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ εἴπῃ μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα: Δι' ὅσα τολμᾷ κανεὶς νὰ καυχηθῇ, ἀφρόνως ὁμιλῶ, τολμῶ καὶ ἐγώ.[10] Κύτταξε εὐσεβῆ ψυχήν, ὄχι μόνον θάρρος, ἀλλὰ καὶ ἀνοησίαν τὴν ὀνομάζει, διὰ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ διηγούμεθα ὅσα ἔχουν γίνει ἀπὸ ἡμᾶς, ἐάν, βεβαίως, μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἔχομεν κάνει κάποιο καλόν, E οὔτε ἄνευ ἀνάγκης, οὔτε καὶ ἐξ ἀνάγκης. Δι' ὅσα, λέγει, τολμᾷ κανεὶς νὰ καυχηθῇ, ἀφρόνως ὁμιλῶ, τολμῶ καὶ ἐγώ, ποὺ σημαίνει δηλαδή, ὅτι τολμῶ νὰ πράξω ἔργον ἀφροσύνης, ἐπειδὴ πιέζομαι ἀπὸ μεγάλην ἀνάγκην. Ἑβραῖοι εἶναι, καὶ ἐγὼ (εἶμαι Ἑβραῖος)· Ἰσραηλῖται εἶναι, καὶ ἐγὼ (εἶμαι Ἰσραηλίτης)· Ἀπόγονοι εἶναι τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐγὼ (ἀπόγονος τοῦ Ἀβραὰμ εἶμαι).[11] Δι' αὐτά, λέγει, καυχῶνται· ἂς μὴ νομίζουν ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα κατώτεροι, διότι καὶ ἡμεῖς συμμετέχομεν εἰς αὐτά. 89 A Ἔπειτα συνεπλήρωσε, εἶναι ὑπηρέται Χριστοῦ, παραφρονῶν λέγω, περισσότερον ἐγώ[12] (ἐνν. εἶμαι ὑπηρέτης Χριστοῦ).

Κύτταξε, ἀγαπητέ μου, ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίου τούτου. Δὲν ἠρκέσθη δὲ νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἀπὸ αὐτὸν (δηλ. τὴν πρᾶξιν τῆς καυχήσεως) τόλμην καὶ ἀφροσύνην, ἂν καὶ εὑρέθη εἰς τόσον μεγάλην ἀνάγκην, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἑαυτόν του ὑπερτεροῦντα αὐτῶν πολὺ πέρα τοῦ κανονικοῦ, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κανείς, ὅτι λέγει αὐτὰ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, ἀποκαλεῖ, πάλιν, αὐτὸ ποὺ εἶπε, μονολεκτικῶς ἀφροσύνην. Μήπως δὲν γνωρίζω, ὅτι πράττω κάτι εἰς τοὺς πολλοὺς

ἀποστολικὸν κῦρος τοῦ Παύλου μὲ συκοφαντίας. Σκοπός των ἦτο ἡ διάδοσις διατάξεων ξένων πρὸς τὸ γνήσιον πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου ὡς ἡ ἀνάγκη τηρήσεως ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν τῶν τελετουργικῶν διατάξεων τοῦ νόμου καὶ πρὸ παντὸς τῆς περιτομῆς κ.λ.π. Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἀναγκάζεται νὰ πολεμήσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ ὑπεραμυνθῇ τοῦ ἀποστολικοῦ του ἀξιώματος. Τὸ ἑνδέκατον κεφάλαιον τῆς Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, εἰς τὸ ὁποῖον παραπέμπει ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὰς συκοφαντίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἕνα ἀπολογισμὸν τοῦ ἔργου του, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ ὁποῖον εὐκόλως διαβλέπει κανεὶς τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὸ ἔξοχον τοῦ ἤθους αὐτοῦ.

10. Β' Κορινθ. 11, 21.
11. Β' Κορινθ. 11, 22.
12. Β' Κορινθ. 11, 23.

συνηθισμένον, B ὄχι ὅμως πρέπον εἰς ἐμέ; Τοῦτο πράττω διότι πιέζομαι ἀπὸ μεγάλην ἀνάγκην, διὰ τοῦτο, λέγει, συγχωρήσατέ με, ποὺ λέγω λόγια παραφροσύνης.

Πρέπει νὰ μιμούμεθα, ἔστω καὶ τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ἡμεῖς, ποὺ ἔχομεν ἐπάνω μας τόσα φορτία ἁμαρτημάτων, διότι πολλὰς φοράς, ἕνα πολὺ μικρὸν κατόρθωμα, δὲν τὸ φυλάττομεν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς διανοίας μας, ἀλλὰ τὸ ἀποκαλύπτομεν καὶ τὸ διαδίδομεν χάριν τῆς ἀνθρωπίνης δόξης καὶ ἔτσι στερούμεθα τῆς ἀμοιβῆς τοῦ Θεοῦ, ἕνεκα τῆς ἀναρμόστου αὐτῆς φλυαρίας. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο εἰς τὸν μακάριον αὐτόν. Διατί; ὑπηρέται εἶναι Χριστοῦ, λέγει, C παραφρονῶν λέγω, περισσότερον ἐγώ. Κατόπιν, ὅμως, ἀναφέρει ἐκεῖνα, ποὺ οἱ ψευδαπόστολοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρουσιάσουν. Διότι πῶς οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας διέπραττον τὰ πάντα διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας, παρενοχλοῦντες τὰς σκέψεις τῶν ἀφελεστέρων; Ἀφοῦ, λοιπόν, εἶπε, Περισσότερον ἐγώ, ἀπαριθμεῖ, κατόπιν, τὰ κατορθώματά του, καὶ λέγει. Εἰς κόπους περισσότερον, εἰς πληγὰς καθ' ὑπερβολήν, εἰς θανάτους πολλὰς φοράς.[13] Τί λέγεις; Εἶναι παράξενον καὶ περίεργον αὐτὸ ποὺ λέγεις. Διότι ἠμπορεῖς νὰ ὑπομείνῃς πολλάκις τὸν θάνατον; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, D ἀλλὰ εἰς τὴν σκέψιν, διὰ νὰ διδάσκῃ ἡμᾶς ὅτι εἰς τοιούτου εἴδους κινδύνους ὑπεβάλλετο, χάριν τοῦ κηρύγματος ἐκείνων ποὺ ἤθελαν τὸν θάνατόν του. Ἡ χάρις ὅμως τοῦ Θεοῦ διεφύλαττε τὸν ἀθλητὴν ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν κινδύνων, ὥστε ἔτσι νὰ ἀποκομίζουν πολλὴν ὠφέλειαν οἱ μαθηταί του.

«Εἰς θανάτους, λέγει, πολλὰς φοράς. Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἔλαβον πέντε φορὰς τεσσαράκοντα παρὰ μίαν μαστιγώσεις, τρεῖς φορὰς μὲ ἐράβδισαν, μίαν φορὰν μὲ ἐλιθοβόλησαν, τρεῖς φορὰς ἐναυάγησα, ἓν ἡμερονύκτιον ἔμεινα εἰς τὸ πέλαγος, εἰς ὁδοιπορίας πολλὰς φορὰς μὲ κίνδυνον ἀπὸ ποταμούς, μὲ κινδύνους ἀπὸ ληστάς, κινδύνους ἀπὸ ὁμοεθνεῖς μου, κινδύνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, κινδύνους μεταξὺ τῶν ψευδαδέλφων, κινδύνους εἰς τὴν πόλιν, κινδύνους εἰς ἔρημα μέρη, κινδύνους εἰς τὴν θάλασσαν.[14] E Ἂς μὴ ἀπαριθμῶμεν ἁπλῶς, ἀγαπητοί, αὐτά, διότι ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν μᾶς ἀποκαλύπτει πέλαγος δυσκολιῶν. Διότι δὲν εἶπεν μίαν ἁπλῶς ὁδοιπορίαν, ἀλλά, λέγει, εἰς ὁδοιπορίας,

13. Β' Κορινθ. 11, 23.
14. Β' Κορινθ. 11, 24 - 26.

πολλάς φοράς. Οὔτε ὡμίλησε περὶ κινδύνου ποταμῶν, ἀλλὰ περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων κινδύνων, τοὺς ὁποίους ὑπέμεινε μετὰ μεγάλης δυνάμεως. Καὶ λέγει πάλιν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά. 90 A Μὲ κόπον καὶ μόχθον, ἄυπνος, πολλὰς φοράς, μὲ πεῖναν καὶ δίψαν, νηστικὸς πολλὰς φοράς, εἰς τὸ κρύο χωρὶς ἐνδύματα ἐκτὸς τῶν ἄλλων (ἐνν. ὑπηρέτησα τὸν Κύριον).[15]

Κύτταξε, πάλιν, ἄλλο πέλαγος κινδύνων. Διότι, λέγων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἄφησε νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἐκεῖνα, ποὺ παρέλειψε, εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ εἶπε. Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ πάλιν μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὰς φροντίδας του ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὰς πιέσεις ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν, τὰς ὁποίας ὑπέμεινε, λέγων· «Ἡ καθημερινή μου φροντίς, ἡ μέριμνα ὅλων τῶν Ἐκλησιῶν.[16] Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ κατόρθωμα ἀρκετόν, καὶ ἂν ἐτύχαινε νὰ εἶναι τὸ μοναδικόν, νὰ τὸν ἀνυψώσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. B

Ἡ μέριμνα, λέγει, ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, ὄχι μιᾶς ἢ δύο, ἢ τριῶν, ἀλλὰ ὅλων τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν. Διότι, καθὼς ὁ ἥλιος διατρέχει τὴν γῆν καὶ ἐκπέμπει τὰς ἀκτῖνας του, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος οὗτος περιήρχετο ὅλην τὴν οἰκουμένην φροντίζων καὶ μεριμνῶν διὰ τὰς Ἐκκλησίας.

Εἶδες τὴν εὐρύτητα τῆς ψυχῆς του; Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς σκέψεώς του; Καὶ μᾶς ἀποκρύπτει ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθῆ τὸ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενον. Διότι ποῖος, λέγει, ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ; ποῖος πίπτει καὶ δὲν καίομαι;[17] C Πόση, πράγματι, εἶναι ἡ φιλοστοργία τοῦ ἀνδρὸς τούτου! Πόση ἡ ἀγρυπνία! Πόση ἡ μέριμνα! Ποία μητέρα κατασχίζεται ἔτσι εἰς τὰ σπλάγχνα της, ὅταν τὸ παιδί της ἔχει πυρετὸν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ κρεββάτι, ὅπως ὁ μακάριος ἐκεῖνος ησθένει ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν κάθε τόσον καὶ ἐκαίετο ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἔπιπτον.

Παρατήρησε δὲ μετὰ προσοχῆς, πόσον τονίζει τὴν λέξιν. Δὲν εἶπε, ποῖος πίπτει καὶ δὲν λυποῦμαι ἐγώ, ἀλλὰ καίομαι λέγει, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἔντασιν τῆς λύπης καὶ νὰ δείξῃ σχεδὸν τί εἴδους ἐσωτερικὴ φωτιὰ τὸν ἔκαιε δι' ἐκείνους, ποὺ ἔπιπτον (εἰς τὴν ἁμαρτίαν).

D Γνωρίζω ὅτι παρέτεινα πολὺ τὴν διδασκαλίαν καὶ

---

15. Β' Κορινθ. 11, 27.
16. Β' Κορινθ. 11, 28.
17. Β' Κορινθ. 11, 29.

εἶχα ἀποφασίσει νὰ τὴν συντομεύσω, διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ ἀνακουφισθῆτε ὀλίγον ἀπὸ τὸν κόπον τῆς νηστείας, ἀλλὰ δὲν ἀντελήφθην πῶς παρεσύρθη ἔτσι ἡ γλῶσσα μου, εὑρεθεὶς ἐντὸς τοῦ πλούτου τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου ἐκείνου, ὡς ὑπὸ σφοδροῦ παρασυρθεὶς ρεύματος ὑδάτων.

Διὰ τοῦτο, πρόκειμένου νὰ σταματήσω τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας νὰ διατηρῆ συνεχῶς τοῦτον εἰς τὴν σκέψιν καὶ νὰ ἐνθυμῆσθε διαρκῶς, ὅτι ἔχων οὗτος τὴν αὐτὴν μὲ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ὑποφέρων ἀπὸ τὰ ἴδια πάθη, καὶ κατέχων ἐπάγγελμα μικρὸν καὶ ἀσήμαντον καὶ ράπτων δέρματα,[18] καὶ παραμένων εἰς ἐργαστήριον, ἀπήλαυσε ἐξαιρετικῆς ἄνωθεν τιμῆς. E Τοῦτο δὲ διότι ἔλαβε τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἀφιερώσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν ἑαυτόν του ἱκανὸν διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τίποτε δὲν ἐμποδίζει καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἴδια, ἐὰν βεβαίως θελήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰ ἰδικά μας (ἐνν. κατορθώματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐπιτυγχάνονται διὰ τῶν αὐτῶν ἀγώνων). Διότι εἶναι φιλότιμος ὁ Δεσπότης καὶ θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ λάβουν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.[19]

Ἂς κάμωμεν, λοιπόν, ἀξίους τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἂς ἀναλάβωμεν, ἀπὸ τώρα, μὲ θερμὴν προθυμίαν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνα καὶ ἂς καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας καταλλήλους, διὰ τῆς διορθώσεως τῶν παθῶν μας, 91 A πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Πνεύματος, τῆς ὁποίας, εἴθε, νὰ ἀξιωθῶμεν ὅλοι, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου, εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Γένοιτο.

---

18. Ὁ Ἀπ. Παῦλος, ὡς γνωστόν, ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σκηνοποιοῦ, καὶ μετὰ καυχήσεως ἔλεγε ὅτι δὲν ἔγινε εἰς κανένα βάρος καὶ ὅτι τὰς ἀνάγκας καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν του «ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται», δεικνύων τὰς χεῖράς του.
19. Α' Τιμ. 2, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ. ΑΥΤΗ (ΕΙΝΑΙ) Η ΒΙΒΛΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΗΣ, ΟΤΕ ΕΤΕΛΕΙΩΣΕ· ΟΤΑΝ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΗΝ.[1]

B Ἂς ἐκπληρώσωμεν σήμερον τὴν ὑπόσχεσίν μας, καὶ ἂς ἀρχίσωμεν τὴν συνήθη διδασκαλίαν, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τῶν ἤδη λεχθέντων ἂς προσθέσωμεν ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν τώρα. Διότι γνωρίζετε ὅτι διαζόμεθα νὰ προχωρήσωμεν καὶ ἐπεθυμοῦμεν αὐτό, ἀλλὰ ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας πρόνοια ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὰς πρὸς αὐτοὺς συμβουλάς.

Καὶ ἄλλοτε μέν, ἐπείθομεν, μὲ πολλὰς παρακλήσεις καὶ συμβουλάς, τοὺς (πνευματικῶς) ἀσθενεῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν, ποὺ λόγῳ κακῆς συνηθείας δὲν μετέχουν εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σύλλογον καὶ περιορίζουν τὴν χαράν μας ἐκ τῆς ἁγίας ἑορτῆς, **C** νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ, οὔτε νὰ πλανῶνται μακρὰν τοῦ πνευματικοῦ τούτου σηκοῦ,[2] μετὰ δὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης[3] νὰ εἶναι κατ' ὄνομα μὲν καὶ μὲ λόγια μαζί μας, εἰς τὴν πραγματικότητα δὲ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς καθημένους εἰς τὸ σκότος[4] καὶ προσηλωμένους εἰς τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ λύχνου Ἰουδαίους. Ἄλλοτε δέ, παρεκαλέσαμεν νὰ ἔλθουν ταχέως εἰς τὴν πνευματικὴν πρόσκλησιν, οἱ ἀμύητοι ἐκ τῶν προσερχομένων ἐδῶ καὶ ἀφοῦ ἀποτινάξουν κάθε (πνευματικὴν) ὀκνηρίαν καὶ ἀδιαφορίαν, μὲ θερμὸν πόθον καὶ προθυμίαν, νὰ προετοιμασθοῦν **D** διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς καὶ νὰ σπεύσουν πρὸς ἐκεῖνον ποὺ χαρίζει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ παρέχει τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθὰ μὲ ἀφθονίαν.

1. Γεν. 2, 4.
2. Σηκὸς εἶναι ὁ κεντρικὸς χῶρος τοῦ Ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἵσταται τὸ ἐκκλησίασμα καὶ παρακολουθεῖ τὴν ὁμιλίαν.
3. Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης χαρακτηρίζεται ὁ Κύριος ὡς φωτίζων τοὺς ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους ἀνθρώπους διὰ τῆς πνευματικῆς του διδασκαλίας.
4. Ματθ. 4, 16. Οὕτως ἐξεπληρώθη ἡ σχετικὴ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου (Ἡσ. 42, 7).

Ἐλάβομεν δὲ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς ἡμᾶς πρόνοιαν, νὰ χορηγήσωμεν, εἰς ἐκείνους ποὺ σφάλλουν, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ ζημιώνονται πολύ, νομίζοντες τοῦτο μικρόν, κατάλληλον εἰς τὸ τραῦμά των θεραπείαν. Καὶ εἰς τοὺς ἀμυήτους προσεφέραμεν τὴν κατάλληλον διδασκαλίαν. Ἑπόμενον εἶναι, λοιπόν, σήμερον νὰ παραθέσωμεν κοινὴν πνευματικὴν ἑστίαν, ἐφ' ὅσον ἐστάθημεν εἰς τὰ κατεπείγοντα ἐκ τῶν νοσημάτων καὶ ἐχορηγήσαμεν τὸ ἀναγκαῖον εἰς αὐτά.

Καθὼς δὲ δικαιολογημένα θὰ μᾶς κατηγοροῦσε κανείς, ὅτι παρῆλθεν ὁ κατάλληλος καιρός, προτοῦ φροντίσωμεν διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, **E** ἐφ' ὅσον παρεβλέψαμεν ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν καὶ συνεχίσαμεν, ἀφήσαντες τὴν διδασκαλίαν των, ἔτσι τώρα εἶναι ἑπόμενον πάλιν νὰ φέρωμεν ἐνώπιόν μας τὰ ἐκ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἀναγνωσθέντα, ὥστε, λαμβάνοντες τὸ κέρδος ἐξ αὐτῶν, νὰ ἀναχωρήσωμεν διὰ τὰς οἰκίας μας. Καὶ τοῦτο διότι ἐκάμαμεν τὴν διδασκαλίαν, **92 A** καὶ ἐπληρώσαμεν τὴν ὀφειλήν, καὶ ἐβάλαμεν τὰ σπέρματα εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν ἀγρὸν καὶ τίποτε δὲν ἔχει παραληφθῆ ἐξ ὅσων ἠμποροῦσαν νὰ γίνουν ἀπὸ ἡμᾶς. Νά, λοιπόν, τί πρόκειται νὰ ἀκούσωμεν.

Αὐτὴ εἶναι, λέγει, ἡ βίβλος τῆς δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτε ἐτελείωσε· ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ, προτοῦ γίνουν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κάθε χόρτον ἀγροῦ, προτοῦ νὰ βλαστήσῃ. Διότι δὲν εἶχε βρέξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρχε διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.[5] **B**

Πρόσεξε, πάλιν, τὴν σύνεσιν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου προφήτου, μᾶλλον δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ἀφοῦ μᾶς διηγήθη κεχωρισμένως ὅλα ὅσα ἀφοροῦν εἰς τὴν δημιουργίαν, καὶ τὰ ἔργα τῶν ἓξ ἡμερῶν, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων, ποὺ φαίνονται, τώρα πάλιν ἀνακεφαλαιώνων ὅλα αὐτά, λέγει· Αὐτὴ εἶναι ἡ βίβλος τῆς δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτε ὁλοκληρώθη. Ἀξίζει ἐδῶ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀνεύρωμεν, διὰ ποῖον λόγον ὀνομάζει αὐτὴν βίβλον οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἂν καὶ περιέχει αὐτὴ πολλὰ ἄλλα καὶ μᾶς διδάσκει καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαί-

5. Γεν. 2, 4-6.

ων, καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, C καὶ διὰ τὴν ἐπιείκειαν,[6] ποὺ ἔδειξε εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ δι' ἄλλα πολλά, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαριθμήσωμεν αὐτὴν τὴν στιγμήν.

Νὰ μὴ ἀπορήσῃς, ἀγαπητέ, διότι εἶναι σύνηθες τοῦτο εἰς τὴν θείαν Γραφήν, νὰ μὴ μᾶς διηγεῖται παντοῦ ὅλα κεχωρισμένως, ἀλλὰ νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ πολὺ γενικά, ἀφήνουσα τὰ ὑπόλοιπα νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους ποὺ δέχονται αὐτά. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς, ὅτι ἔτσι εἶναι, σᾶς καθιστῶ τοῦτο σαφὲς ἀπὸ ὅσα ἤδη ἔχουν ἀναγνωσθῆ. Διότι ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε, ἡ θεία Γραφή, κεχωρισμένως, D τὴν δημιουργίαν ὅλων προηγουμένως, τώρα δὲν τὰ μνημονεύει ὅλα, ἀλλὰ λέγει· αὐτὴ εἶναι ἡ βίβλος δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐτελείωσε· ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Βλέπεις πῶς στρέφει συνεχῶς τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ἀφήνει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐννοήσωμεν ἐξ αὐτῶν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι ὅταν λέγῃ οὐρανὸν καὶ γῆν, τὰ εἶπε ὅλα μαζὶ δι' ὀλίγων καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν. Καθώς, λοιπόν, δὲν λέγει ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους κατὰ τὴν διήγησιν τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ μνημονεύει τὰ γενικὰ E καὶ δὲν μᾶς ἀναφέρει ὅλα κεχωρισμένως, ἔτσι καὶ ὁλόκληρον τὴν βίβλον, ὠνόμασε βίβλον δημιουργίας οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἂν καὶ περιέχει πολλὰ ἄλλα, ἀφήνονται εἰς ἡμᾶς νὰ σκεπτώμεθα διὰ τῆς ἐνθυμήσεως τούτων, ὅτι ὅλα ὅσα φαίνονται περιέχονται κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτὴν καὶ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὴν γῆν.

Ὅταν λέγῃ, ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ, προτοῦ νὰ γίνουν εἰς τὴν γῆν, καὶ κάθε χόρτον ἀγροῦ, προτοῦ νὰ βλαστήσῃ. Διότι δὲν ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρχε διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. 93 A Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Εἶναι πολὺς ὁ κρυμμένος θησαυρὸς εἰς τὰ σύντομα αὐτὰ λόγια, δι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ ἀναπτύξωμεν αὐτὰ μὲ πολλὴν σύνεσιν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὴν θείαν χάριν, καὶ νὰ σᾶς καταστήσωμεν μετόχους τοῦ πνευματικοῦ τούτου πλούτου. Τὸ Πνεῦμα, λοιπόν, τὸ Ἅγιον, ποὺ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ εἰς τίποτε ἐκ τῶν ἑπομένων φιλονικία, καὶ διὰ νὰ μὴ προστίθεται ἀπὸ τὰς ἰδικάς μας σκέψεις εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν, μνημονεύει πάλιν ὅλων κεχωρισμένως, διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν ἐκείνων, ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ συμπεριφέρωνται ἀναισχύντως. Διὰ τοῦτο, πάλιν, ἐδίδαξε τὴν τάξιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθησαν, καὶ τί ἐδημιουργήθη πρῶτα, τί ἔπειτα, καὶ ὅτι ἡ γῆ ἐβλάστησε τὰ σπέρματα, B ὑπακούουσα εἰς τὸν λόγον καὶ τὰ προστάγματα τοῦ Δεσπότου καὶ παρήγαγε (ἡ γῆ) χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἡλίου (πῶς, ἄλλωστε, νὰ συνεργήσῃ, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε δημιουργηθῆ ἀκόμη;[7]), οὔτε τῆς βροχῆς, οὔτε τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου,[8] διότι οὔτε αὐτὸς εἶχε δημιουργηθῆ ἀκόμη.

Διότι τί λέγει; Ὅταν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ κάθε χλωρὸν τοῦ ἀγροῦ, προτοῦ γίνῃ εἰς τὴν γῆν, C καὶ κάθε χόρτον τοῦ ἀγροῦ, προτοῦ νὰ βλαστήσῃ. Διότι δὲν εἶχε βρέξει ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρχε διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι μὲ τὸν λόγον του καὶ μὲ τὸ πρόσταγμα ἔλαβαν ὕπαρξιν, ἐκεῖνα, ποὺ δὲν ὑπῆρχον προηγουμένως, καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπῆρχον, ἐφανέρωσε ἀμέσως.[9] Χόρτος, ποὺ προέρχεται ἐκ τῆς γῆς. Ὅταν λέγῃ χόρτον, ἐννοεῖ ὅλα τὰ φυτά. Καὶ διδάσκουσα ἡμᾶς περὶ τῆς βροχῆς, πάλιν ἡ θεία Γραφὴ προσέθεσε· διότι δὲν ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, D τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι δὲν εἶχε κατέλθει ἀκόμη ἡ βροχή. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ μᾶς φανερώνει ὅτι δὲν ἐχρειάσθη οὔτε ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, λέγει, ἄνθρωπος δὲν ὑπῆρχε διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Καὶ ἔτσι διὰ μιᾶς φωνάζει δυνατὰ εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ἀκούοντες αὐτὰ ἐννοήσατε, πῶς ὅλα τὰ ἐκ τῆς γῆς προερχόμενα ἐδημιουργήθησαν ἐξ ἀρχῆς, χωρὶς τὴν φροντίδα τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν. Μὴ ἀποδίδετε εἰς ἐκείνους τὰς φροντίδας αὐτὰς (τῆς δημιουργίας τῶν φυτῶν), ἀλλὰ εἰς τὸν λόγον

6. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν συγκατάβασιν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτήσαντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μοναδικὴν ὁδὸν σωτηρίας του.

7. Ὁ ἥλιος ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν.

8. Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν.

9. Ἰδιαιτέρως τονίζει ὁ Ἱερὸς Πατήρ, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ διὰ μόνου τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

καὶ τὸ πρόσταγμα ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτὴν (τὴν γῆν) ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ αὐτῆς. **E** Ἦτο ἀρκετὸν τὸ πρόσταγμα τοῦ δημιουργοῦ. Ἔγιναν δὲ ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ἐχρειάσθη τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων στοιχείων διὰ νὰ δώσῃ τοὺς καρπούς της.

Τὸ πλέον θαυμαστόν, ὅμως, καὶ παράδοξον εἶναι, ὅτι αὐτὸς τώρα, ποὺ μὲ τὸν λόγον του προεκάλεσε τὴν βλάστησιν ἀναριθμήτων φυτῶν, καὶ ἀπέδειξε τὴν δύναμίν του, ποὺ ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, ἐθεμελίωσε ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὴν γῆν, ποὺ εἶναι τόσον βαρεία καὶ τόσον κόσμον φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων της, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· Ὁ θεμελιώσας ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὴν γῆν.[10] Ποῖος ἀνθρώπινος νοῦς θὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ αὐτά; **94 A** Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν οἰκοδομοῦν οἰκίας, σκάπτουν προηγουμένως διὰ νὰ τοποθετήσουν τὰ θεμέλια, καὶ ἂν ἴδουν, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ὑγρασία, δὲν τὰ τοποθετοῦν προτοῦ ἀπομακρύνουν καὶ τὸ παραμικρὸν ἴχνος ἐξ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς δημιουργεῖ ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν διὰ νὰ ἐννοήσῃς τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν, καὶ ὅτι, ὅταν θελήσῃ, τὰ ἴδια αὐτὰ στοιχεῖα, ποὺ ἔχουν ἀντίθετον τὴν ἐνέργειάν των, ὑπηρετοῦν τὸ πρόσταγμα τοῦ δημιουργοῦ των.

B Καὶ διὰ νὰ σᾶς γίνῃ τοῦτο περισσότερον σαφές, ἂς γυμνάσωμεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν σκέψιν μας, καὶ κατόπιν θὰ προχωρήσωμεν εἰς ἄλλο (σημεῖον τοῦ λόγου). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντίθετον εἰς τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων, τὸ νὰ φέρουν ἔτσι βαρὺ σῶμα. Εἰς τὴν γῆν, πάλιν, ἀντίθετον εἶναι τὸ νὰ στηρίζεται εἰς τοιοῦτον θεμέλιον. Καὶ διατί ἀπορεῖς; Καὶ ἂν θελήσῃς νὰ ἐρευνήσῃς κεχωρισμένως ὅλα, ὅσα ἔχουν γίνει, θὰ ἀνακαλύψῃς τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ ὅτι κατευθύνει τὰ πάντα μὲ τὴν θέλησίν του.

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πυρός. Τοῦτο παρ' ὅλον, ποὺ ἔχει καταστρεπτικὴν ἐνέργειαν καὶ ὅλων κυριαρχεῖ καὶ κατακαίει λίθους, **C** σώματα, ξύλα, καὶ τὸν σίδηρον εὐκόλως ἀφανίζει, «ἀφῆκε ἀβλαβεῖς εἰς αὐτὸ τὸ μέσον τῆς καμίνου τοὺς παῖδας»[11] καὶ δὲν ἐπείραξε τὰ ἁπαλὰ καὶ φθαρτὰ σώματά των, ἐπειδὴ διέταξεν ὁ δημιουργός.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάσῃς μόνον τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἐπείραξε τὰ σώματά των, ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπέδειξε τόσην πειθαρχίαν τὸ στερούμενον λογικῆς αὐτὸ στοιχεῖον, ὅσην οὔτε νὰ εἴπῃς ἠμπορεῖς. Διότι οὔτε τὰς τρίχας κατέστρεψεν, ἀλλὰ τοὺς ἐκύκλωσε καὶ τοὺς εἶχε εἰς τὸ μέσον, καὶ τοὺς διεφύλαττε ἀκεραίους καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους παῖδας ἡ οὐσία τοῦ πυρός, ὑπακούουσα καὶ ὑπηρετοῦσα τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου. Ἦσαν δὲ τόσον ἐλεύθεροι, ὡς νὰ ἐβάδιζον εἰς λειβάδι καὶ κῆπον. **D**

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι δὲν ἦτο τὸ θέαμα αὐτὸ ἐνέργεια πυρός, ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης δὲν ἔδεσε τὴν ἐνέργειάν του, ἀλλὰ ἄφησε τὴν καυστικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ τοὺς δούλους του διεφύλαττε ἀβλαβεῖς. Διὰ νὰ μάθουν δέ, ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν κάμινον, πόση εἶναι τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδειχνε τὴν ἐνέργειάν του τὸ πῦρ καὶ τοὺς κατέκαιε, **E** ἂν καὶ ἦσαν ἀπ' ἔξω, αὐτοὺς δὲ προεφύλασσεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Εἶδες, λοιπόν, πῶς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ (φυσικὰ) στοιχεῖα, μεταστρέπτεται πρὸς τὴν ἀντίθετον οὐσίαν, ὅταν θέλῃ ὁ Δεσπότης; Καθὼς δὲ τὸ πῦρ ὑπεχώρει καὶ ἔχανε τὴν ἐνέργειάν του, δι' ἐκείνους ποὺ ἦσαν μέσα, ἐνῷ τὴν διατηροῦσε διὰ τοὺς εὑρισκομένους ἔξω, ἔτσι καὶ τὰ ὕδατα θὰ ἴδωμεν ἄλλους μὲν νὰ καταποντίζουν, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ὑποχωροῦν, ὥστε νὰ διέρχωνται ἀβλαβεῖς. **95 A** Θυμηθῆτε τώρα τὸν Φαραὼ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων, οἱ μὲν Ἑβραῖοι μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Δεσπότου, διέβαινον τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, προπορευομένου τοῦ μεγάλου Μωϋσέως, ὡσὰν νὰ ἐβάδιζον ἐπὶ ξηρᾶς, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι μαζὶ μὲ τὸν Φαραὼ κατεποντίσθησαν, ὅταν ἠθέλησαν νὰ διέλθουν τὴν ἰδίαν ὁδόν.[12] Ἔτσι καὶ τὰ στοιχεῖα (τῆς φύσεως) γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς δούλους τοῦ Δεσπότου καὶ νὰ συγκρατοῦν τὴν ὁρμήν των. Ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν τιμηθῆ μὲ λόγον ἂς μιμηθῶμεν τὴν ἀπόλυτον ὑποταγὴν τῶν ἀλόγων τούτων στοιχείων, καὶ ἂς προσέξωμεν, **B** ὅσοι εἴμεθα θυμώδεις, ὀργίλοι, ὅσοι κατεχόμεθα ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, λόγῳ (πνευματικῆς) ὀκνηρίας, διότι προδίδο-

10. Ψαλμ. 135, 6.

11. Ἐννοεῖ τοὺς τρεῖς παῖδας, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Ναβουχοδονόσορ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸ 587 π.Χ. καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην αἰχμαλωσίαν χιλιάδων Ἰουδαίων, ἔρριψεν εἰς τὴν καιομένην κάμινον, ἐπειδὴ ἠρνήθησαν νὰ προσκυνήσουν τὴν εἰκόνα του. Οἱ τρεῖς παῖδες ἐσώθησαν κατὰ θαυμαστὸν τρόπον, ὁ δὲ βασιλεὺς μετενόησε διὰ τὴν πρᾶξιν του ἐκείνην καὶ ὕμνησε τὸν Θεὸν τῶν τριῶν τούτων παίδων. Ἔκτοτε οἱ τρεῖς παῖδες ἀποτελοῦν σύμβολον ἀντιστάσεως εἰς θελήσεις ἀντικειμένας εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ (Δαν. 3, 26).

12. Ἐξόδ. κεφ. 14.

μεν τὴν σωτηρίαν μας. Ποίας δὲ συγγνώμης θὰ ἀξιωθῆ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἀφήνει τὴν ὀργήν του νὰ ξεσπάση κατὰ τοῦ πλησίον του, ἀρνούμενος νὰ συγκρατήση τὸν θυμόν του παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Δεσπότου, ὅταν τὸ πῦρ, ποὺ εἶναι τόσον σφοδρὸν καὶ καταστρεπτικὸν δὲν ἐπείραξε σώματα φθαρτὰ καὶ τόσον ἁπαλά; Καὶ τὸ ἐκπληκτικώτερον εἶναι ὅτι τὸ πῦρ ποὺ ἔχει αὐτὴν τὴν οὐσίαν, δηλαδὴ νὰ καίη, δὲν ἀπέδειξε τὴν ἐνέργειάν του, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι ζῷον ἥμερον, λογικόν, ἤπιον, κάμνει τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὴν φύσιν του καὶ ἕνεκα ὀκνηρίας (πνευματικῆς) καταντᾷ εἰς τὴν ὠμότητα τῶν θηρίων. C Ἕνεκα τούτου ἡ θεία Γραφὴ προσήρμοσεν εἰς τὰ πάθη ποὺ ἐνοχλοῦν ἔτσι (τὰ ἀφύσικα καὶ σφοδρὰ) ὀνομασίας τῶν ἀλόγων (ζώων), εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις καὶ ἐκ τῶν θηρίων εἰς τοὺς τιμηθέντας μὲ λόγον (ἀνθρώπους). Ἄλλοτε μὲν ὀνομάζουσα σκύλους ἕνεκα τῆς ἀναισχυντίας καὶ τῆς μικρότητος· «σκύλοι, λέγει, ἄλαλοι, μὴ δυνάμενοι νὰ γαυγίσουν»,[13] ἄλλοτε δὲ διὰ τὴν νωχέλειαν ἵππους· «διότι ἔγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς, καὶ ἕκαστος ἐχρεμέτιζε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον του»,[14] ἄλλοτε, πάλιν, ὄνους, ἕνεκα τῆς ἀχαριστίας καὶ τῆς ἀνοησίας. Διότι, λέγει, παρεβλήθη μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ὡμοιώθη μὲ αὐτά.[15] Ἄλλοτε ὀνομάζει αὐτοὺς λέοντας καὶ λεοπαρδάλεις, ἕνεκα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἁρπακτικότητος καὶ ἄλλοτε ἀσπίδας (ὄφεις δηλητηριώδεις), ἕνεκα τῆς δολιότητος. Δηλητήριον, λέγει, ἀσπίδων ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὰ χείλη των.[16] D Ἄλλοτε τοὺς ἀποκαλεῖ ὄφεις καὶ ἐχίδνας (ὄφεις φαρμακερούς), ἕνεκα τοῦ δηλητηρίου καὶ τῆς δολιότητος, καθὼς ἔλεγεν καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, Ὄφεις, γενεὰ ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξεν νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν;[17] Καὶ ἄλλα κατάλληλα ὀνόματα ἀποδίδει εἰς τὰ πάθη διὰ νὰ ἐντραποῦν καὶ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἰδικήν των εὐγένειαν, νὰ εἰρηνεύσουν πρὸς τὴν φύσιν των, καὶ νὰ προτιμήσουν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ πάθη των, εἰς τὰ ὁποῖα παρέδωσαν τοὺς ἑαυτούς των, ἕνεκα τῆς ὀκνηρίας των.

Ἀλλὰ δὲν ἀντελήφθην πῶς ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ λόγου ἐφθάσαμεν εἰς αὐτά. Ἂς ἐπανέλθωμεν, λοιπόν, εἰς τὸ θέμα μας E καὶ ἂς ἴδωμεν τί ἄλλο σήμερον θέλει νὰ μᾶς διδάξη

13. Ἠσ. 56, 10.
14. Ἰερ. 5, 8.
15. Ψαλμ. 48, 13.
16. Ψαλμ. 139, 4.
17. Ματθ. 3, 7.

ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, αὕτη ἡ βίβλος δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, προχωρεῖ διὰ νὰ μᾶς διηγηθῆ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπε συντόμως, Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν,[18] τώρα λέγει, 96 A καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον (ἀφοῦ ἔλαβε) χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἔγινεν ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὕπαρξις.[19] Μέγα, θαυμαστὸν καὶ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς εἶναι τοῦτο. Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν. Καθὼς ἐλέγον περὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων, ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, διὰ νὰ φανερωθῆ B καὶ δι' αὐτοῦ ἡ ἀπέραντος δύναμις αὐτοῦ, ἔτσι καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἀνακαλύψωμεν κάποιαν αἰτίαν. Διότι κύτταξε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, γεγονὸς ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήση ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις ἄνευ πίστεως, καὶ ὅταν θελήση, ὅλα τὰ ὄντα, καθὼς ἀπεδείξαμεν, κάμνει νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπὸ τὴν φύσιν των. Καθ' ὅμοιον, λοιπόν, τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου τώρα μᾶς φανερώνει κάποιο γεγονὸς ἡ θεία Γραφή. Ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἐκ τῆς γῆς. Τί λέγεις; Χῶμα ἀφοῦ ἔλαβεν ἐκ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; Ναί, λέγει, καὶ δὲν εἶπε ἁπλῶς γῆν, ἀλλὰ χῶμα, ὡσὰν νὰ εἴπη κανείς, αὐτῆς τῆς γῆς τὸ λεπτότερον καὶ μικροτέρας ἀξίας στοιχεῖον. C Σοῦ φαίνεται μεγάλος καὶ περίεργος ὁ λόγος, ἀλλ' ἐὰν κατανοήσης ποῖος εἶναι ὁ δημιουργός, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀρνηθῆς τὸ γεγονὸς ἀλλὰ καὶ θὰ θαυμάσης καὶ θὰ προσκυνήσης τὴν δύναμίν του. Ἐὰν δὲ πρόκηται νὰ ἐξετάζης αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀσθένειαν τῶν σκέψεών σου, εἶναι φυσικὸν ἐκεῖνο νὰ σὲ ὁδηγήση εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ γίνη σῶμα ἐκ τῆς γῆς ἀλλὰ πλίνθος, ἢ ὄστρακον, δὲν θὰ ἠμποροῦσεν, ὅμως, νὰ γίνη τέτοιο σῶμα (ὅπως τὸ ἀνθρώπινον σῶμα). Βλέπεις, λοιπόν, ὅτι ἐὰν δὲν ἀντιληφθῶμεν τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦντος καὶ δὲν καθησυχάσωμεν τὰς σκέψεις μας, ποὺ ἔχουν πολλὴν ἀδυναμίαν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ δεχθῶμεν τὸ ὕψος τῶν λεγομένων; Αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκην τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, καὶ ἔχουν D ἔτσι διατυπωθῆ μὲ πολλὴν συγ-

18. Γεν. 1, 27.
19. Γεν. 2, 7.

κατάβασιν καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν.

Καὶ τὸ ἄλλο, ποὺ εἶπε, Ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν, εἶναι ἀνάξιον τοῦ Θεοῦ (δὲν πρέπει νὰ λέγεται περὶ τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ πρὸς χάριν μας ἐκθέτει αὐτὰ ἔτσι ἡ θεία Γραφὴ καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀσθένειαν (πνευματικήν). Τοῦτο δὲ πράττει διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ἀφοῦ καταστῶμεν ἄξιοι τῆς μακροθυμίας του (ἕνεκα τῆς ὁποίας διετυπώθη τόσον ἁπλᾶ ἡ περὶ κόσμου, καὶ ἀνθρώπου διδασκαλία). Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἐκ τῆς γῆς. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους γεννᾶται διδασκαλία ταπεινοφροσύνης, ὄχι κατωτέρα τῆς προηγουμένης. Διότι ὅταν κατανοήσωμεν, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἡ φύσις μας, ταπεινούμεθα, E συγκεντρωνόμεθα καὶ σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν μας διδασκόμεθα νὰ εἴμεθα μετριόφρονες. Ἔτσι, φροντίζων ὁ Θεὸς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, κατηύθυνε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου πρὸς διδασκαλίαν μας. Ἐπειδὴ δέ, προηγουμένως, εἶπεν, ἡ θεία Γραφή, καὶ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἔκαμεν, καὶ τοῦ παρέδωκεν τὴν ἐξουσίαν ὅλων τῶν δημιουργημάτων, διὰ νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν φαντασίαν του, καὶ ὑπερβῇ τὰ ὅριά του, λησμονῶν τὴν φύσιν του καὶ τὴν οὐσίαν του, 97 A διὰ τοῦτο μᾶς ἐπαναλαμβάνει τὸν τρόπον τῆς συστάσεως, τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, πῶς ἐδημιουργήθη καὶ ἀπὸ ποῦ προῆλθεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Διότι ἐὰν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, μετὰ τὴν γνῶσιν, ὅτι ἐκ τῆς γῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως, καθὼς τὰ σπέρματα καὶ τὰ ἄλογα ζῷα, παρ' ὅλον ποὺ ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀσώματος οὐσία τῆς ψυχῆς πολλὴν ὑπεροχὴν ἔχει χαρίσει εἰς αὐτόν, χάρις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ — ἕνεκα αὐτῆς ἀκριβῶς ἔχει τὸ λογικὸν καὶ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν ὅλων — ἐὰν λοιπὸν καὶ μετὰ ταῦτα, ἐκεῖνος ποὺ προῆλθεν ἐκ τῆς γῆς ἐφαντάσθη ὅτι εἶναι ἰσόθεος, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄφεως· B ἐὰν τὴν πρώτην διήγησιν ἐθεώρησεν ἐπαρκῆ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ μᾶς ἐδίδαξε μὲ ἀκρίβειαν ὅλα, εἰς ποῖον παραλογισμὸν δὲν ἐφθάσαμεν;

Ὥστε, λοιπόν, τὸ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τῆς φύσεώς μας, εἶναι μέγιστον δι' ἡμᾶς εἰς διδασκαλίαν φιλοσοφίας. Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Ἐπειδὴ ἀπηυθύνετο πρὸς ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν μὲ ἄλλον τρόπον, παρ' ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσωμεν ἡμεῖς, μεταχειρίζεται τὰς χονδροειδεῖς αὐτὰς ἐκφράσεις, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου ἠθέλησε, ὁ ἐκ τῆς γῆς πλασθεὶς ἄνθρωπος, C νὰ ἔχῃ καὶ οὐσίαν ψυχῆς λογικήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ζῷον τοῦτο θὰ ἀνεδεικνύετο πλῆρες καὶ τέλειον. Καὶ ἐνεφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπόν του πνοὴν ζωῆς. Ἐχάρισε, λέγει, εἰς τὸν ἐκ γῆς πλασθέντα ἄνθρωπον τὸ ἐμφύσημα, ποὺ ἦτο ζωοποιὸς δύναμις καὶ τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς του. Διότι προσέθεσε· Καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὕπαρξις. Ἐκεῖνος, ποὺ εἶναι δημιούργημα, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὸ χῶμα, ἔγινε ζῶσα ὕπαρξις, ἀφοῦ ἐδέχθη τὸ ἐμφύσημα, τὴν ζωοποιὸν δύναμιν. Τί σημαίνει, ζῶσα ὕπαρξις; Ὅτι ἐνεργεῖ, ὅτι ὑπηρετεῖται ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματος εἰς τὰς ἐνεργείας, καὶ ὅτι ἀκολουθοῦν τὴν θέλησίν της. D

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς ἡμεῖς ἀντεστρέψαμεν τὴν σειρὰν αὐτήν, καὶ τόση ἔχει γίνει ἡ δύναμις τῆς κακίας, ὥστε νὰ τὴν ἐξαναγκάζῃ νὰ ἀκολουθῇ τὰς θελήσεις τῆς σαρκὸς καὶ ὑποχρεώνομεν ἐκείνην (τὴν ψυχήν), ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ θέσιν προκαθημένης δεσποίνης, νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς. Περιεφρονήσαμεν τὴν εὐγενικήν της καταγωγὴν καὶ τὴν ὑψηλήν της θέσιν καὶ ἐνῷ ἔπρεπε νὰ διατάσσῃ, τὴν κατεβιβάσαμεν ἀπὸ τὸν θρόνον της.

Φρόντισε νὰ ἐννοήσῃς τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας καὶ τί ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐδημιουργήθη καὶ σκέψου πρὸ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Δεσπότου τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον κατέστησε ζῶσαν ὕπαρξιν καὶ ἔγινε ζῶσα ὕπαρξις. E Ἦτο ἁπλῶς εἰκὼν ἄψυχος καὶ χωρὶς ἐνέργειαν καὶ εἰς τίποτε χρήσιμος. Τὸ ἐμφύσημα, ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν, ἐκεῖνο εἶναι τὸ πᾶν, ἐκεῖνο εἶναι ποὺ ἔδωκε τόσην τιμὴν εἰς αὐτόν. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃς αὐτό, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν καθημερινῶς, κύτταξε τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ψυχῆς πῶς φαίνεται ἀηδὲς καὶ χωρὶς χάριν. 98 A Καὶ διατί λέγω ἀηδὲς καὶ χωρὶς χάριν; Εἶναι ἀνεπιθύμητον, βρωμερόν, κακόμορφον, ἐκεῖνο ποὺ πρὸ ὀλίγου, καθοδηγούμενον ἀπὸ τὴν ψυχήν, ἦτο εὐχάριστον, χαρούμενον, ὡραῖον, συνετόν, ἐπιδέξιον εἰς ἔργα ἀγαθά. Αὐτά, λοιπόν, κατανοοῦντες, καὶ ἐνθυμούμενοι τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς μας, δὲν πρέπει νὰ τὴν μολύνωμεν μὲ κακὰς πράξεις, καὶ νὰ πράττωμεν ἀνάξια αὐτῆς. Πρέπει δὲ νὰ προσέξωμεν, ὥστε νὰ μὴ τὴν ὑποτάξωμεν εἰς τὴν σάρκα καὶ φανῶμεν ἀχάριστοι καὶ ἀντιπαθεῖς, εἰς ἐκείνην ποὺ εἶναι τόσον εὐγενὴς καὶ ἔχει ἀ-

ξιωθῆ τοσαύτης ὑψηλῆς θέσεως. B Διότι χάρις εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς (τῆς ψυχῆς), ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἠμπορέσωμεν, ἡμεῖς οἱ συνδεδεμένοι μὲ ὑλικὸν σῶμα, νὰ συναγωνισθῶμεν μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν κλίσεως, καὶ βαδίζοντες ἐπὶ τῆς γῆς νὰ ζῶμεν βίον οὐράνιον, νὰ συμπεριφερώμεθα δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ὄχι μόνον νὰ μὴ ὑστεροῦμεν ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἴσως καὶ κάτι ἐπὶ πλέον. Ἀλλὰ πῶς τὸ λέγω αὐτό. Διότι ὅταν ἔχῃ κανεὶς φθαρτὸν σῶμα καὶ συμπεριφέρεται ὅπως καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις, διὰ ποῖον λόγον δὲν θὰ ἀξιωθῇ μεγαλυτέρας ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς, παρ' ὅλον ὅτι ὑφίστατο καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος; C Καὶ ποῖος θὰ ἠδύνατο, λέγει, νὰ ἐπιτύχῃ κάτι τέτοιο; Εὐλόγως τοῦτο ἔχει νομισθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἀκατόρθωτον, λόγῳ τοῦ μεγάλου πόνου τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἀκατόρθωτον, σκέψου ἐξ ἀρχῆς μέχρι σήμερον ἐκείνους ποὺ ὑπῆρξαν εὐάρεστοι[20] εἰς τὸν Δεσπότην, τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ἰωάννην,[21] τὸν υἱὸν τῆς στείρας, τὸν πολίτην τῆς ἐρήμου, τὸν διδάσκαλον τῆς Οἰκουμένης Παῦλον,[22] καὶ ὅλον τὸ ἀμέτρητον πλῆθος[23] τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι καὶ τὴν αὐτὴν εἶχον φύσιν μὲ ἡμᾶς καὶ τὰς αὐτὰς μὲ ἡμᾶς σωματικὰς ἀνάγκας, καὶ μὴ νομίζῃς ἀκατόρθωτον τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ γίνεσαι περισσότερον ἀδιάφορος διὰ τὴν ἀρετήν, D ἀφοῦ ἔλαβες τόσας ἀφορμὰς ἀπὸ τὸν Δεσπότην νὰ τὴν ἀκολουθήσῃς μὲ εὐκολίαν. Καὶ διότι μεγάλα φάρμακα μᾶς ἔδωσεν ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, γνωρίζων τὴν ἀσθένειαν τῆς διαθέσεώς μας, καὶ τὴν ἀστάθειαν, ὥστε χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ συνεχῶς καὶ ἐνθυμούμενοι τὴν ζωὴν τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, νὰ ὁδηγούμεθα εἰς ζῆλον καὶ νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν περὶ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν καὶ τὰ πάντα νὰ πράττωμεν, διὰ

20. Εὐάρεστος γίνεται κανεὶς εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς σταθερᾶς πίστεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων.
21. Ἡ μήτηρ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἦτο στεῖρα, ἐγέννησε δὲ τοῦτον κατὰ τρόπον θαυμαστὸν εἰς μεγάλη ἡλικίαν (Λουκ. 1, 5-25).
22. Ὁ Ἀπ. Παῦλος χαρακτηρίζεται ὡς διδάσκαλος τῆς Οἰκουμένης, καθ' ὅσον εἰς αὐτὸν ὀφείλεται κυρίως ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ἐθνικῶν.
23. Ἐννοεῖ τὴν πρωτοφανῆ ἀναγεννητικὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία ὡς ἀποδεικνύουσα τὴν θείαν προέλευσιν αὐτοῦ δὲν εἶναι μικρᾶς ἀξίας καὶ ἡ ὁποία ἔδωσε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἕνα ἀτελείωτον πλῆθος ἁγίων καὶ μαρτύρων (Ἑβρ. 12, 1), ποὺ ὄντως κοσμεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

νὰ μὴ κάμωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀναξίους τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν (τῆς μελλούσης ζωῆς), τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἀπολαύσωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΡΙΤΗ

99 Α ΚΑΙ ΕΦΥΤΕΥΣΕ ΚΥΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ ΕΝ ΕΔΕΜ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΣ, ΚΑΙ ΕΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΝ ΕΚΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΤΟΝ ΟΠΟΙΟΝ ΕΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΝ.[1]

Αὐτὴν τὴν πτωχὴν καὶ ἁπλῆν πνευματικὴν τράπεζαν προσπαθῶ νὰ σᾶς ἑτοιμάζω συνεχῶς καὶ καθημερινῶς, βλέπων τὸν διακαῆ πόθον σας, καὶ τὴν πολλὴν ἐπιθυμίαν, καὶ προσηλωμένην τὴν σκέψιν, καὶ ὅλους ἀφωσιωμένους εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, παρ' ὅλον ὅτι γνωρίζω καλῶς τὴν πνευματικήν μου πτωχείαν. B Ἐλπίζω δὲ ὅτι θὰ δεχθῆτε μὲ προθυμίαν τὰ λεγόμενα, ἐπειδὴ φλέγεσθε ἀπὸ μεγάλην ἐπιθυμίαν, καθ' ὅσον καὶ μὲ τὰ ὑλικὰ φαγητὰ θὰ ἠδύνατο νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς κάτι παρόμοιον. Διότι, ὅταν ἔχουν μεγάλην ὄρεξιν οἱ παρακαθήμενοι εἰς γεῦμα, τρώγουν μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὰ προσκομιζόμενα φαγητά, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ προσφέρων τὸ γεῦμα εἶναι ἀσήμαντος καὶ ἡ τράπεζά του πτωχική. Ἐνῷ, ἀντιθέτως, ὅταν οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὴν τράπεζαν δὲν ἔχουν καμμίαν ὄρεξιν, δὲν προκύπτει κανὲν ὄφελος, καὶ ἂν ἡ τράπεζα εἶναι πλουσία καὶ τὰ φαγητὰ ἄφθονα, διότι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ αὐτά. C Ἐδῶ, ὅμως, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προθυμία εἶναι μεγάλη καὶ ἡ τράπεζα πνευματική, διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ ἡμεῖς θὰ παραθέσωμεν τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα, γνωρίζοντες, ὅτι ἀπευθυνόμεθα εἰς προθύμους ἀκοάς. Καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἔχῃ ἀγρὸν πλούσιον καὶ μὲ πολὺ χῶμα, ἀνοίγει τοὺς αὔλακας, τὸ ὀργώνει, κόπτει τὰ ἀγκάθια καὶ ἀφοῦ τὸ περιποιηθῇ πολὺ καλά, ρίπτει μὲ ἀφθονίαν τοὺς σπόρους καὶ ἀναμένει μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καθημερινῶς τὴν βλάστησιν, παρακολουθῶν τὴν γονιμότητα τῆς γῆς D καὶ ἕτοιμος νὰ ὑποδεχθῇ τὸν θερισμὸν μὲ πολὺ περισσοτέρους καρπούς.

Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, βλέποντες αὐξανομένην τὴν προθυμίαν σας, τὴν ἐπιθυμίαν μεγαλυτέραν, τὴν προσπάθειαν νὰ εὐδοκιμῇ, ἔχομεν χρηστὰς ἐλπίδας καὶ βιαζόμεθα νὰ προσφέρωμεν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ

1. Γεν. 2, 8.

προσπάθειαν τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἀγάπης σας, πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Ἂς ἔλθωμεν, λοιπόν, εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ὅσων ἀνεγνώσθησαν σήμερον, ἀφοῦ προηγουμένως κάμωμεν μικρὰν περίληψιν τῶν πρώην λεχθέντων. E Εἶναι ἀναγκαῖον διὰ νὰ εἴπωμεν, ποῖον ἦτο τὸ θέμα, ποὺ μᾶς ἀπησχόλησε προηγουμένως καὶ εἰς ποῖον σημεῖον τῆς διδασκαλίας ἐφθάσαμεν.

Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπόν του πνοὴν ζωῆς, καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὕπαρξις.[2] Ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα τότε, τοῦτο θὰ εἴπω καὶ τώρα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω, ὅτι εἶναι πολλὴ καὶ ἀνέκφραστος ἡ φιλανθρωπία τοῦ κοινοῦ ὅλων Δεσπότου πρὸς τὸ γένος μας.

100 Α Διότι πολλὴν ἀνεκτικότητα ἔδειξε διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ἔκαμεν ἄξιον πολλῆς τιμῆς αὐτὸ ἐδῶ τὸ ζῷον, τὸν ἄνθρωπον λέγω, καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα ἀπέδειξε τὴν μεγαλυτέραν, ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων, πρὸς αὐτὸν φροντίδα. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐξετάσωμεν διὰ τὴν ἀγάπην σας καὶ σήμερον τὰ ἴδια. Διότι ὅ,τι γίνεται μὲ τὰ θυμιάματα, γίνεται καὶ μὲ τὰς Γραφάς, ὅπως δηλαδὴ μὲ τὰ θυμιάματα, ὅσον τὰ ἀνακατεύομεν τόσον περισσότερον εὐωδιάζουν, ἔτσι καὶ μὲ τὰς Γραφάς, ὅσον περισσότερον τὰς μελετᾷ κανείς, τόσον περισσότερον καθαρὰ δύναται νὰ διακρίνῃ τὸν κρυμμένον θησαυρόν, B καὶ νὰ καρποῦται τὸν πολὺν καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον ἐξ αὐτῶν.

Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἐκ τῆς γῆς. Παρατήρησε ἀμέσως τὴν διαφορὰν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων. Διότι περὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, λέγων, ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, νὰ γίνῃ φῶς, καὶ ἔγινε φῶς. Νὰ γίνῃ στερέωμα καί, Νὰ συναχθῇ τὸ ὕδωρ, λέγει, καὶ νὰ γίνουν φωστῆρες, νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χλωρὸν χόρτον, καὶ νὰ παράγουν τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ἔμψυχα, καὶ νὰ παράγῃ ἡ γῆ ζῶσα ὕπαρξιν.[3] C Εἶδες πῶς μὲ τὸν λόγον ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα; Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν, λοιπόν, τί λέγει περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Κύτταξε πῶς διὰ τῆς ἁπλότητος τῶν λόγων,

2. Γεν. 2, 7.
3. Ἐπαναλαμβάνει εἰς τὰ κύρια σημεῖα τὸ δημιουργικὸν ἔργον ἑκάστης ἡμέρας, ὡς τοῦτο ἐκτίθεται εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου.

τούς όποίους μετεχειρίσθη ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας, μαζί καὶ τὸν τρόπον διδάσκει τῆς δημιουργίας καὶ τὸ ἐναλλασσόμενον καὶ σχεδὸν παρουσιάζει τὸν Θεὸν διὰ νὰ ὁμιλήσω ἀνθρωπίνως, δημιουργοῦντα μὲ τὰ χέρια του (τὸν ἄνθρωπον) καθὼς λέγει καὶ ἄλλος προφήτης. Τὰ χέρια σου μὲ ἐδημιούργησαν καὶ μὲ ἐσχημάτισαν.[4] Διότι πές μου, D ἐὰν ἁπλῶς εἶχε διατάξει νὰ δώσῃ ἡ γῆ τὸν ἄνθρωπον, δὲν θὰ εἶχε πραγματοποιηθῆ ἡ προσταγή; Ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς ἀφήσῃ συνεχῆ περὶ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας διδασκαλίαν, ὥστε νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι ἔχομεν κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν φύσιν, διὰ τοῦτο μᾶς τὰ διηγεῖται ὅλα μὲ ἀκρίβειαν καὶ λέγει· ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν.

Κύτταξε καὶ εἰς αὐτὸ τὴν τιμήν. Διότι δὲν παίρνει ἁπλῶς γῆν, ἀλλὰ χῶμα, ποὺ εἶναι, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανείς, τὸ λεπτότατον στοιχεῖον τῆς γῆς καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ χῶμα, ποὺ ἐπῆρε ἀπὸ τὴν γῆν, μὲ τὴν ἐντολήν του μετέτρεψεν εἰς σῶμα. E Καθὼς τὴν οὐσίαν τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑφίσταται τὴν ἐδημιούργησεν, ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν ἠθέλησε μετέβαλε τὸ χῶμα ποὺ ἔλαβε ἐκ τῆς γῆς εἰς σῶμα.[5] Ἐδῶ εἶναι καλὸν νὰ ἀναφωνήσωμεν, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἴπει ὁ μακάριος Δαυΐδ· Ποῖος δύναται νὰ κηρύξῃ τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Κυρίου, νὰ κάμῃ ἀκουστὰς τὰς πρὸς Αὐτὸν δοξολογίας,[6] καθ' ὅσον ἀπὸ τὸ χῶμα ἀνέδειξε ζῷον, καὶ τὸν ἀνύψωσεν εἰς τόσην τιμήν, καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτόν, ἀποδεικνύων δι' ὅλων αὐτῶν τὴν φιλανθρωπίαν του.

Καὶ ἐνεφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπόν του πνοὴν ζωῆς, καὶ ἔγινεν ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὕπαρξις. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας, 19 A ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνονται τίποτε τὸ θεοπρεπὲς καὶ κινοῦνται ἀπὸ ἰδικάς των σκέψεις, καὶ δὲν καταλαβαίνουν τὴν σχετικότητα τῶν λόγων, ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν· ὅτι ἡ ψυχὴ προέρχεται ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλοίμονον εἰς αὐτὸ τὸ πάθος καὶ τὴν παραφροσύνην. Πόσους δρόμους καταστροφῆς ἤνοιξεν ὁ διάβολος δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὸν προτιμοῦν; Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, σκέψου πῶς ἔρχονται ἀντιμέτωποι μεταξύ των. Διότι ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν, λέγουν, στηριζόμενοι εἰς τὴν λέξιν. Ἐνεφύσησεν, ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ προέρχονται αἱ ψυχαί, ἄλλοι δὲ ὅτι αὐταὶ μεταβάλλονται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν εὐτελῶν ἀλόγων ζώων. Ποία ἀνοησία θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειροτέρα ἀπὸ αὐτήν; Φέρονται δὲ ἀντιμέτωποι μεταξύ των πρὸς τὸν κρημνόν, B διότι ἐσκοτίσθη ἡ σκέψις των, καὶ ἠγνόησαν τὸν ἀληθῆ λόγον τῆς Γραφῆς καὶ ὡς νὰ ἠσθένησε ἡ ὅρασις τῆς διανοίας, ἄλλοι μὲν τὴν θεωροῦν ἀνωτέραν τῆς ἀξίας της, ἄλλοι δὲ τὴν ὑποτιμοῦν παρὰ τὴν πραγματικήν της ἀξίαν.[7] Διότι ἐὰν πρόκηται νὰ θέσουν καὶ στόμα εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ λέγει ἡ Γραφή, Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ βάλουν καὶ χέρια εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ εἶπεν, Ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φέρωμεν ἐνώπιόν σας τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, πρᾶγμα ποὺ δὲν θέλομεν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐξαναγκαζώμεθα νὰ ὁμιλῶμεν κατὰ τρόπον μὴ ἁρμόζοντα, ἂς ἀπομακρυνθῶμεν μὲν ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν καὶ φρενοβλάβειαν ἐκείνην, C ἂς παρακολουθήσωμεν δὲ τὸν σκοπὸν τῆς Θείας Γραφῆς, ποὺ ἑρμηνεύει τὸν ἑαυτόν της. Πρέπει, ὅμως, νὰ μὴ προσέχωμεν εἰς τὰς χονδροειδεῖς ἐκφράσεις, καὶ νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι ἡ αἰτία αὐτῶν εἶναι ἡ ἰδική μας ἀδυναμία. Οὔτε θὰ ἦτο δυνατὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ δεχθοῦν αὐτὰ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν δηλαδὴ δὲν προσεφέροντο μὲ τόσην ἁπλοϊκότητα.

Γνωρίζοντες, λοιπόν, τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ὅτι αὐτὰ λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ἂς δεχθῶμεν αὐτά, ὡς νὰ λέγωνται ἀληθῶς περὶ τοῦ Θεοῦ δηλαδή, χωρὶς νὰ κατεβάζωμεν τὸν Θεὸν εἰς σχηματισμὸν σωμάτων καὶ σύνθεσιν μελῶν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐννοοῦμεν ὅλα κατὰ τρόπον ἁρμόζοντα εἰς Αὐτόν. D Διότι τὸ Θεῖον εἶναι ἁπλοῦν, ἀσύνθετον καὶ ἀσχημάτιστον.[8] Ἐὰν δὲ πρόκηται νὰ λάβωμεν τὸν ἑαυτόν μας ὡς βάσιν (ἀποδείξεως) καὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν σύνθεσιν μελῶν, διαπράττομεν σφάλμα καταλήγοντες εἰς ἑλληνικὴν ἀσέβειαν.[9] Ὅταν λοιπὸν ἀκοῦς τὴν

4. Ἰὼβ 10, 8. Ὁ στίχος αὐτὸς εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν.

5. Τονίζεται ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ διὰ μόνου τοῦ Λόγου καὶ τοῦ προστάγματος τοιαύτη τοῦ ἀνθρώπου.

6. Ψαλμ. 105, 2.

7. Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ἑρμηνείας τῶν βασικῶν αὐτῶν χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος δὲν ἀκολουθεῖ τὰς ἀκρότητας, ἀλλὰ τὴν μέσην καὶ κανονικὴν ὁδόν, ἀποφεύγων τὰς ὑπερβολὰς τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, ἀλλὰ καὶ τὴν ξηρότητα καὶ ἀφέλειαν τῆς κατὰ γράμμα τοιαύτης. Ἐνταῦθα παρέχει χαρακτηριστικὸν ὑπόδειγμα τῆς ἑρμηνείας του.

8. Τὸ Θεῖον ὡς καθαρὸν πνεῦμα ἔχει τὰς ἰδιότητας ταύτας. Ἡ ὕλη ἔχει ἀρχὴν καὶ εἶναι σύνθετος.

9. Ἑλληνικὴν ἀσέβειαν ὀνομάζει ὁ Ἱερὸς Πατὴρ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἡ ὁποία ἐφαντάσθη τοὺς θεοὺς ὡς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα μὲ τὰς γνωστὰς φοβερὰς ἀδυναμίας των.

Γραφὴν νὰ λέγῃ, Ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐννόησε τὴν ἰδίαν δύναμιν, ποὺ εἶπε, νὰ γίνῃ. Καὶ ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, τοῦτο νὰ σκέπτεσαι, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς αὐτόν, καθὼς ἐδημιούργησε τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, ἔτσι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὸ χῶμα νὰ ἔχῃ ψυχὴν λογικήν, ποὺ νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος. E Τὸ σῶμα, ποὺ ἐδημιουργήθη σύμφωνα μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, εἶχε τὴν ἀνάγκην, καθὼς τὸ ὄργανον, ἐκείνου ποὺ θὰ τὸ κινοῦσε. Καθὼς συμβαίνει μὲ τὴν λύραν, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην ἐκείνου, ποὺ μὲ τὴν σοφίαν καὶ τὴν τέχνην του, διὰ τῶν καλάμων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς χεῖράς του θὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὸν Δεσπότην τὴν ἁρμόζουσαν μελῳδίαν. Ἐνεφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἔγινεν ὁ ἄνθρωπος ζῶσα ὕπαρξις. Τί σημαίνει, Ἐνεφύσησε πνοὴν ζωῆς; Τὸ σῶμα, λέγει, αὐτὸ ποὺ ἐδημιουργήθη, 102 A ἠθέλησε καὶ διέταξε νὰ λάβῃ ζωοποιὸν δύναμιν, ἡ ὁποία κατέστησε τὸ ζῷον ζῶσαν ὕπαρξιν, δύναμιν δηλαδὴ ἐνεργοῦσαν καὶ ἱκανὴν νὰ ἀποδεικνύῃ διὰ τῆς κινήσεως τῶν μελῶν τὴν ἱκανότητά της.

Καὶ παρατήρησε καὶ εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὴν διαφορὰν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου λογικοῦ ζώου, ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀλόγων (ζώων). Διότι περὶ αὐτῶν, λέγει· Νὰ παραγάγουν τὰ ὕδατα ζῶντα ζῷα, καὶ ἀμέσως παρήγοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα ζῶντα ζῷα. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Νὰ παραγάγῃ ἡ γῆ ζῶσαν ὕπαρξιν. Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔγινεν ἔτσι, ἀλλὰ δημιουργεῖται προηγουμένως τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ χῶμα, B καὶ κατόπιν δίδεται εἰς αὐτὸν ἡ ζωοποιὸς δύναμις, ποὺ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Ἕνεκα τούτου καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔλεγε περὶ τῶν ἀλόγων, ὅτι τὸ αἷμα του εἶναι ἡ ψυχή του.[10] Εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅμως, εἶναι κάποια οὐσία ἄϋλος καὶ ἀθάνατος, μὲ πολλὴν ὑπεροχὴν ἔναντι τοῦ σώματος, τόσην μάλιστα, ὅση εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἀΰλου καὶ ὑλικῆς πραγματικότητος. Ἀλλ' ἴσως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ κανείς, διὰ ποῖον λόγον δημιουργεῖται πρῶτα τὸ (σῶμα) μικροτέρας ἀξίας, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ εὐγενέστερον μέρος (τοῦ ἀνθρώπου), καὶ κατόπιν τὸ μεγαλυτέρας ἀξίας καὶ πολὺ ἀνώτερον τοῦτο; Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ, ὅτι τοῦτο ἔχει γίνει, προκειμένου καὶ περὶ τῆς κτίσεως; Διότι καθὼς ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, C ἡ σελήνη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐδημιουργήθησαν, καὶ τὰ ἄλογα ζῷα καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὅλα αὐτά, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖται πρῶτα τὸ σῶμα καὶ μετὰ ἡ εὐγενεστέρα ψυχή. Καθ' ὃν τρόπον τὰ ἄλογα ζῷα δημιουργοῦνται πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ προορίζονται νὰ τὸν ἐξυπηρετοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας του, ἔτσι δημιουργεῖται πρὸ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, διὰ νὰ ἐνεργῇ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν κινήσεων τοῦ σώματος, ὅταν παραχθῇ σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόρρητον σοφίαν τοῦ Θεο.[11]

10. Λευϊτ. 17, 11 - 14.

D Καὶ ἐφύτευσε, λέγει, ὁ Θεὸς παράδεισον εἰς τὴν Ἐδὲμ[12] ἀνατολικῶς καὶ ἐτοποθέτησε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασεν. Ἀμέσως ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν του, ἐπειδὴ ἀπέδειξε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ δι' αὐτὸν τὰ ἐδημιούργησεν ὅλα καὶ τὰ ὡδήγησε ἐνώπιόν του. Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει, παράδεισον εἰς τὴν Ἐδὲμ ἀνατολικῶς. Πρόσεξε, ἀγαπητὲ καὶ ἐδῶ, ὅτι ἂν δὲν δεχώμεθα κατὰ τρόπον ἁρμόζοντα εἰς τὸν Θεὸν τοὺς λόγους κατ' ἀνάγκην θὰ εὑρεθῶμεν εἰς βαθὺν κρημνόν. Τί θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπουν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος (περὶ αὐτῶν τῶν λόγων), ἐκεῖνοι ποὺ τολμοῦν νὰ ἑρμηνεύουν ὅλα ὅσα λέγονται (εἰς τὴν Γραφὴν) κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον; E Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει, παράδεισον. Τί λοιπὸν πές μου, ἐχρειάσθη σκαπάνην καὶ ἄλλα εἴδη γεωργίας καὶ φροντίδα διὰ νὰ καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; Μὴ γένοιτο. Καὶ ἐδῶ πάλιν τό, Ἐφύτευσεν, ἔτσι πρέπει νὰ νοηθῇ, ὅτι διέταξε εἰς τὴν γῆν νὰ γίνῃ παράδεισος, ὥστε νὰ διαμένῃ εἰς αὐτὸν ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. Ὅτι δὲ ἐδημιούργησε τὸν παράδεισον δι' αὐτόν, ἄκουσε αὐτὴν τὴν Γραφήν, ποὺ λέγει· Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον εἰς τὴν Ἐδὲμ ἀνατολικῶς καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασε. 103 A Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου περιέσωσε εἰς τὰ βιβλία ὁ μακάριος Μωϋσῆς, διὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀφελεστέρους, ὅσοι θέλουν ἀνοήτως νὰ φλυαροῦν καὶ νὰ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὴν γῆν ὁ παράδεισος, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ὀνειροπολοῦν τέτοιου εἴδους μυθολογίας. Διότι παρ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν τῆς θείας Γραφῆς, δὲν ἔπαυσαν μερικοί, ποὺ καυχῶνται διὰ τὴν

11. Ἡ δημιουργία ἠκολούθησε τὴν ἐκ τῶν ἁπλουστέρων πρὸς τὰ συνθετώτερα καὶ ἐκ τῶν κατωτέρων πρὸς τὰ ἀνώτερα πορείαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ἐπιστήμη δέχεται σήμερον.

12. Περιοχὴ ἐν Μεσοποταμίᾳ μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου ποταμοῦ.

εὐγλωττίαν καὶ τὴν σοφίαν των, νὰ ὁμιλοῦν ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχουν γραφῆ. Λέγουν δέ, ὅτι ὁ παράδεισος δὲν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πολλὰ ἄλλα παρερμηνεύοντες, δὲν B πιστεύουν ὅπως ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα, νομίζουν δηλαδὴ ὅτι τὰ περὶ τῆς γῆς λεχθέντα ἔχουν γραφῆ διὰ τὸν οὐρανόν. Ἂν, μάλιστα, ὁ μακάριος Μωϋσῆς δὲν τὰ ἐξέθετε μὲ τόσην ἁπλότητα καὶ συγκατάβασιν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,[13] ποὺ κινοῦσε τὴν γλῶσσαν του, εἰς ποίαν παρανόησιν δὲν θὰ κατέληγαν, ἂν καὶ ἡ ἁγία Γραφή, ἐπειδὴ θέλει κάτι τέτοιο νὰ μᾶς διδάσκῃ, ἑρμηνεύει τὸν ἑαυτόν της, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πλανᾶται ὁ ἀκροατής; Ἀλλ' οἱ πολλοὶ παρακολουθοῦν, ἐκείνους ποὺ τὰ παρουσιάζουν ἔτσι, ὄχι διὰ νὰ ἔχουν κάποιο κέρδος ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, ἀλλὰ χάριν εὐχαριστήσεως, C διὰ τοῦτο δὲν σπεύδουν νὰ προσέξουν ἐκείνους ποὺ δύνανται νὰ ὠφελήσουν, ἀλλὰ περισσότερον ἐκείνους ποὺ ἠμποροῦν νὰ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν. Ἕνεκα τούτου, σᾶς παρακαλῶ, ἀφοῦ κλείσωμεν τὰ αὐτιά μας εἰς ὅλους αὐτούς, νὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ γράμμα τὸν κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ὅταν ἀκούσῃς, ἀγαπητέ, ὅτι Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεὸς εἰς Ἐδὲμ ἀνατολικῶς, τὸ μέν, Ἐφύτευσε, νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεσαι θεοπρεπῶς, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ διέταξε, τὸ ἐν συνεχείᾳ δὲ λεγόμενον νὰ πιστεύῃς, διότι ἔχει γίνει καὶ παράδεισος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὅπου ὑπέδειξεν ἡ Γραφή. Διότι τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς ὅσα λέγει ἡ θεία Γραφή, ἀλλὰ μὲ τὸ δικό του μυαλὸ νὰ προσθέτῃ ἄλλα, νομίζω ὅτι δύναται νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς μεγάλον κίνδυνον. D Καὶ ἐτοποθέτησε, λέγει, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασε.

Πρόσεξε ἀμέσως, πόσην τιμὴν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν. Διὰ νὰ αἰσθανθῇ ἀπὸ τὰ πράγματα τὴν εὐεργεσίαν καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν τιμὴν μὲ τὴν ὁποίαν τὸν περιέβαλε διὰ τῶν ἔργων, δημιουργήσας αὐτὸν ἔξω τοῦ παραδείσου, ἀμέσως τὸν ἔφερε εἰς αὐτόν, διότι, λέγει, Καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε. Καὶ τό, Ἐτοποθέτησε, πάλιν ἐννοοῦμεν, ἀντὶ τοῦ διέταξεν αὐτὸν νὰ ζῇ ἐκεῖ, διὰ νὰ παρέχῃ πολλὴν εὐχαρίστησιν εἰς αὐτὸν ἡ θέα E καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, καὶ νὰ κινῇ αὐτὸν εἰς εὐ-

13. Ἡ Ἁγία Γραφὴ ἐγράφη βεβαίως ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ εἶναι θεῖον κατὰ τὸ περιεχόμενον βιβλίον, καθ' ὅσον οἱ ἅγιοι ἄνδρες ἔγραψαν, φωτισθέντες ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τοῦτο ὁμολογοῦν οἱ ἴδιοι. Ὁ Ἀπ. Παῦλος γράφει: «Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος» (Β' Τιμ. 3, 16) κ.ἄ.

γνωμοσύνην, ἀφοῦ ἐννοήσῃ, ὅτι εὐηργετήθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος οὐδέποτε. Ἂς μὴ σὲ ἐκπλήσσῃ, λοιπόν, ἡ λέξις ἐτοποθέτησε, διότι εἶναι συνήθεια πάντοτε εἰς τὴν Γραφὴν νὰ χρησιμοποιῇ πρὸς ἰδικήν μας ὠφέλειαν ἀνθρωπίνας λέξεις. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς, τὴν ἰδίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐπὶ τῆς δημιουργίας τῶν ἀστέρων, διότι εἶπε, Καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. Μὲ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι τοὺς ἐσφήνωσε εἰς τὸν οὐρανόν (τὸ κάθε ἀστέρι, ἄλλωστε, βαδίζον τὸν δρόμον του ἀλλάσσει συνεχῶς τοποθεσίας), 104 A ἀλλ' ὅτι διέταξε νὰ εὑρίσκωνται αὐτοὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῇ εἰς τὸν παράδεισον. Καὶ ἔκαμεν ὁ Θεός, λέγει, νὰ βλαστήσῃ ἐκ τῆς γῆς πᾶν δένδρον ὡραῖον εἰς τὴν ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς τὴν γεῦσιν, καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.[14] Νὰ καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας πρὸς τιμὴν τοῦ δημιουργηθέντος (ἀνθρώπου). Ἐπειδὴ ἀπεφάσισε νὰ τὸν τοποθετήσῃ εἰς τὸν παράδεισον διὰ νὰ ζῇ ἐκεῖ, διέταξεν ἐξ αὐτῆς νὰ παραχθοῦν διάφορα δένδρα ὡραῖα πρὸς θέαν καὶ χρήσιμα πρὸς τροφήν. Διότι κάθε δένδρον εἶναι, λέγει, ὡραῖον εἰς τὴν ὅρασιν, B δηλαδὴ εἰς θέαν, καὶ καλὸν πρὸς τροφήν, δηλαδὴ νὰ ἠμποροῦν καὶ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως νὰ εὐφραίνουν καὶ πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ παρέχουν διὰ τῆς βρώσεως καὶ πολλὴν ἱκανοποίησιν νὰ προξενοῦν εἰς ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ τὰ ἀπολαύσῃ διὰ τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἀφθονίας των. Ὁποιοδήποτε δένδρον ὀνομάσῃς ἔχει δημιουργηθῆ διὰ νὰ παράγῃ. Εἶδες ζωὴν χωρὶς ταλαιπωρίας; Εἶδες ζωὴν θαυμαστήν; Ἔζαυσεν ὁ ἄνθρωπος, ὡς νὰ ἦτο κάποιος ἄγγελος, ἐνῷ δηλαδὴ περιεβάλλετο ἀπὸ σῶμα, δὲν εἶχεν ὑλικὰς ἀνάγκας, καὶ ἦτο στολισμένος μὲ στέφανον καὶ ἐφόρει ἐρυθρὰ ἐνδύματα, ὡς βασιλεύς, καὶ ἔτσι ἀπελάμβανε τὴν ζωὴν μὲ ἐλευθερίαν μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν τοῦ παραδείσου. C Καὶ τὸ δένδρον, λέγει, τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ὅτι κάθε δένδρον, ποὺ προῆλθεν ἐκ τῆς γῆς μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, εἶναι ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ χρήσιμον πρὸς τροφήν, λέγει· Καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐπειδὴ δέ, ὡς δημιουργός, ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης προεῖδε, τὴν ζημίαν ποὺ

14. Γεν. 2, 9.

ἐπρόκειτο νὰ προκύψῃ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐκ τῆς πολλῆς ἐλευθερίας, ἀνέφερε καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. D Μετ' ὀλίγον θὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίζῃ, ὅτι ὑπάρχει Δεσπότης καὶ δημιουργὸς καὶ αὐτοῦ (τοῦ ἀνθρώπου) καὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων, καὶ ὅτι εἰς τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του ὀφείλεται ἡ ἀπόλαυσις ποὺ ἔχει. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὡμίλησε περὶ τοῦ δένδρου καὶ διηγεῖται εἰς τὴν συνέχειαν τὰ ὀνόματα τῶν ποταμῶν,[15] καὶ τὸν διαχωρισμὸν τούτων, τρόπον τινά, καὶ ὅτι, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ποτίζεται ὁ παράδεισος, ἐχωρίσθησαν ἄλλοι εἰς τέσσαρας διακλαδώσεις καὶ ἔτσι ἐμοίρασαν τὰ ἐδάφη τῆς γῆς. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ὁμιλοῦν ἴσως ἀπὸ τὴν ἰδικήν των σοφίαν, E δὲν συμφωνοῦν πάλιν, ὅτι οἱ ποταμοὶ εἶναι ποταμοί, οὔτε τὰ ὕδατα, ὕδατα, ἀλλὰ μεταπείθουν ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν νὰ τοὺς ἀκούουν, ὥστε νὰ νομίζουν αὐτὰ (τὰ ὕδατα, τοὺς ποταμοὺς) κάτι ἄλλο. Ἡμεῖς, ὅμως, παρακαλῶ, νὰ μὴ δεχώμεθα αὐτούς, ἀλλὰ νὰ κλείωμεν τὰ αὐτιά μας, νὰ πιστεύωμεν δὲ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὰ ὅσα λέγει αὐτή. Τὰ ὑγιῆ δόγματα ἂς φροντίζωμεν νὰ ἐναποθέτωμεν εἰς τὰς ψυχάς μας καὶ μὲ αὐτὰ ἂς ἐπιδεικνύωμεν καὶ ἀκρίβειαν βίου ἠθικοῦ. Ἔτσι ἡ ζωή μας θὰ ἐπιβεβαιώνῃ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, τὰ δὲ δόγματα θὰ ἀποδεικνύουν αὐτὴν περισσότερον σταθερὰν (ὡς πρὸς τὴν ἀρετήν). 105 A Διότι δὲν θὰ ἀποκομίσωμεν κανὲν ὄφελος, ἐὰν ἔχωμεν δόγματα ὀρθά, ἀμελῶμεν, ὅμως, περὶ τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ καὶ βίον ἠθικὸν ἐὰν ἔχωμεν, ἀμελῶμεν ὅμως περὶ τῶν δογμάτων, τίποτε δὲν θὰ κερδίσωμεν χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν μας. Πρέπει, ἐὰν θέλωμεν καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν γέενναν, καὶ τὴν βασιλείαν (τῶν οὐρανῶν) νὰ κερδίσωμεν, νὰ κοσμούμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ νὰ πιστεύωμεν ὀρθῶς καὶ νὰ ζῶμεν ἐναρέτως.[16] Διότι, πές μου, ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ δένδρον ὑψηλὸν καὶ πλῆρες φύλλων, χωρὶς ὅμως, καρπούς; Ἔτσι καὶ ὁ Χριστιανὸς εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὰ ὀρθὰ δόγματα,

---

15. Ὁ ποταμὸς ὁ ὁποῖος ἐπήγαζε ἐκ τῆς Ἐδὲμ ἐχωρίζετο κατόπιν εἰς τέσσαρας παραποτάμους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι· ὁ Φισών, ὁ Γεών, ὁ Τίγρης καὶ ὁ Εὐφράτης (Γεν. 2, 10 ἑξ.).

16. Ἡ ἀνάγκη συμφωνίας διδασκαλίας καὶ ζωῆς, λόγων καὶ ἔργων, τονίζεται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὸν Κύριον. Ἐδῶ ἀναφέρονται οἱ λόγοι του, Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, ἀλλ' ὁ ποιῶν (Ματθ. 7, 21). Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ ἐν τίνι ἁλισθήσεται; (Ματθ. 5,13).

ἐὰν ὡς πρὸς τὴν ζωήν του εἶναι ἀμελής. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐθεώρει τούτους εὐτυχεῖς καὶ ἔλεγε· B Μακάριος αὐτὸς ποὺ θὰ πράξῃ καὶ θὰ διδάξῃ ὀρθῶς.[17] Ἀξία μεγαλυτέρας ἐμπιστοσύνης καὶ σταθερωτέρα εἶναι ἡ διὰ τῶν ἔργων διδασκαλία, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ γίνεται διὰ τῶν λόγων. Διότι ἐκεῖνος καὶ ὅταν σιωπᾷ καὶ ὅταν παραμένῃ ἀφανὴς δύναται νὰ διδάσκῃ, ἄλλους μὲν διὰ τῆς παρουσίας του, ἄλλους δὲ διὰ τῆς ἀκροάσεως. Οὗτος θὰ ἀπολαύσῃ πολλῆς ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον χάρις εἰς τὰς πράξεις του, ἀλλὰ καὶ χάρις εἰς ἐκείνους ποὺ προσβλέπουν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος προετοιμάζει τὴν δόξαν τοῦ Δεσπότου. Αὐτὸς εἰς ἀναριθμήτους γλώσσας καὶ πολλὰς φωνὰς θὰ προσφέρῃ εὐχαριστίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. C Καὶ θὰ θαυμάσουν αὐτὸν καὶ τὸν Δεσπότην του, ὄχι μόνον οἱ γνῶσται καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγνοοῦν αὐτὰ καὶ τὰ μαθαίνουν ἀπὸ ἄλλους, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν μακρὰν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν εἰς μακρινὰς ἀποικίας, ὄχι δὲ μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν μεγάλην του ἀρετήν. Διότι τόση εἶναι ἡ δύναμις αὐτῆς, ὥστε νὰ κλείνῃ τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ σφραγίζῃ τὴν γλῶσσαν των.

Καὶ καθὼς συμβαίνει μὲ τοὺς ἀσθενεῖς εἰς τὴν ὅρασιν, οἱ ὁποῖοι δὲν τολμοῦν νὰ ἀντικρύσουν κατὰ πρόσωπον τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν κακίαν, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀρετήν,[18] ἀλλὰ θὰ ὑποχωρήσῃ D καὶ θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἧτταν της. Βέβαιοι, λοιπόν, περὶ αὐτοῦ ἂς ἐμμένωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἂς ρυθμίζωμεν μετὰ ἀσφαλείας τὴν ζωήν μας, ἂς φροντίζωμεν δὲ νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα φαίνονται μικρὰ καὶ εὐτελῆ, εἴτε μὲ λόγους, εἴτε μὲ ἔργα γίνονται αὐτά. Ἔτσι, ἐὰν ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ μικρά, δὲν θὰ περιπέσωμεν ποτὲ εἰς τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελείαν ἀρετὴν καὶ θὰ ἀποφύγωμεν τὴν κόλασιν, θὰ ἐπιτύχωμεν δὲ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Γένοιτο.

---

17. Ματθ. 5, 19.

18. Ἀρετὴ ἐνταῦθα εἶναι γενικῶς, τὸ κατὰ Θεὸν ζῆν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐγγύησιν ἠθικοῦ καὶ ἐναρέτου βίου.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

106 A ΚΑΙ ΕΛΑΒΕ ΚΥΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΤΟΝ ΟΠΟΙΟΝ ΕΠΛΑΣΕ, ΚΑΙ ΕΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΝ ΑΥΤΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ ΤΗΣ ΤΡΥΦΗΣ, ΝΑ ΤΟΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗ ΚΑΙ ΝΑ ΤΟΝ ΔΙΑΤΗΡΗ.[1]

Πάλιν, ἐὰν ἐπιθυμῆτε, καὶ σήμερον συνεχίζοντες τὰ ὅσα ἐλέχθησαν χθές, ἂς φροντίσωμεν διὰ τὴν πνευματικήν σας διδασκαλίαν. Εἶναι δὲ πολλὴ ἡ σημασία B ποὺ κρύβουν τὰ προσφάτως ἀναγνωσθέντα καὶ πρέπει, ἀφοῦ τὰ ἐξετάσωμεν ὅλα μετὰ ἀκριβείας καὶ εἰς βάθος, νὰ ὠφεληθῶμεν ἐξ αὐτῶν. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, ποὺ θέλουν νὰ ἀναζητήσουν λίθους εἰς τὴν θάλασσαν, ὑφίστανται τόσον κόπον καὶ ταλαιπωρίαν καὶ ἐκθέτουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸ ρεῦμα τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἀποκτήσουν αὐτὰ ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρουν, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς εἶναι ἑπόμενον νὰ ἐντείνωμεν τὴν σκέψιν καὶ ἀφοῦ ἐρευνήσωμεν τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ βάθος τῶν λεχθέντων, νὰ ἀποκτήσωμεν τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς λίθους. C Ἀλλὰ μὴ ἀνησυχῇς, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούῃς περὶ βάθους. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἄτακτον ρεῦμα ὑδάτων, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ποὺ φωτίζει τὴν σκέψιν μας, καὶ μᾶς χορηγεῖ μὲ εὐκολίαν αὐτὰ ποὺ ζητοῦμεν καὶ ἀνακουφίζει κάθε κόπον.

Ἡ ἐξεύρεσις, λοιπόν, ἐκείνων τῶν λίθων δὲν ὠφέλησε πολὺ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς εὑρῆκε, πολλὰς φοράς, μάλιστα, τὸν ἐζημίωσε πάρα πολύ, ἔγινε καὶ αἰτία πολλῶν ἀποτυχιῶν, καὶ δὲν ἀπήλαυσε τόσην εὐχαρίστησιν, ὅσην ἀπέχθειαν ἐδοκίμασε, μετὰ τὴν εὕρεσιν τούτων, ἐφ' ὅσον τὰ βλέμματα τῶν φθονερῶν ἐκίνησε ἐναντίον του D καὶ εἰς πόλεμον παρεκίνησε τοὺς πλεονέκτας. Ἔτσι ὄχι μόνον καμμίαν ὠφέλειαν δὲν προκαλεῖ εἰς τὴν ζωήν μας ἡ εὕρεσις ἐκείνων (τῶν ὑλικῶν λίθων), ἀλλὰ καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν πολέμων. Εἶναι ὕλη πλεονεξίας, καὶ ἀφοῦ ἤναψε τὴν κάμινον τῆς φιλαργυρίας, πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ αὐτήν. Περὶ τῶν πνευματικῶν δὲ τούτων καὶ τιμίων λίθων δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ φοβηθῇ κανείς, καθ' ὅσον καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν προερχόμενος πλοῦτος εἶναι ἀπερίγραπτος,

1. Γεν. 2, 15.

καὶ ἡ εὐχαρίστησις αἰωνία καὶ μὲ τὸ περίσσευμά της νικᾷ κάθε ἄλλην εὐχαρίστησιν, ποὺ προκαλεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἐκεῖ (ἀπὸ ὑλικὰς ἐπιτυχίας, ἀπὸ ὑλικὰ πλούτη). Καὶ αὐτὸ πρόσεξε, διὰ νὰ τὸ ἀκούσῃς ἀπὸ τὸν Δαυΐδ, ποὺ λέγει, ὅτι· «Τὰ λόγια σου εἶναι πλέον ἐπιθυμητὰ ἀπὸ τὸν χρυσόν, E καὶ τοὺς πολλοὺς πολυτίμους λίθους».[2] Βλέπεις πῶς, ἀφοῦ ἔφερεν ἐνώπιόν μας τὰ ὑλικὰ πράγματα, ποὺ θεωροῦνται τὰ πολυτιμότερα, δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὴν μόνον τὴν σύγκρισιν, ἀλλὰ προσέθεσε· Πλῆθος, καὶ τότε μᾶς ἐφανέρωσε τὴν ἐξ αὐτῶν ὑπεροχήν; Περισσότερον ἀπὸ χρυσόν, λέγει, καὶ πλῆθος πολυτίμων λίθων. Ὄχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι τόσον ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλ' ἐπειδὴ διεπίστωσεν, ὅτι μόνον τὰ ὑλικὰ αὐτὰ πράγματα ἔχουν τὴν ἀνωτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὰ παρουσίασεν εἰς ἡμᾶς, ἔτσι ἀπέδειξε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος ἰσχυροτέραν. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσετε, ὅτι εἶναι συνήθεια εἰς τὴν θείαν Γραφὴν νὰ συγκρίνῃ πάντοτε πρὸς τὰ αἰσθητὰ πράγματα τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, καὶ ἔτσι ἀποδεικνύεται ἡ ὑπεροχή, ἄκουσε καὶ τὰ ἑξῆς· Προσέθεσε, λοιπόν, καὶ γλυκύτερα ἀπὸ μέλι καὶ κηρίον.[3] 107 A Ὄχι, βέβαια, ἐπειδὴ εἶναι μόνον τόσον γλυκύτερα, οὔτε ἐπειδὴ τόσην εὐχαρίστησιν δύνανται νὰ παρέχουν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ αἰσθητά, διὰ νὰ συγκρίνῃ μὲ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν θείων λόγων. Ἔτσι, πάλιν, διὰ τῆς ὑπενθυμίσεως τούτων, κατέστησε ἐμφανῆ τὴν ὑπεροχὴν καὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις ἐκ τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων εἶναι ἀνωτέρα.

Τὸν ἴδιον τρόπον ἑρμηνείας θὰ εὕρῃς, ὅτι χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ εὐαγγέλια. Διότι ὅταν ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς καὶ ἐζήτησαν νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔσπειρε τὸν καλὸν σπόρον εἰς τὸν ἀγρόν, B καὶ ὁ ἐχθρὸς ποὺ ἔρριψεν εἰς τὸ μέσον τοῦ σίτου τὰ ζιζάνια, ἐκεῖνος λεπτομερῶς τοὺς ἡρμήνευσε τὴν παραβολὴν καὶ τοὺς εἶπε ποῖος εἶναι ὁ σπορεὺς τοῦ καλοῦ σπόρου, ποῖος ὁ ἀγρός, ποῖα τὰ ζιζάνια, ποῖος ὁ σπορεὺς αὐτῶν, ποῖοι οἱ θερισταί, ποῖος ὁ θερισμὸς καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ ἐξήγησε σαφῶς, συνεπλήρωσε,[4] Οἱ δίκαιοι θὰ λάμψουν ὡς ὁ ἥλιος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρός των.[5] Τοῦτο εἶπεν ὄχι

2. Ψαλμ. 18, 11.
3. Ψαλμ. 18, 11.
4. Πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων (Ματθ. 13, 36 κ.ἑ.).
5. Ματθ. 13, 43.

διότι μόνον τόσην λαμπρότητα θὰ ἔχουν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι θὰ ἔχουν πολὺ μεγαλυτέραν, εἶπε δέ, τόσην, ἐπειδὴ μεγαλυτέραν εἰκόνα μεταξὺ τῶν φαινομένων δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ κανείς. Ὅταν λοιπόν, C ἀκούσωμεν κάτι τέτοιο, δὲν πρέπει νὰ σταθῶμεν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ νὰ ἀντιλαμβανώμεθα διὰ μέσου τῶν ὑλικῶν φαινομένων τὴν ὑπεροχὴν τῶν πνευματικῶν. Ἐάν, λοιπόν, εὕρωμεν δι' αὐτὰ ἐδῶ, ὅτι ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ ἡ εὐχαρίστησις σταθερωτέρα (εἶναι θεῖα τὰ λόγια καὶ πνευματικὰ καὶ ἠμποροῦν νὰ δημιουργήσουν πολλὴν πνευματικὴν χαρὰν εἰς τὴν ψυχήν), πρέπει νὰ τὰ ἀκούωμεν μὲ πολὺν πόθον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν, διὰ νὰ ἀποκομίσωμεν ἐξ αὐτῶν πολὺν πλοῦτον καὶ ἀφοῦ διδαχθῶμεν τὸν τρόπον νὰ ζῶμεν καὶ νὰ σκεπτώμεθα κατὰ Θεόν, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰς οἰκίας.[6]

D Ἂς ἀκούσωμεν, λοιπόν, τί ἀνεγνώσθη σήμερον. Ἐντείνατε ὅμως τὴν σκέψιν, καὶ ἀφοῦ ἀποτινάξετε κάθε πνευματικὴν ὀκνηρίαν καὶ κοσμικὴν φροντίδα, προσέχετε ἔτσι εἰς ὅσα θὰ λεχθοῦν, διότι εἶναι θεῖαι ἐντολαὶ ποὺ ἐδόθησαν ἐξ οὐρανοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι ἐάν, ὅταν ἀναγινώσκωνται βασιλικαὶ διαταγαί, γίνεται μεγάλη ἡσυχία, καὶ ἀπομακρυνομένου κάθε θορύβου καὶ ταραχῆς, παρακολουθοῦν ὅλοι μὲ τεταμένην τὴν προσοχὴν διὰ νὰ ἀκούσουν, περὶ τίνος ὁμιλοῦν αὐταί, καὶ ἀντιμετωπίζει μεγάλον κίνδυνον, ἐκεῖνος ποὺ θὰ δημιουργήσῃ μικρὸν θόρυβον καὶ θὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τῆς ἀναγνώσεως, E πολὺ περισσότερον ἐδῶ πρέπει νὰ παρακολουθῆτε μετὰ φόβου καὶ τρόμου, νὰ ἔχετε δὲ ἡσυχίαν, καὶ νὰ ἀπομακρύνετε κάθε ἀνησυχίαν ἀπὸ τὴν σκέψιν, διὰ νὰ ἐννοήσετε τὰ λεγόμενα. Ἔτσι ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, δεχόμενος τὴν ὑπακοήν σας θὰ σᾶς ἀξιώσῃ μεγαλυτέρων δωρεῶν. Ἂς ἴδωμεν, λοιπόν, τί μᾶς διδάσκει καὶ τώρα ὁ μακάριος Μωϋσῆς. Ταῦτα δὲν λέγει μόνον ἐξ ἰδίας γλώσσης, ἀλλὰ καθοδηγούμενος ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. 10 A Καὶ ἔλαβε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασε. Ὀρθῶς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς, ἐτοποθέτησε καὶ τὰ δύο. Διότι δὲν εἶπε, Κύριος, καὶ ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν, Ὁ Θεός, κάποιαν ἀλήθειαν κεκρυμμένην θέλων δι' αὐτοῦ νὰ μᾶς διδάξῃ, νὰ γνω-

6. Κατὰ Θεὸν φιλοσοφία εἶναι τὸ κατὰ Θεὸν ζῆν καὶ σκέπτεσθαι, ὡς καὶ ἡ μελέτη καὶ πλήρης γνῶσις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν Φύσιν.

ρίζωμεν δηλαδή, ὅτι καὶ ἂν ἀκούσωμεν Κύριον καὶ ἂν Θεόν, καμμία διαφορὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ὀνόματα. Αὐτὸ δὲ τώρα δὲν τὸ ἀνέφερα ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὰς λέξεις, καὶ ὅτι ἡ μία φανερώνει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὅταν ἀκούσῃς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ, Εἷς ὁ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα.[7] B Διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς διαφορὰν χρησιμοποιεῖ τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἡ Γραφή, ὥστε νὰ μὴ προσθέσῃ τίποτε εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ἐξ ἰδίας εἰκασίας, ὁ ἐξ ἀντιζηλίας κινούμενος. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃς, ὅτι τίποτε ἡ Γραφὴ δὲν λέγει τυχαίως καὶ ἄνευ προσοχῆς, πρόσεξε μὲ ἀκρίβειαν ἐξ αὐτοῦ ποὺ θὰ λεχθῇ τώρα. Ἔλαβε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός. Περὶ τίνος θέλει νὰ ἔχῃ λεχθῆ τοῦτο ὁ αἱρετικός; Περὶ τοῦ Πατρὸς μόνον; Καλῶς. Τότε ἄκουσε τὸν Παῦλον, ποὺ λέγει, Εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα. Βλέπεις πῶς τὸ ὄνομα, Κύριος, τὸ ἀπέδωσε εἰς τὸν Υἱόν; Τί, λοιπόν, θὰ εἴπουν, ἡ ὀνομασία, Κύριος, εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ὀνομασίας, Θεός; Προσέξατε πόσον ἐσφαλμένον C καὶ βλάσφημον εἶναι αὐτό. Διότι ὅταν κάποιος δὲν θέλει νὰ ἀκολουθῇ τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλὰ τὰς ἰδικάς του σκέψεις, κάμνει ἀνήσυχον τὴν σκέψιν καὶ ἐπιδίδεται εἰς ἀτελειώτους λογομαχίας καὶ συζητήσεις περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὑγιῶν δογμάτων. Καὶ ἔλαβε, λέγει, Κύριος, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασε, καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς διὰ νὰ καλλιεργῇ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν διατηρῇ. Παρατήρησε πόσην φροντίδα δείχνει διὰ τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον.

Ἐπειδὴ προηγουμένως μᾶς εἶπεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅτι ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον καὶ ἔβαλε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, D ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ἠθέλησε ἐκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν κατοικίαν του καὶ νὰ ἀπολαύῃ τὸν παράδεισον, σήμερον πάλιν μᾶς φανερώνει τὴν ἀπέραντον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ποὺ δείχνει πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπαναλαμβάνων, λέγει· Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἔπλασε, καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὸν παράδεισον τῆς εὐχαριστήσεως. Δὲν εἶπεν ἁπλῶς, Εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ προσέθεσε, Τῆς εὐχαριστήσεως, διὰ νὰ παρουσιάσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰν ποὺ ἀπελάμβανε κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του. Προσ-

7. Α' Κορινθ. 8, 6.

ἔθεσε δέ, Ἔβαλε αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον τῆς εὐχαριστήσεως διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν διατηρῇ. Καὶ αὐτὸ δείχνει τὴν μεγάλην φροντίδα. Διότι ἐπειδὴ ἡ ζωή του ἐκεῖ ἦτο πλήρης εὐχαριστήσεως, **E** ποὺ προήρχετο καὶ ἀπὸ τὴν θέαν (ὡραίαν θέαν τοῦ παραδείσου) καὶ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν του ἀναγκῶν, τὸν διέταξε νὰ καλλιεργῇ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν διατηρῇ, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ (ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπὸ τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς) λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς ἀναπαύσεως (διότι ὅλην, λέγει, τὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία[8]). Τί λοιπόν, λέγει, εἶχε ἀνάγκην ὁ παράδεισος τῆς ἰδικῆς του φροντίδος; Δὲν λέγω αὐτό, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ τοῦ ἀναθέσῃ κάποιαν μικρὰν **109 A** καὶ ἀνάλογον φροντίδα διὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν καλλιέργειαν. Διότι ἐὰν ἦτο ἀπηλλαγμένος οἱουδήποτε κόπου, ἀμέσως θὰ περιέπιπτεν εἰς ὀκνηρίαν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀνέσεως. Μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἄκοπον καὶ ἄνευ ταλαιπωρίας ἐργασίαν θὰ ἦτο σωφρονέστερος. Καὶ τό, νὰ διατηρῇ, δὲν προστίθεται ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζῃ τελείως, λέγει, ὅτι εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν κάποιου δεσπότου, ποὺ τοῦ ἐχάρισε τόσην ἀπόλαυσιν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἀνέθεσε εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διατήρησιν. Τὰ πάντα πράττει καὶ ἐπεξεργάζεται ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἰδικήν μας ὠφέλειαν, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὴν μᾶς χαρίζει **B** καὶ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν. Διότι ἐὰν μᾶς ἐτοίμασε τὰ ἄγνωστα ἐκεῖνα ἀγαθά, λόγῳ τῆς μεγάλης πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης του, καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας μας, καθὼς λέγει· Ἔλθετε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην δι' ἐσᾶς βασιλείαν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου,[9] πολὺ περισσότερον θὰ μᾶς χορηγήσῃ ἀφθόνως ὅλα τὰ ἐδῶ (ἀγαθά).

Τόσας εὐεργεσίας, λοιπόν, ἔκαμεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὸν ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενός. Τοῦ ἔδωσε σῶμα ἐκ τοῦ σώματος. Κατόπιν, τοῦ ἐχάρισε ἄϋλον ψυχήν, **C** τὸ κυριώτερον, μὲ τὸ ἐμφύσημά του. Ἔπειτα ἐδημιούργησε τὸν παράδεισον καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ζῇ ἐκεῖ. Μετὰ ὡς φιλόστοργος πατήρ, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ὁ παῖς του, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐλευθερίας καὶ ἀπολαύσεως, τοῦ ἀναθέτει κάποιαν μικρὰν καὶ ἀνάλογον ἐργασίαν. Ἔτσι ὁ Δεσπότης Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ ὥρισε τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν διατήρησιν, διὰ νὰ τὸν βοηθοῦν εἰς περαιτέρω προκοπήν, μαζὶ μὲ τὴν πολλὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνάπαυσιν. Αὐτά, λοιπόν, εἶναι ὅσα ἔγιναν **D** διὰ τὸν δημιουργηθέντα (ἄνθρωπον). Ἀλλὰ καὶ αὐτά, βεβαίως, ποὺ ἀκολούθως γίνονται, φανερώνουν εἰς ἡμᾶς τὴν πολλὴν καὶ ὑπερβολικὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν μακροθυμίαν, ποὺ δεικνύει χάρις εἰς τὴν ἀγαθήν του φύσιν. Διότι τί λέγει ἡ Γραφή; Ἔδωσε δὲ τὴν ἐντολὴν[10] Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ. Ἰδού, πάλιν καὶ ἐδῶ, ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν συνήθειαν, διὰ νὰ διδαχθῶμεν ἀκριβῶς μὲ τὴν πυκνότητα τῶν λεγομένων, καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα πλέον αὐτοὺς ποὺ τολμοῦν νὰ διαχωρίζουν τὰς σημασίας τῶν ὀνομάτων καὶ νὰ ἀποδίδουν τὴν μίαν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν ἄλλην εἰς τὸν Υἱόν. Ἐπειδὴ ἡ οὐσία καὶ τῶν δύο εἶναι μία, δι' αὐτὸ καὶ ἡ θεία Γραφὴ ἀνεξαρτήτως χρησιμοποιεῖ τὰς ὀνομασίας καὶ ἄλλοτε μὲν εἰς τὸν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν Υἱὸν ἀποδίδει τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν. **E** Καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολήν, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ, λέγων. Κατάπληξιν ἐδῶ προκαλεῖ ἡ ὑπερβαίνουσα κάθε λογικὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ μᾶς φανερώνει μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν λέξιν. Καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολήν, λέγει. Κύτταξε ἐξ ἀρχῆς μὲ πόσην τιμὴν περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον. Διότι δὲν εἶπε, προσέταξεν, ἢ διέταξεν, ἀλλὰ τί; Ἔδωσεν ἐντολήν. Καθὼς φίλος πρὸς φίλον, δίδων ἐντολὰς διὰ μερικὰ σπουδαῖα ζητήματα, συζητεῖ, **110 A** ἔτσι συμπεριφέρεται καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ, ὥστε νὰ προσελκύσῃ ἀμέσως τὴν ὑπακοήν του εἰς τὰ μὲ τὴν τόσην τιμὴν ὑπ' αὐτοῦ παραγγελθέντα. Καὶ ἔδωσε ἐντολὴν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ, λέγων, Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου ἐλευθέρως νὰ τρώγῃς, ἀπὸ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ νὰ μὴ φάγῃς ἀπ' αὐτοῦ, διότι ὅταν φάγῃς ἀπ' αὐτοῦ ἐξάπαντος θὰ ἀποθάνῃς.[11] Πολλὴ ἡ ἐπιείκεια αὐτῆς τῆς ἐντολῆς. Ἀλλὰ φοβερόν, ἀγαπητέ, ἡ ὀκνηρία. Διότι κάμνει τὰ εὔκολα νὰ φαίνωνται δύσκολα, ἐνῷ ἡ προθυμία καὶ ἡ ἑτοιμότης κάμνει καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα εἰς ἡμᾶς. Διότι, πές μου, τί εἶναι ὀλιγώτερον ὀχληρὸν ἀπὸ αὐτό; Ποία τιμὴ εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτήν; Τοῦ παρεχώρησε ὡς τόπον κατοικίας **B** τὸν παράδεισον. Ἐδημιούργησε τὴν ὀμορφιὰν τῶν βλεπομένων, διὰ νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὴν θέαν

8. Σοφ. Σειρ. 33, 28.
9. Ματθ. 25, 34.

10. Γεν. 2, 16.
11. Γεν. 2, 16 - 17. Ὡς θάνατος χαρακτηρίζεται ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν, ἡ διακοπὴ τῆς μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίας. Ἐνταῦθα ὁ θάνατος θεωρεῖται ὡς ποινὴ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς.

αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως νὰ ἀπολαύῃ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Φαντάσου, ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰ δένδρα γεμᾶτα ἀπὸ καρπούς, τὴν ποικιλίαν τῶν λουλουδιῶν, τὴν διαφορὰν τῶν φυτῶν, τὴν ὁμορφιὰ τῶν φύλλων, ὅσα ἄλλα εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν εἰς παράδεισον καὶ νὰ ἔχουν φυτευθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἶπεν ἡ θεία Γραφή, ὅτι ἐβλάστησεν ἀκόμη ἐκ τῆς γῆς κάθε δένδρον ὡραῖον εἰς θέαν, καὶ καλὸν πρὸς τροφήν, διὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι συμπεριεφέρθη περιφρονητικῶς, παρ' ὅλην τὴν ἀφθονίαν ποὺ ἀπέλαυε, **C** εἰς τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν, ἕνεκα τῆς πολλῆς του ὀκνηρίας καὶ ἀκρατείας. Φρόντισε νὰ ἐννοήσῃς, ἀγαπητέ, μὲ πόσην τιμὴν τὸν περιέβαλε. Τοῦ παρέθεσεν ἰδιαιτέραν καὶ ξεχωριστὴν τράπεζαν εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ, ὅτι τὴν ἰδίαν τροφὴν θὰ ἔχῃ μὲ τὰ ἄλογα ζῷα. Ὡς βασιλεὺς νὰ ζῇ καὶ νὰ ἀπολαύῃ τὸν παράδεισον καὶ ὡς οἰκοκύρης νὰ εἶναι κεχωρισμένως ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἐδόθησαν διὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν, νὰ ἔχῃ δὲ καὶ ἄλλον τρόπον ζωῆς. **D** Καὶ ἔδωσε ἐντολήν, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ λέγων, ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου θὰ τρώγῃς, ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγῃς, διότι ὅταν θὰ φάγῃς ἀπ' αὐτοῦ ἐξάπαντος θὰ ἀποθάνῃς, σαφῶς λέγων πρὸς αὐτόν, μήπως ζητῶ ἀπὸ σὲ κάτι βαρὺ καὶ ἐνοχλητικόν; Ἐπιτρέπω τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων, πλὴν αὐτὸ μόνον δίδω ἐντολὴν νὰ μὴ ἐγγίσῃς. Ἀλλὰ καθορίζω καὶ μεγάλην τιμωρίαν, ὥστε νὰ φυλάξῃς τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν παρακινούμενος ἔστω καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου. Ἔπραξα ὡς κάποιος φιλότιμος οἰκοκύρης, **E** ποὺ ἐνεπιστεύθη μεγάλην οἰκίαν εἰς κάποιον, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεώθη νὰ δίδῃ μικρὸν νόμισμα, προκειμένου νὰ διατηρῇ ἀκεραίαν αὐτὴν ὑπὸ τὴν κατοχήν του. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἀφοῦ τοῦ ἐπέτρεψε τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸν παράδεισον, προσέταξε τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀπολαύσεως τῶν καρπῶν ἑνὸς μόνον δένδρου, διὰ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Δεσπότου, εἰς τὸν ὁποῖον ἁρμόζει νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ προθυμοποιῆται νὰ πράττῃ τὰ ὑπ' ἐκείνου διατασσόμενα.

Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπονείμῃ ἐπαξίως ἔπαινον εἰς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ κοινοῦ ὅλων Δεσπότου; Ἔχει φανερώσει εἰς κανένα μέχρι τώρα πόσης τιμῆς ἀξίζει ἡ εὐεργεσία του; Διότι δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν μισὴν ἀπόλαυσιν, **III A** οὔτε προσέταξε νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ περισσότερα (ἐνν. ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου) καὶ νὰ ἔχουν πρὸς ἀπόλαυσιν τὰ

ὑπόλοιπα. Ἠθέλησε νὰ μετέχῃ εἰς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου, δι' αὐτὸ καὶ διατάσσει τὴν ἀποφυγὴν ἑνὸς μόνου δένδρου. Ἀπεδείχθη δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ἔπραξε τοῦτο, ὄχι δι' οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ προκειμένου νὰ γνωρίζῃ τὸν δημιουργὸν τῶν τόσων εὐεργεσιῶν. Παρατήρησε δὲ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ ταῦτα, μὲ πόσην τιμὴν περιέβαλε τὴν γυναῖκα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ. Διότι ἐνῷ ἀκόμη δὲν εἶχε δημιουργηθῆ, ἡ ἐντολὴ δίδεται καὶ πρὸς τοὺς δύο. Δὲν θὰ φάγετε ἀπ' αὐτοῦ, διότι ὅταν φάγετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐξάπαντος θὰ ἀποθάνετε. Δι' αὐτοῦ ἐδήλωσεν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἑνότητα ἀνδρὸς καὶ γυναικός, **B** καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· Κεφαλὴ τῆς γυναικός εἶναι ὁ ἀνήρ.[12] Καὶ ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς δύο διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀφορμάς, ὥστε, ὅταν μετὰ ταῦτα δημιουργήσῃ ἐξ αὐτοῦ (τοῦ ἀνδρὸς) τὴν γυναῖκα, νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς αὐτὴν τὰς ἐντολάς του (τοῦ Θεοῦ). Γνωρίζω, βεβαίως, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ δένδρου αὐτοῦ (τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ) κατέστη περιβόητον, καὶ ὅτι πολλοί, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὁμιλοῦν ἀπρόσεκτα, ἐπιχειροῦν νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν, καὶ τολμοῦν νὰ λέγουν· Ἀφοῦ ἐγνώριζε ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ παρέβαινε τὴν ἐντολήν, διὰ ποῖον λόγον τὴν ἔδωσεν εἰς αὐτόν; **C** καὶ πάλιν, διατί προσέταξε νὰ βλαστήσῃ εἰς τὸν παράδεισον (τὸ δένδρον αὐτό); καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἀλλά, διὰ νὰ μὴ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξήγησιν τούτων, πρὸ τοῦ χρόνου τῆς παραβάσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναμείνωμεν τὴν διήγησιν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως. Ἔτσι, ἀφοῦ φθάσωμεν ἐκεῖ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, θὰ διδάξωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὸ ὀρθὸν πνεῦμα τῆς Γραφῆς, κατὰ τὴν δύναμιν, βεβαίως, ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ διὰ νὰ προσφέρετε εἰς τὸν Δεσπότην τὴν ἁρμόζουσαν δοξολογίαν, κατανοοῦντες τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, καὶ νὰ μὴ μεταφέρετε τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὸν ἁμαρτήσαντα (ἄνθρωπον) εἰς τὸν ἀναίτιον Θεόν. **D** Ἂς ἔλθωμεν, λοιπόν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἀναγνώσματος.

Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος.[13] Πάλιν ὡμίλησε ὡς καὶ προηγουμένως καὶ εἶπε, Κύριος ὁ Θεός, διὰ νὰ ἐντυπωθοῦν καλὰ εἰς τὴν σκέψιν, ὥστε νὰ μὴ θεωρῶμεν τὰ σπουδαιότερα τῆς

---

12. Ἐφεσ. 5, 23.
13. Γεν. 2, 18.

θείας Γραφῆς ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας σκέψεις. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος. Παρατήρησε τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ποὺ δὲν ἀδρανεῖ, ἀλλὰ εἰς τὰς εὐεργεσίας προσθέτει ἄλλας εὐεργεσίας καὶ θέλει, ἕνεκα τῆς ἀπεράντου καλωσύνης του, νὰ περιβάλῃ μὲ κάθε τιμὴν τὸ λογικὸν τοῦτο ζῷον καὶ μαζὶ μὲ τὴν τιμὴν νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἄνεσιν ζωῆς. E Διότι εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος. Ἂς δημιουργήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον μὲ αὐτόν. Καὶ ἐδῶ πάλιν τό, δημιουργήσωμεν. Χρησιμοποιεῖ καὶ τώρα, ποὺ πρόκειται νὰ δημιουργήσῃ τὴν γυναῖκα τὸ ἴδιον ῥῆμα, καὶ λέγει, δημιουργήσωμεν, καθὼς ἐξ ἀρχῆς δημιουργῶν τὸν ἄνθρωπον, ἔλεγεν, δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν, καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν. Πρὸς ποῖον ἀπευθύνεται; Πρὸς τὸν μονογενῆ του Υἱόν,[14] ποὺ ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ, τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον, τὸν ἐξουσιαστήν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς εἰρήνης 112 A καὶ ὄχι πρὸς κάποιαν κτιστὴν δύναμιν. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὁ Ἀδάμ, ὅτι τὸ ζῷον, ποὺ πρόκειται νὰ δημιουργήσῃ θὰ εἶναι ἰσότιμον πρὸς αὐτὸν δι' αὐτὸ καθὼς ἔλεγε δι' αὐτόν, δημιουργήσωμεν, ἔτσι καὶ τώρα λέγει, δημιουργήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὅμοιον μὲ αὐτόν. Καὶ τὰ δύο ἔχουν πολλὴν δύναμιν, καὶ τό, Βοηθόν, καὶ τό, Κατ' αὐτόν. Δὲν θέλω, λέγει, νὰ εἶναι μόνος, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ κάποιαν παρηγορίαν ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ θέλει νὰ δημιουργήσῃ καὶ κατάλληλον βοηθὸν εἰς αὐτόν, ὑπαινισσόμενος τὴν γυναῖκα. Διὰ τοῦτο λέγει, δημιουργήσωμεν εἰς αὐτὸν βοηθόν, καὶ προσέθεσε· Κατ' αὐτὸν (ὅμοιον μὲ αὐτόν), διὰ νὰ μὴ φαντασθῇς, ὅταν ἴδῃς νὰ δημιουργοῦνται ἀμέσως τὰ θηρία, καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐννοοῦσε αὐτά. B Παρ' ὅλον, ποὺ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἄλογα αὐτὰ ὑφίστανται τοὺς αὐτοὺς μὲ αὐτὸν κόπους, ἐν τούτοις δὲν ἔχει κανένα τὴν αὐτὴν λογικὴν μὲ τὴν γυναῖκα. Διὰ τοῦτο εἶπε, Βοηθὸν κατ' αὐτόν, καὶ συνέχισε· Καὶ ἔπλασε Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ ζῷα τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφερεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ διὰ νὰ ἴδῃ πῶς νὰ ὀνομάσῃ αὐτά, καὶ ὅ,τι ὄνομα ἔδωσε ὁ Ἀδὰμ εἰς πᾶσαν ζῶσαν ὕπαρξιν τοῦτο νὰ εἶναι τὸ ὄνομα αὐτῆς.[15] Δὲν συμβαίνει τοῦτο ἁπλῶς καὶ ἀσκόπως, ἀλλὰ δι' ὅσα πρόκειται νὰ

14. Ὑποδηλοῦται διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἡ Τριαδικότης τοῦ Θεοῦ κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.
15. Γεν. 2, 19.

πραγματοποιηθοῦν μετ' ὀλίγον. Ταῦτα γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὁ Θεὸς φανερώνει εἰς ἡμᾶς τὴν πολλὴν σοφίαν, ποὺ ἔχει χαρίσει εἰς τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ (ἄνθρωπον), διὰ νὰ μὴ νομίσῃς C ὅτι ἐξ ἀγνοίας παρέβη τὴν ἐντολὴν τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι αἰτία τῆς πτώσεως εἶναι ἡ ἀμέλεια.

Ὅτι εἶχε πολλὴν σοφίαν θὰ μάθῃς ἐκ τῶν ἑπομένων. Καὶ ἔφερεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ διὰ νὰ ἴδῃ πῶς νὰ ὀνομάσῃ αὐτά. Διὰ νὰ μᾶς παράσχῃ ἀπόδειξιν τῆς πολλῆς του σοφίας κάμνει τοῦτο. Καὶ πάλιν, ὅ,τι ὄνομα ἔδωσε, λέγει, ὁ Ἀδάμ, τοῦτο νὰ εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. D Αὐτὸ δὲν γίνεται μόνον διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν σοφίαν του, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ συμβολικῶς καὶ ἡ ἐξουσία του ἐπ' αὐτῶν, διὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν ὀνομάτων. Διότι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι συνήθεια, ὅταν ἀγοράζουν ὑπηρέτας, νὰ ἀλλάσσουν τὰς ὀνομασίας των, διὰ νὰ φανερώνεται συμβολικῶς ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐξουσία. Διὰ τοῦτο προετοιμάζει τὸν Ἀδὰμ νὰ δώσῃ τὰς ὀνομασίας εἰς ὅλα τὰ ἄλογα ὡς οἰκοδεσπότης. Μὴ παρέλθῃς ἁπλῶς, ἀγαπητέ, αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη, ἀλλὰ φρόντισε νὰ ἐννοήσῃς πόση σοφία ἐχρειάζετο διὰ νὰ δώσῃ εἰς τόσα γένη τὰς ὀνομασίας καὶ μάλιστα τὰς πλέον καταλλήλους εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, E τῶν πτηνῶν, τῶν ἑρπετῶν, τῶν θηρίων, τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων, τῶν ἀγρίων καὶ τῶν ἡμέρων, ἐκείνων ποὺ ζοῦν εἰς τὰ ὕδατα καὶ τῶν δημιουργηθέντων ἐκ τῆς γῆς. Καὶ ὅ,τι, λέγει, ὄνομα ἔδωσε ὁ Ἀδὰμ εἰς πᾶν ἔμψυχον, τοῦτο νὰ εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Εἶδες τί ὡλοκληρωμένη ἐξουσία; Εἶδες τί ἀπόλυτος ἐξουσία; Σκέψου μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τοῦτο, ὅτι λέοντες, λεοπαρδάλεις, ἔχιδναι, σκορπιοί, ὄφεις καὶ τὰ ἀγριώτερα ἀπὸ αὐτὰ μὲ πόσην ὑποταγὴν ἐδέχθησαν τὰς ὀνομασίας προσελθόντα ὡς πρὸς οἰκοδεσπότην 113 A καὶ ὁ Ἀδὰμ δὲν ἐδειλίασε ἐνώπιον οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν. Ἂς μὴ καταφέρεται, λοιπόν, κανεὶς ἐναντίον τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Δεσπότου· ἂς μὴ ἀκονίζῃ τὴν γλῶσσαν του κατὰ τοῦ δημιουργοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς κεφαλῆς του· ἂς μὴ λέγῃ τὰ ἀνωφελῆ ἐκεῖνα λόγια: διατί ἐδημιουργήθησαν τὰ θηρία; Ὅτι ἀπεδέχθησαν ὅλα, καθὼς τὰ ἥμερα, τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν του, φανερώνει καθαρὰ ἡ ὀνομασία των: Διότι αἱ ὀνομασίαι, ποὺ ἐδόθησαν εἰς αὐτά, παραμένουν μέχρι σήμερον. Ὁ Θεὸς ἐπεκύρωσε τὰς ὀνομασίας, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε τὴν τιμήν, ποὺ ἔλαβε ἐξ ἀρχῆς (ὁ ἄνθρωπος) ἀπὸ τὸν Δεσπότην, διὰ τῆς ὑποταγῆς τούτων, καὶ νὰ καταλογίσωμεν εἰς αὐτὸν

τὴν εὐθύνην τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ἐξουσίας, λόγῳ τῆς ἁμαρτίας. B Καὶ ἔδωσεν ὁ 'Αδάμ, λέγει, ὀνόματα εἰς ὅλα τὰ κτήνη, καὶ εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς. Κύτταξε ἀπὸ ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἐλευθερίαν τῆς θελήσεως, καὶ τὴν ὑπερβολικήν του σύνεσιν, καὶ μὴ λέγης, ὅτι ἀγνοοῦσε ποῖον ἦτο τὸ καλόν, καὶ ποῖον τὸ κακόν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἠδυνήθη νὰ δώση καταλλήλους ὀνομασίας εἰς τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ θηρία, χωρὶς νὰ κάμη σύγχυσιν εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ ἀποδώση ὀνομασίας καταλλήλους διὰ ἥμερα ζῷα εἰς ἄγρια, C οὔτε ὀνομασίας καταλλήλους διὰ ἄγρια εἰς ἥμερα, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰς πλέον ὀρθάς, πῶς δὲν ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ κάθε σοφίαν καὶ σύνεσιν;

Σκέψου, λοιπόν, κατόπιν τούτου πόση ἦτο ἡ δύναμις ἐκείνου τοῦ ἐμφυσήματος, καὶ ἡ σοφία τῆς ἀΰλου ψυχῆς, ποὺ ὁ Δεσπότης ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν καὶ ἀφοῦ συνέστησεν ἐκ δύο οὐσιῶν ζῷον τόσον θαυμάσιον καὶ λογικὸν καὶ συνεδύασε τὴν ἄϋλον οὐσίαν τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, ὡς εἰς κάποιο ὄργανον, ἀνέδειξε ἄριστον τεχνίτην. Ὅταν, λοιπόν, ἀντιληφθῆς τὴν τόσην σοφίαν τοῦ ζῴου τούτου (τοῦ ἀνθρώπου) θὰ ἐκπλαγῆς διὰ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐάν, ἡ ὀμορφιὰ τοῦ οὐρανοῦ κινεῖ, τὸν εὐγνώμονα θεατὴν νὰ ἀναπέμπη δοξολογίαν πρὸς τὸν δημιουργόν, D πολὺ περισσότερον, τὸ λογικὸν τοῦτο ζῷον, ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ ἀνυμνῆ συνεχῶς τὸν δημιουργὸν καὶ νὰ ἀναπέμπη δοξολογίαν εἰς τὸν Δεσπότην, ἐνθυμούμενος τὸν τρόπον τῆς προελεύσεώς του, τὴν τιμὴν ποὺ εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν ἔλαβε, τὰς μεγάλας δωρεὰς καὶ τὰς ἀφαντάστους εὐεργεσίας. Ἤθελα νὰ συνεχίσω, ἀλλὰ θὰ σταματήσω ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων τὰ ἤδη λεχθέντα. Διότι δὲν εἶναι ἡ μόνη φροντίς μας αὐτή, E νὰ λέγωμεν δηλαδή, ἁπλῶς πολλά, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ λέγομεν νὰ ἐντυπωθοῦν καλὰ εἰς τὸν νοῦν σας, ὥστε ὄχι μόνον σεῖς νὰ γνωρίζετε τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὰς θείας Γραφάς, ἀλλὰ νὰ γίνετε διδάσκαλοι, ἱκανοὶ νὰ συμβουλεύετε καὶ ἄλλους. Ὁ καθένας σας, λοιπόν, παρακαλῶ, ἀποχωρῶν μαζὶ μὲ τὸν πλησίον ἂς διαφυλάττη εἰς τὴν μνήμην του τὰ λεχθέντα, προσφέρων (ὅ,τι ἔχει αὐτὸς) καὶ δεχόμενος ὅσα ἐνθυμεῖται ὁ ἄλλος. 114 A Καὶ ἔτσι, διατηροῦντες ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν ζωηρὰ εἰς τὴν μνήμην σας, νὰ ἀποχωρῆτε εἰς τὰς οἰκίας σας, συζητοῦντες συνεχῶς μὲ τοὺς ἑαυτούς σας τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα. Διὰ νὰ ἠμπορέσετε δὲ νὰ ἀντιμετωπίσετε τὰ πάθη ποὺ σᾶς ἐνοχλοῦν

καὶ νὰ ἀποφύγετε τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου, πρέπει εἰς αὐτὰ νὰ στρέφετε ὅλην τὴν προσοχήν σας καὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἀσχολῆται ἡ σκέψις σας. Διότι ὁ πονηρὸς δαίμων δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάση τὴν ψυχὴν ποὺ διαρκῶς σκέπτεται τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ φαντάζεται καὶ μὲ αὐτὰ ἀσχολεῖται συνεχῶς. Μάλιστα δὲ ἀπομακρύνεται ἀμέσως, διωκόμενος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος, ὡς ὑπὸ πυρᾶς. B Μὲ αὐτά, λοιπόν, νὰ ἀπασχολοῦμεν τὴν σκέψιν μας διὰ νὰ κερδίσωμεν τὰ ὑψηλότερα, νὰ κυριαρχήσωμεν αὐτοῦ (τοῦ σατανᾶ), καὶ νὰ ἀποσπάσωμεν μεγάλως τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὅσα ἔχομεν εἰς τὰ χέρια μας θὰ εἶναι ἀρκετά, τὰ δύσκολα θὰ γίνουν εὔκολα, τὰ λυπηρὰ θὰ λάβουν τέλος εὐτυχὲς καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ μᾶς προξενήση λύπην. Διότι ἐὰν φροντίζωμεν διὰ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος θὰ φροντίση διὰ τὰ ἰδικά μας. Θὰ περάσωμεν τὸ πέλαγος τῆς ζωῆς μὲ πολλὴν ἄνεσιν καὶ θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀγάπης τοῦ κυβερνήτου τῶν ὅλων Θεοῦ, καθοδηγούμενοι ἀπὸ αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Γένοιτο.